

Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

О. І. Тищенко

**Застосування та оскарження
запобіжного заходу у вигляді
взяття під варту в досудовому
провадженні у кримінальних
справах**

Навчально-практичний посібник

Харків
«ФІНН»
2011

Рекомендовано до друку рішенням редакційно-видавничої ради
Національного університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»
(протокол №1 від 28.01.2011 року)

Рецензенти:

В. О. Коновалова – доктор юридичних наук, професор кафедри криміналістики Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»;

Д. П. Письменний – кандидат юридичних наук, професор кафедри кримінального процесу Київського національного університету внутрішніх справ

Науковий редактор

Ю. М. Грошевой – доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, професор кафедри кримінального процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Тищенко О. І.

Т 48 **Застосування та оскарження запобіжного заходу у вигляді взяття під варту в досудовому провадженні у кримінальних справах** : навч.-практич. посібник / О. І. Тищенко. – Харків : Видавництво «ФІНН», 2011. – 132 с.
ISBN 978-966–8030–79-6

У навчальному посібнику комплексно досліджені і викладені підстави та процесуальний порядок обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, його зміни та скасування. Приділена увага питанням правової регламентації строків тримання під вартою та порядку їх продовження. Досліджено процесуальний механізм застосування тимчасового та екстрадиційного арешту. Висвітлені особливості апеляційного провадження з перевірки правомірності рішень суду щодо застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження його строків на підставі системного викладу матеріалів узагальнення судової практики апеляційних судів.

Матеріал подано з урахуванням існуючої національної практики застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадії досудового розслідування кримінальної справи та правових позицій Європейського суду з прав людини.

Для науковців, викладачів, студентів, аспірантів вищих юридичних навчальних закладів, практичних працівників, а також усіх, хто цікавиться питаннями кримінального процесу.

ISBN 978-966–8030–79-6

ББК 67.9(4УКР)311

© О. І. Тищенко, 2011

© Вид-во «ФІНН», оформлення, 2011

Зміст

Передмова	5
Розділ 1. Застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту в досудовому провадженні у кримінальних справах	7
§ 1.1. Підстави застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.....	7
§ 1.2. Процесуальний порядок обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.....	18
§ 1.3. Строки тримання під вартою та порядок їх продовження.....	38
§ 1.4. Зміна та скасування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.....	49
§ 1.5. Застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту в рамках міжнародного співробітництва.....	55
Розділ 2. Оскарження рішень суду щодо застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження його строків	64
§ 2.1. Процесуальний порядок апеляційного оскарження рішень суду щодо застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження його строків.....	64

Передмова

§ 2.2. Перевірка апеляційним судом правомірності рішень суду щодо застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження його строків.....	70
Післямова	80
Рекомендована література	82
Додатки	84
Додаток А.	
Словник основних термінів.....	85
Додаток Б.	
Зразки кримінально-процесуальних документів (щодо застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту).....	87
Додаток В.	
Практика Європейського Суду з прав людини з питань застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.....	118
<i>Рішення щодо України</i>	118
<i>Рішення щодо інших держав</i>	123

Взяття під варту є найсуворішим запобіжним заходом, процесуальний механізм застосування якого постійно перебуває у центрі уваги як фахівців, так і суспільства в цілому. Метою запровадження судового порядку застосування цього запобіжного заходу є забезпечення виваженого підходу органів дізнання, досудового слідства до обмеження свободи особи у кримінальному судочинстві та відповідно зменшення кількості осіб, щодо яких обирається даний запобіжний захід. Разом з тим статистика останніх років не дає підстав для оптимістичного прогнозу щодо зниження їх чисельності. Так, у 2009 р. на розгляд судів надійшло 45,3 тис. подань органів досудового розслідування про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, що на 1,7 % більше порівняно з 2008 р. Суди розглянули 45,1 тис. подань, що на 1,3 % більше, ніж у 2008 р., з яких задоволено 39,1 тис., або 86,7 % (у 2008 р. – 86,3 %) від кількості розглянутих подань про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

У 2009 р. на розгляд судів надійшло також 12,7 тис. подань про продовження строків тримання під вартою, що на 9,1 % більше порівняно з 2008 р. Було задоволено 12,2 тис. подань або 97,1 %.

Наведені статистичні показники свідчать про тенденцію зростання випадків застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Разом із тим винятковість цього запобіжного заходу передбачена міжнародно-правовими актами у сфері захисту прав та свобод людини. Тому актуальною є проблема обмеження його застосування виключно випадками, коли іншими запобіжними заходами досягнути завдань кримінального судочинства взагалі неможливо.

Автором посібника комплексно досліджені і викладені підстави та процесуальний порядок обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, його зміни та скасування. Приділена увага питанням правової регламентації строків тримання під вартою та порядку їх продовження. Досліджено процесуальний механізм застосування тимчасового та екстрадиційного арешту. Показані особливості апеляційного провадження з перевірки правомірності рішень суду щодо застосування запобіжного заходу у вигляді

взяття під варту та продовження його строків шляхом системного викладення матеріалів узагальнення судової практики апеляційних судів.

Матеріал подано з урахуванням сучасної національної практики застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадії досудового розслідування кримінальної справи та правових позицій Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд або Суд).

Запропонований навчальний посібник розрахований у першу чергу на студентів вищих юридичних навчальних закладів. Наведені після кожного розділу питання для самоконтролю дають можливість самостійно перевірити ступінь засвоєння прочитаного матеріалу, визначити моменти, які викликають складнощі у запам'ятовуванні, та приділити їх опрацюванню додаткову увагу.

Поряд із цим, будучи значною мірою результатом узагальнення національної та європейської судової практики, посібник може стати корисним для аспірантів, науковців, викладачів вищих юридичних навчальних закладів, практичних працівників, а також усіх, хто досліджує питання застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту і цікавиться проблемами кримінального процесу.

Автор висловлює щире подяку: своєму Вчителю, академіку Національної академії правових наук України, доктору юридичних наук, професору кафедри кримінального процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» Юрію Михайловичу Грошеву; колективу кафедри кримінального процесу Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» і особисто завідуючій кафедрою, доктору юридичних наук, доценту Оксані Володимирівні Капліній – за всебічну допомогу при підготованні даної роботи; рецензентам посібника – доктору юридичних наук, професору кафедри криміналістики Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» Віолетті Омелянівні Коноваловій та кандидату юридичних наук, професору кафедри кримінального процесу Київського національного університету внутрішніх справ Дмитру Петровичу Письменному – за слушні зауваження та цінні поради.

РОЗДІЛ 1.

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ВЗЯТТЯ ПІД ВАРТУ В ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

§ 1.1. Підстави застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту

Підстави застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту¹ можуть бути умовно класифіковані на кримінально-правові, кримінально-процесуальні й фактичні.

Кримінально-правові підстави включають: вчинення особою, щодо якої вирішується питання про застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, злочину, за який Кримінальним кодексом України (далі – КК) передбачено покарання: а) у вигляді позбавлення волі понад три роки; б) у виняткових випадках – у вигляді позбавлення волі на строк не більше трьох років (ч. 1 ст. 155 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК)).

Кримінально-процесуальні підстави: а) перебування особи у статусі підозрюваного або обвинуваченого; б) наявність обставин, з якими закон пов'язує можливість обрання даного запобіжного заходу; в) ініціювання застосування цього запобіжного заходу ор-

¹ Європейський суд наголошує, що коли йдеться про позбавлення свободи, надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності. Отже, неодмінна вимога полягає в тому, що умови, за яких має здійснюватися позбавлення свободи, мають бути чітко сформульовані в національному законі і що застосування саме цього закону має бути передбачуваним і відповідати в цьому відношенні нормі «законності», яку встановлює Конвенція і згідно з якою всі закони мають бути сформульовані з достатньою чіткістю, що дозволяє громадянину (при потребі за допомогою одержання відповідної консультації) передбачити достатньою мірою наслідки, до яких може призвести дана дія (див.: рішення Європейського суду у справі «Гарькавий проти України» (The Case of Garkaviy v. Ukraine) від 18 лютого 2010 р. // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 51. – Ст.1736).

ганом дізнання або слідчим шляхом складання подання, яке підлягає затвердженню прокурором; г) винесення судом відповідної постанови.

Фактичні підстави – це сукупність доказів, що свідчать: а) про те, що особа вчинила злочин, за який законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад три роки (у виняткових випадках – до трьох років); б) про доцільність обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту (докази того, що інші (менш суворі) запобіжні заходи не можуть забезпечити правослухняної поведінки підозрюваного (обвинуваченого)).

Підстави обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту дають можливість визначити коло обставин, які підлягають доведенню для застосування саме цього запобіжного заходу, тобто визначити предмет доказування.

Предмет доказування при обранні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту – це сукупність обставин, установлення яких необхідно для винесення законного й обґрунтованого рішення суду щодо застосування до особи цього запобіжного заходу.

До структури предмета доказування при обранні цього запобіжного заходу входять:

1) дані про злочин, у вчиненні якого підозрюється (обвинувачується) особа;

2) дані про особу, щодо якої обирається запобіжний захід у вигляді взяття під варту;

3) обставини, що свідчать про доцільність обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Розглянемо їх більш детально.

1. Дані про злочин, у вчиненні якого підозрюється (обвинувачується) особа. Оцінюючи тяжкість вчиненого злочину, орган дізнання, слідчий, прокурор, суддя керуються положеннями статей 11 і 12 КК щодо поняття злочину та класифікації злочинів і беруть до уваги ті обставини, які згідно з чинним законодавством впливають на кримінальну відповідальність: ступінь суспільної небезпечності злочину, його кримінально-правова кваліфікація, мета, мотив, форма вини, обставини, що обтяжують та пом'якшують покарання, тощо.

При обранні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту тяжкість злочину має розглядатися з двох позицій: 1) як формальна підстава обрання цього запобіжного заходу; 2) як обставина, врахування якої свідчить про більшу доцільність застосування взяття під варту порівняно з іншими запобіжними заходами.

Тяжкість злочину як формальна підстава обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Частина 1 ст. 155 КПК обмежує можливість застосовування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту справами про злочини, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі понад три роки – тобто злочинами середньої тяжкості, тяжкими та особливо тяжкими.

У виняткових випадках цей запобіжний захід може бути застосовано і у справах про злочини, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше трьох років (злочини невеликої тяжкості). Зокрема, такими є випадки, коли на підставі наявних у справі фактичних даних з певною вірогідністю можна стверджувати, що інші запобіжні заходи не забезпечать належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого. Це можливо, наприклад, коли особа не має постійного місця проживання, зловживає спиртними напоями або вживає наркотичні засоби, продовжує вчиняти злочини, підтримує соціальні зв'язки негативного характеру, порушила умови запобіжного заходу, не пов'язаного з позбавленням волі, раніше ухилялася від слідства, суду або виконання судових рішень або коли особу підозрюваного взагалі не встановлено. Винятковість даного випадку має бути обґрунтована у поданні про обрання запобіжного заходу і в постанові судді¹.

Наприклад, апеляційний суд Кіровоградської області ухвалою від 10 червня 2003 р. змінив постанову Бобринецького районного суду від 20 травня 2003 р. про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту Ж., підозрюваному у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 122 КК, санкцією якої передбачено позбавлення волі до трьох років та інші більш м'які види покарань. Змінивши

¹ Див. : Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 25.04.2003 р. № 4 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2003. – № 3. – С.6 – 10.

цей запобіжний захід на підписку про невиїзд, апеляційний суд мотивував своє рішення тим, що ні органи досудового слідства, ні суд не навели виняткових обставин, які б давали підстави для взяття підозрюваного під варту¹.

Наведений перелік виняткових випадків не є вичерпним. У кожній конкретній ситуації питання про її винятковість вирішує орган дізнання, слідчий, прокурор або суд самостійно, виходячи з матеріалів кримінальної справи й особи підозрюваного (обвинуваченого).

Проте іноді слідчі завищують кваліфікацію діяння і на підставі цього вносять подання про застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Тобто неточність кримінально-правової оцінки вчиненого діяння впливає на правомірність обрання запобіжного заходу.

Так, у справі громадянина США Гозмана останній використував підроблений паспорт громадянина України, за що передбачено максимальне покарання у вигляді обмеження волі на строк до двох років. Гозман був одружений в Україні, мав постійне місце проживання, тому ніяких виняткових обставин для взяття його під варту за вчинений злочин не було. Слідчі органи пред'явили обвинувачення Гозману не у використанні підробленого паспорта, а в його виготовленні при обтяжуючих обставинах, за що передбачено покарання до п'яти років позбавлення волі. Це й дало можливість звернутися з поданням до суду про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту щодо Гозмана. Суд при вирішенні цього питання не досліджував докази такого надуманого обвинувачення. Надалі згідно з вироком суду дії Гозмана були кваліфіковані як використання підробленого паспорта².

Тяжкість злочину, як обставина, врахування якої свідчить про більшу доцільність застосування взяття під варту порівняно з іншими запобіжними заходами. До червня 2001 р. КПК у ст. 155 передбачав можливість застосування взяття під варту з мотивів

¹ Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту: [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 6. – С. 26.

² Шелепа А. П. Порушення конституційного права людини на свободу та особисту недоторканність/ А.П. Шелепа // Адвокат. – 2005. – № 5. – С. 29.

однієї лише небезпечності (тяжкості) злочину¹. Після внесення відповідних змін до законодавства України сьогодні тяжкість злочину сама по собі не має характеру достатньої підстави обрання взагалі будь-якого запобіжного заходу, проте відповідно до КПК повинна враховуватись при прийнятті рішення. Питання необхідності врахування тяжкості злочину при прийнятті рішення про обрання запобіжного заходу було предметом розгляду Конституційного Суду України, який дійшов висновку, що таке положення цілком відповідає Конституції України.

Врахування тяжкості злочину має свій раціональний зміст при формуванні внутрішнього переконання слідчого, прокурора, судді, оскільки свідчить про ступінь суспільної небезпечності цієї особи та дозволяє спрогнозувати з достатньо високим ступенем ймовірності її поведінку, беручи до уваги, що майбутнє покарання за тяжкий злочин підвищує ризик того, що підозрюваний (обвинувачений) може ухилитися від слідства і суду. Проте сам по собі факт тяжкості злочину, який інкримінується особі, не може бути підставою для застосування запобіжного заходу, оскільки це суперечило б презумпції невинуватості. З цього питання доволі послідовними і логічними є правові позиції Європейського суду, які зводяться до наступного: безпека можливості переходу від правосуддя не може вимірюватися виключно на підставі суворості можливого вироку². Наявність сильної підозри в тому, що особа вчинила тяжкий злочин, є, звичайно, таким чинником, що належить до суті питання, однак сама по собі така підозра не може бути виправданням довготривалого триман-

¹ Статистичні дані дають змогу дійти висновку, що такою «достатньою» підставою для обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, як підозра у вчиненні тяжкого злочину, правоохоронні органи користувались досить широко. Зокрема, скорочення кількості заарештованих у Росії на 90 тис. осіб на рік науковці пов'язують саме з внесенням змін до КПК РФ, щодо заборони застосовувати взяття під варту з мотивів однієї лише небезпечності злочину (див: Петрухин І. Л. Судебная власть: контроль за расследованием преступлений / И. Л. Петрухин. – М. : Велби ; Проспект, 2008. – С. 185).

² The Case of Tomasi v. France (Application no. 12850/87) Judgment Strasbourg 27 August 1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

ня під вартою¹. Небезпека переховування особи від правосуддя повинна оцінюватись не лише у світлі тяжкості покарання, але й виходячи з усіх інших обставин, які можуть або підтвердити наявність такої небезпеки, або звести її до такого мінімуму, що попереднє ув'язнення виявиться невинуватим², зокрема, минулого цієї особи, особливостей її стану³. Наприклад, у рішенні в справі «Долгова проти Росії» (The Case of Dolgova v. Russia) Європейський суд визнав порушення п. 3 ст. 5 Конвенції захисту прав і основоположних свобод людини від 4 листопада 1950 р. (далі – Конвенція), оскільки національні суди, що вирішували питання про взяття під варту, посилалися на тяжкість обвинувачення як на головний критерій для визначення вірогідності її втечі або намагань зашкодити розслідуванню⁴.

2. Дані про особу, щодо якої обирається запобіжний захід у вигляді взяття під варту. Відповідно до ст. 150 КПК мають бути враховані при обранні запобіжного заходу: вік підозрюваного (обвинуваченого), стан здоров'я, сімейний і матеріальний стан, вид діяльності, місце проживання та інші обставини, що її характеризують.

Врахування цих обставин має теоретичне і практичне значення для диференційованого підходу до вибору виду запобіжного заходу, оскільки при вчиненні одного й того ж діяння різними особами щодо них можуть бути обрані різні запобіжні заходи. Тому до моменту вирішення питання про застосування запобіжного заходу щодо підозрюваного чи обвинуваченого слідчий повинен мати найбільш повні відомості, що характеризують особу.

¹ The Case of Kalashnikov v. Russia (Application no. № 47095/991) Judgment Strasbourg 15 July 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

² The Case of W. v. Switzerland (Application no. 14379/88) Judgment Strasbourg 26 January 1993 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

³ The Case of Clooth v. Belgium (Application no. 12718/87) Judgment Strasbourg 12 December 1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

⁴ The Case of Dolgova v. Russia (Application no. 11886/05) Judgment Strasbourg 2 March 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

Виходячи з того, що дані про особу можуть відігравати різну роль при обранні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, вважаємо доцільним докладно зупинитися на характеристичі їх змісту.

Вік особи. Наприклад, затримання та взяття під варту як запобіжний захід можуть застосовуватися до неповнолітнього лише у виняткових випадках, коли це викликається тяжкістю злочину, у вчиненні якого він обвинувачується. Похилий вік особи може свідчити про недоцільність обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Стан здоров'я. Якщо підозрюваний (обвинувачений) страждає тяжким захворюванням або має якісь фізичні або психічні вади (німі, глухі, сліпі тощо), то це вказує на меншу (або взагалі виключає) вірогідність того, що він буде намагатися ухилитися від слідства і суду, перешкоджати встановленню істини у справі тощо. При обранні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту необхідно переконатися, що його застосування не призведе до погіршення стану здоров'я особи. Коли підозрюваний, обвинувачений хворий і в умовах СІЗО не має можливості здійснювати необхідне лікування, до нього не можна обирати даний запобіжний захід.

Сімейний стан. При його з'ясуванні має значення наявність як батьківської, так і власної родини: у підозрюваного (обвинуваченого) можуть бути члени сім'ї, які потребують його догляду: малолітні діти, батьки похилого віку, інваліди. Разом з тим необхідно встановлювати, чи підтримує підозрюваний (обвинувачений) із родиною позитивний емоційний зв'язок, чи перебувають діти на його утриманні, тощо. Якщо ж особа, щодо якої вирішується питання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, ігнорує родину, відчужена від неї, то таку обставину слід розглядати як відсутність родини. Відповідно до правової позиції Європейського суду відсутність в особі роботи та сім'ї не є доказом того, що вона схилиться до вчинення нових злочинів¹.

¹ The Case of Sulaoja v. Estonia (Application no. 55939/00) Judgment Strasbourg 15 February 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

Матеріальний стан. Відповідно до п. 10 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства» від 25 квітня 2003 р., № 4 під час вирішення питання про обрання цього запобіжного заходу може бути з'ясовано питання про фінансові можливості підозрюваного, обвинуваченого чи інших осіб щодо внесення застави та визначено її розмір, який міг би забезпечити належну поведінку особи, щодо якої вирішується питання про застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту¹.

Вид діяльності даної особи означає з'ясування місця роботи, професії, займаної посади, тривалість роботи в одному місці тощо. Для прогнозування подальшої поведінки має значення факт відсутності постійної зайнятості особи на роботі чи навчанні. При цьому коли є дані про постійну фактичну зайнятість особи, навіть якщо це не підтверджується офіційними документами, таку особу слід вважати постійно зайнятою. Врахування цієї обставини вказує на меншу ймовірність вчинення особою неправомірних дій, напрями яких передбачені ч. 2 ст. 148 КПК. Разом з тим як вказав Європейський суд у рішенні в справі «Пшевечерський проти Росії» (The Case of Pshevecherskiy v. Russia), сама по собі відсутність постійного місця роботи не є доказом того, що особа зникне².

Місце проживання. Місце проживання – це жилий будинок, квартира, інше жиле приміщення, в якому особа постійно або переважно проживає як власник, за договором найму, піднайму, оренди чи з інших підстав, передбачених чинним законодавством³. Інформація про відсутність у підозрюваного, обвинуваченого міс-

¹ Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 25.04.2003 р. № 4 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2003. – № 3. – С. 6–10.

² The Case of Pshevecherskiy v. Russia (Application no. 28957/02) Judgment Strasbourg 24 May 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

³ Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Т. Маляренка, В. Г. Гончаренка. – 4-те вид., переробл. та допов. – К.: Юрисконсульт, КНТ. – 2007. – С. 361.

ця проживання має бути врахована лише тією мірою, якою можна спрогнозувати неправомірну поведінку особи, щодо якої обирається запобіжний захід у вигляді взяття під варту. Європейський суд у рішенні у справі «Сулаоя проти Естонії» (The Case of Sulaoya v. Estonia) зазначив, що сама по собі відсутність у затриманого місця проживання не є приводом для побоювань, що він може зникнути¹.

Інші обставини, які характеризують особу – це будь-які обставини, що можуть надати інформацію про особу. До таких обставин можна віднести відомості, які свідчать, що застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту може потягнути за собою тяжкі наслідки для неї або її сім'ї (тяжка хвороба або смерть єдиного працездатного члена сім'ї тощо), щире каяття, наявність державних нагород, минула діяльність особи, вчинення нею злочину в минулому (кваліфікація злочину, ступінь тяжкості, форма вини тощо). Разом з тим Європейський суд у рішенні у справі «Мюллер проти Франції» (The Case of Muller v. France) зазначив, що посилення на минуле особи не може бути достатнім для виправдання відмови у звільненні². Слід також з'ясувати дані про попередні судимості, соціальні зв'язки особи, її схильності (чи вживає наркотики, алкогольні напої тощо), спосіб життя, поведінку під час провадження в цій або іншій кримінальній справі (чи не ухилялася раніше особа від слідства, суду або виконання судових рішень, чи не вчинювала злочини проти правосуддя). Дослідженню підлягають і відомості, що вказують на існування чинників, обставин чи моральних цінностей, які можуть свідчити про те, що підозрюваний, обвинувачений, перебуваючи на волі, не порушуватиме покладених на нього процесуальних обов'язків та не займатиметься злочинною діяльністю. У рішенні у справі «Ноймастер проти Австрії» (The Case of Neumeister v. Austria) Європейський суд наголосив на необхідності врахування характеру обвинуваченого, його

¹ The Case of Sulaoya v. Estonia (Application no. 55939/00) Judgment Strasbourg 15 February 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

² The Case of Muller v. France (Application no. 21802/93) Judgment Strasbourg 17 March 1997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

моральних якостей, достатку, зв'язків із державою, у якій він переслідується за законом, його міжнародних контактів тощо¹.

Отже, обираючи запобіжний захід у вигляді взяття під варту, орган дізнання, слідчий, прокурор, суддя повинні мати таку сукупність відомостей, що характеризують особу, яка б обґрунтовано переконувала, що інші, більш м'які запобіжні заходи не забезпечать належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого.

3. Обставини, що свідчать про доцільність обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Відповідно до ч. 2 ст. 148 КПК запобіжні заходи застосовуються за наявності достатніх підстав вважати, що підозрюваний, обвинувачений, підсудний, засуджений буде намагатися:

- а) ухилитися від слідства і суду або від виконання процесуальних рішень;
- б) перешкоджати встановленню істини у справі;
- в) продовжувати злочинну діяльність.

Поняття «достатні підстави» є оцінним, тобто питання достатності або недостатності підстав для обрання запобіжного заходу у кожному конкретному випадку вирішує орган, який приймає рішення. Під «достатніми підставами» слід розуміти фактичні дані, отримані з передбачених законом джерел, які свідчать про можливість виникнення у майбутньому вищеперерахованих негативних наслідків. Окрім протизаконної поведінки подібними підставами можуть бути і цілком правомірні дії підозрюваного, обвинуваченого (наприклад, придбання проїзних квитків, оформлення закордонного паспорта, закриття рахунків у банківських установах та розпродаж майна тощо), які можуть свідчити про названі в законі ризики.

Ухиленням є умисне залишення місця проживання або тимчасового перебування чи неявка без поважних причин за викликом до органів дізнання, досудового слідства й суду з метою переховування від слідства і суду або від виконання процесуальних рішень. Обрання даного запобіжного заходу у зв'язку з тим, що обвинувачений буде намагатися ухилитися від слідства і суду або від ви-

¹ The Case of Neumeister v. Austria (Application no. 1936/63) Judgment Strasbourg 27 June 1968 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

конання процесуальних рішень, може мати місце тоді, коли особа не має постійного місця проживання, раніше ухилялася від слідства, суду або від виконання процесуальних рішень, за наявності даних про те, що вона готує втечу. На можливість такого ухилення може вказувати характер вчиненого злочину, тяжкість майбутнього покарання та інші обставини. І навпаки, активне сприяння розкриттю злочину, добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди, щире каяття деякою мірою знижують ймовірність ухилення підозрюваного, обвинуваченого від розслідування і тому мають істотний вплив на обрання виду запобіжного заходу, зокрема, і взяття під варту.

Перешкоджанням встановленню істини у справі є будь-які дії підозрюваного, обвинуваченого, вчинені з метою створення перешкод до встановлення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальній справі¹. Наприклад, погрози свідкам, потерпілим, іншим особам, підкуп, шантаж тощо.

Продовженням злочинної діяльності є вчинення особою нових кримінально-караних діянь як тотожних тим, у зв'язку з якими щодо неї здійснюється кримінальне переслідування, так і передбачених іншими статтями КК. Про можливість продовження злочинної діяльності може свідчити рецидивний характер вчиненого злочину, тривалий характер протиправної діяльності особи тощо.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Як можна класифікувати підстави обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту?
2. Що слід розуміти під кримінально-правовими підставами обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту?

¹ Європейський суд зазначив, що на початковій стадії розслідування ризик того, що обвинувачений може перешкодити відправленню правосуддя, може виправдати його тримання під вартою. Однак після того, коли усі докази зібрані, дана підстава перестає бути прийнятною // (див.: The Case of Mamedova v. Russia (Application no. 7064/05) Judgment Strasbourg 1 June 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

3. Які підстави обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту слід відносити до кримінально-процесуальних?

4. Що слід розуміти під фактичними підставами обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту?

5. Що означає «предмет доказування» при обранні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту?

6. Які елементи входять до предмета доказування?

7. Яке значення має тяжкість вчиненого злочину при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту?

8. У яких випадках запобіжний захід у вигляді взяття під варту може бути застосовано у справі про злочин, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не більше трьох років?

9. Які дані про особу мають бути враховані при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту?

10. Що слід вважати «достатніми підставами» для застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту?

§ 1.2. Процесуальний порядок обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту

Чинний КПК (статті 165 – 165³) передбачає детальний процесуальний порядок застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту на досудовому провадженні у кримінальній справі.

1. Якщо орган дізнання, слідчий вважає, що є підстави для обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, він вносить за згодою прокурора подання до суду. Таке ж подання вправі внести прокурор. Суд визначається з урахуванням правил підсудності. Порушення останніх тягне за собою скасування рішення.

Наприклад, апеляційний суд Закарпатської області скасував з цієї причини постанову судді Виноградівського районного суду від 17 лютого 2003 р. щодо М., обвинуваченого за ч. 2 ст. 149 КК. Злочин було вчинено у м. Берегове, тому подання про обрання М.

запобіжного заходу у вигляді взяття під варту мав розглядати Березівський районний суд¹.

Подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту повинно містити необхідні реквізити (найменування органу, який вносить подання; дані про погодження подання з прокурором (у разі внесення його органом дізнання чи слідчим); прізвище, ім'я та по батькові особи, щодо якої вноситься подання; дата й місце її народження); посилання на обставини, зазначені у ст. 150 КПК; дані про злочин, у вчиненні якого особа підозрюється, обвинувачується, та його кримінально-правову кваліфікацію; підстави для обрання запобіжного заходу.

Подання про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді взяття під варту має бути *законним, вмотивованим і обґрунтованим*.

Законність подання передбачає сувору відповідність форми і змісту цього процесуального акта нормам чинного кримінального і кримінально-процесуального законодавства.

Обґрунтованість подання полягає у підтвердженні всіх висновків, що містяться в конкретному акті, посиланнями на відповідні фактичні обставини, підтверджені доказовою базою.

Недостатня обґрунтованість подання слідчого на практиці доволі часто тягне за собою відмову у задоволенні такого подання.

Так, слідчим Київського районного відділу Харківського міського управління УМВС України у Харківській області було винесене подання про обрання до обвинуваченого К. запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, в чому судом було відмовлено з таким мотивуванням: «У поданні слідчого відсутні конкретні дані, які б свідчили про наміри обвинуваченого переховуватися від слідства і суду або перешкоджати встановленню істини у справі. Не містять таких відомостей і матеріали справи»².

Фрунзенський районний суд Харківської області відмовив у задоволенні подання слідчого Фрунзенського районного відділу

¹ Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту : [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 6. – С. 28.

² Матеріали розгляду подання про застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту у кримінальній справі № 61080145. – Місцевий суд Київського району м. Харкова: справа № 4-694/08/03.

Харківського міського управління УМВС України у Харківській області про взяття під варту неповнолітнього О., обвинуваченого за ч. 2 ст. 186 КК, оскільки «слідчий не навів даних на обґрунтування того, що обвинувачений може ухилитися від слідства і суду та продовжувати злочинну діяльність, а лише зазначив, що О. раніше не був судимий, зізнався у вчиненні злочину, має постійне місце проживання і позитивно характеризується». Апеляційний суд Харківської області залишив постанову районного суду без зміни¹.

Вмотивованість подання виявляється у наведенні системи логічних доводів, які б пояснювали значення фактичних даних та обставин для обрання запобіжного заходу саме у вигляді взяття під варту (у поданні мають бути викладені мотиви й підстави, що обґрунтовують необхідність взяття обвинуваченого (підозрюваного) під варту, доведені обставини, у силу яких неможливо обрати більш м'який запобіжний захід).

Крім того, подання не повинно містити недоліків технічного характеру (друкарських помилок, недоліків, допущених внаслідок неуважності, тощо), що безсумнівно знижує авторитет державних органів.

Наприклад, слідчий слідчого відділу Луцького міського відділу УМВС України у Волинській області 25 квітня 2003 р. за згодою прокурора м. Луцька звернувся до міського суду з поданням про обрання підозрюваному запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, в якому зазначив різні прізвища цієї особи².

2. Згода прокурора з поданням про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту обвинуваченого (підозрюваного) є додатковою суттєвою гарантією дотримання прав і законних інтересів особи. Повноваження владно-розпорядчого характеру, надані прокуророві, дозволяють йому швидко виявляти, попереджати й усувати порушення законів при застосуванні цього запобіжного заходу і виконувати правозахисну функцію в механізмі прийняття рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. У зв'язку із цим Верховний Суд України наголосив, що суди

¹ Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту : [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 6. – С. 27.

² Там само. – С. 24.

не повинні брати до провадження подання, внесені відповідно до ст. 165² КПК, якщо на порушення ч. 2 цієї статті вони не були погоджені з прокурором, або той з ними не погодився, або із подання незрозуміло, який саме прокурор (його посада і прізвище) дав згоду¹.

Так, Кіровський районний суд м. Кіровограда залишив без розгляду подання слідчого Кіровського районного відділу УМВС України від 29 травня 2003 р. про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту щодо К., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК, оскільки воно не було погоджене з прокурором².

Суди також мають з'ясувати правомочність особи, яка погодила подання, виконуючи обов'язки прокурора, а тому до цього документа слід долучати копію відповідного наказу.

Той же суд постановою від 9 січня 2003 р. повернув прокурору Кіровського району аналогічне подання щодо О. та Ф., обвинувачених за ч. 1 ст. 115 КК. Однією з підстав такого рішення стало те, що подання було погоджено не з прокурором, а з його заступником³.

Чинним кримінально-процесуальним законодавством передбачено, що прокурор зобов'язаний ознайомитися з усіма матеріалами справи, що дають підстави для взяття під варту, перевірити законність одержання доказів, їх достатність для обвинувачення (ч. 2 ст. 165² КПК) і тільки після цього дати згоду (або не погодитися зі слідчим) на внесення відповідного подання до суду. З цією метою він повинен з'ясувати, чи є достатніми дані, які свідчать про наявність ознак злочину, перевірити наявність у справі обґрунтованої підозри або обвинувачення, дотримання органом досудового розслідування вимог КПК у частині правової регламентації порядку порушення кримінальної справи, затримання підозрюваного, пред'явлення обвинувачення.

¹ Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 25.04.2003 р. № 4 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2003. – № 3. – С. 6–10.

² Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту : [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 6. – С. 25.

³ Там само. – С. 25.

3. Строки розгляду подання. Слід зазначити, що в цій частині закон є непослідовним. Так, за п. 3 ч. 6 ст. 106 КПК протягом 72 годин після затримання орган дізнання доставляє затриманого до судді з поданням про обрання йому запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. У свою чергу, ч. 3 ст. 165² КПК зобов'язує суд розглянути це подання впродовж 72 годин з моменту затримання підозрюваного чи обвинуваченого. У такому разі суд може бути поставлений в умови, коли подання про обрання такого запобіжного заходу буде надано йому для розгляду наприкінці 72-годинного строку, що може призвести до поверхового вивчення справи і прийняття неправомірного рішення.

Наприклад, суддя П'ятихатського районного суду Дніпропетровської області 25 квітня 2003 р. виніс окрему постанову, якою довів до відома прокурора області, що подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту М., обвинуваченої за ч. 1 ст. 307 КК, надійшло до суду за 50 хвилин до закінчення строку її затримання, а саму М. було доставлено до суду, коли цей строк уже закінчився¹.

Подання від 31 жовтня 2008 р. слідчого відділу Кіровоградського районного відділу УМВС України в Кіровоградській області про обрання щодо Г., обвинуваченого за ч. 3 ст. 185 КК, запобіжного заходу у вигляді взяття під варту надійшло до Кіровоградського районного суду Кіровоградської області за 30 хвилин до закінчення строку його затримання².

Разом з тим надходження до суду подання про взяття затриманої особи під варту після закінчення цих строків не є підставою для відмови в його розгляді. На таке порушення суддя згідно зі ст. 23² КПК зобов'язаний реагувати окремою постановою.

4. Матеріали кримінальної справи, які надаються для вивчення судді. Після одержання подання суддя вивчає матеріали кримінальної справи, представлені органами дізнання, слідчим,

¹ Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту : [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 6. – С. 24.

² Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання та досудового слідства: [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2010. – № 10. – С. 24.

прокурором. Матеріали кримінальної справи надають судді для вивчення безпосередньо орган дізнання, слідчий, прокурор. Ці матеріали в суді не реєструються, а вивчатися суддею вони мають у режимі, що забезпечує нерозголошення даних досудового слідства.

Є випадки, коли слідчі звертаються до суду з поданнями про обрання запобіжних заходів у вигляді взяття під варту, але в порушення вищезазначених вимог закону не надають на вимогу суду матеріалів кримінальних справ або надають тільки копії окремих процесуальних документів. Суди у такому разі відмовляють у задоволенні подань або повертають їх прокуророві без розгляду¹.

5. Судовий розгляд подання. Відповідно до європейських стандартів, у випадку коли має місце взяття під варту особи, проведення судового слухання є обов'язковим².

КПК передбачає змагальну процедуру судового розгляду подання про застосування даного запобіжного заходу.

Після одержання подання суддя, який визначається в порядку, встановленому ч. 3 ст. 16² КПК, вивчає матеріали кримінальної справи, представлені органами дізнання, слідчим, прокурором, допитує підозрюваного чи обвинуваченого, а при необхідності бере пояснення в особи, у провадженні якої перебуває справа, вислуховує думку прокурора, захисника, якщо він з'явився, і виносить постанову. На це звертає увагу й Верховний Суд України, зазначаючи, що у розгляді подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту участь прокурора, а також підозрюваного, обвинуваченого, щодо якого надійшло подання, є обов'язковою. Неявка захисника чи законного представника підозрюваного, обвинуваченого не перешкоджає розгляду подання, якщо їм було повідомлено про його час і місце³.

¹ Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання та досудового слідства: [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2010. – № 10. – С. 24.

² The Case of Niedbala v. Poland (Application no. 27915/95) Judgment Strasbourg 4 July 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

³ Див.: Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового

Участь прокурора у такому судовому засіданні є обов'язковою. У ході судового розгляду прокурор зобов'язаний обґрунтувати необхідність обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту шляхом наведення відповідних доказів того, що інші (менш суворі) запобіжні заходи можуть не забезпечити виконання підозрюваним, обвинуваченим процесуальних обов'язків, що впливають із ч. 2 ст. 148 КПК, і його належної поведінки. Проте трапляються випадки неявки прокурорів у судове засідання для розгляду подань про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Наприклад, прокурор Старовижівського району Волинської області не з'явився в судове засідання для участі в розгляді подання про обрання щодо обвинуваченого О. запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Старовижівський районний суд Волинської області 5 грудня 2008 р. в порушення вимог ч. 5 ст. 165² КПК розглянув подання та виніс постанову про відмову в його задоволенні¹.

Участь особи, у провадженні якої перебуває справа. Згідно з ч. 5 ст. 165² КПК суддя при необхідності бере пояснення в особи, у провадженні якої перебуває справа. Тобто суддя вправі зобов'язати особу, яка провадить дізнання, слідчого з'явитися до суду з метою більш детального обґрунтування заявленого подання.

Участь підозрюваного (обвинуваченого). За змістом ч. 5 ст. 165² КПК, розглядаючи подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, суддя допитує підозрюваного (обвинуваченого), тому розгляд цього подання за його відсутності є суттєвим порушенням вимог кримінально-процесуального закону. Така вимога законодавця є міжнародним стандартом, який закріплено у Конвенції, п. 3 ст. 5 якої передбачає, що кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положенням п. «с» цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою службовою особою, якій закон

слідства : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 25.04.2003 р. № 4 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2003. – № 3. – С.6–10.

¹ Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання та досудового слідства: [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2010. – № 10. – С. 26.

надає право здійснювати судову владу. Вимога особистої присутності підозрюваного, обвинуваченого при вирішенні суддею цього питання має на меті забезпечення можливості надання судді особистих пояснень та здійснення таким чином свого захисту.

Суд приймає рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту *за відсутності особи* у разі оголошення її в міжнародний розшук (ч. 6 ст. 165² КПК).

На перший погляд, вказана норма є абсолютно зрозумілою. Водночас, труднощі в її інтерпретації і, відповідно, застосуванні можуть виникнути при спробі з'ясувати нормативний зміст поняття «міжнародний розшук». Справа у тому, що КПК не дає дефініції вказаного поняття, що змушує звертатися для його з'ясування до відомчих нормативних актів. Аналіз останніх дає можливість класифікувати розшук залежно від локалізації пошукових дій на: регіональний (у межах адміністративно-територіальної одиниці на території України), державний (в межах всієї території України), а також розшук за межами території України. Останній і було б логічно вважати міжнародним. Проте певні корективи в такий висновок вносить той факт, що особи, які цікавлять правоохоронні органи України, можуть розшукуватися як через систему Інтерполу, так і шляхом співпраці міністерств внутрішніх справ держав-учасниць СНД. В обох випадках розшук здійснюється за межами території України, проте має різні правові підстави і найменування. Залучення ресурсів Інтерполу врегульовано Інструкцією про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів¹. Відповідно до вказаного нормативного акта такий вид розшуку має назву «міжнародний». Якщо ж йдеться про розшук особи, щодо якої є дані про її перебування за межами

¹ Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів : Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державного комітету у справах охорони державного кордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України від 9 січня 1997 р. № 3/1/2/5/2/2 // Офіц. вісн. України. – 1997. – № 9. – С. 79–100.

України, але у межах території держав-учасниць СНД, то такий розшук іменується «міждержавним» і регулюється Інструкцією про єдиний порядок здійснення міждержавного розшуку осіб¹. Буквальне тлумачення дає можливість дійти висновку про те, що під міжнародним розшуком (з позиції міждержавних угод, учасником яких є Україна, та її внутрішнього законодавства) слід розуміти розшук за межами території України, але не на території СНД. Повертаючись до розглядуваного положення ст. 165² КПК, отримуємо абсурдну ситуацію: якщо особа розшукується на території СНД (і розшук відповідно є міждержавним, а не міжнародним), то суд не має права прийняти рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту за відсутності особи. Це у свою чергу призводить до того, що правоохоронні органи однієї з держав СНД, виявивши особу, яка розшукується, не матимуть можливості застосувати до неї доекстрадиційний (тимчасовий) арешт з метою забезпечення подальшої видачі, оскільки за міжнародними угодами та внутрішнім законодавством окремих держав Співдружності для цього потрібно рішення компетентного суду держави – ініціатора розшуку про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді взяття під варту². З урахуванням викладеного видається раціональним при реалізації положень ч. 6 ст. 165² КПК застосовувати розширювальне тлумачення і визначати міжнародний розшук лише за ознакою його здійснен-

¹ Про затвердження нової редакції Інструкції про єдиний порядок здійснення міждержавного розшуку осіб : рішення Ради міністрів внутрішніх справ держав-учасниць СНД від 7 вересня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=92992>. – Заголовок з екрану.

² Див.: Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993 р. (ч. 2 ст. 58, ч. 1 ст. 61) // Офіц. вісн. України. – 2005. – № 44. – Ст. 2824; Уголовно-процесуальный кодекс Российской Федерации от 18 декабря 2001 г. // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2001. – № 52, ч.1. – Ст. 4921 (ч. 1 ст. 466 с учетом правовой позиции Конституционного Суда Российской Федерации (Определение Конституционного Суда РФ от 1 марта 2007 г. № 333-О-П «По жалобе гражданина США Менахема Сайденфельда на нарушение частью третьей статьи 1 и частью первой статьи 466 Уголовно-процесуального кодекса Российской Федерации его прав, гарантируемых Конституцией Российской Федерации»)).

ня за межами території України: тобто як по лінії Інтерполу, так і на підставі угод, укладених у рамках СНД. У подальшому ж слід здійснити уніфікацію поняття «міжнародний розшук» шляхом внесення змін у відомчі нормативні акти і приведення їх до відповідності із нововведеними статтями КПК.

Судовий розгляд також може відбуватися *без участі особи*, щодо якої ставиться питання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, у випадку, якщо особа є психічнохворою і характер захворювання виключає можливість її участі у судовому розгляді.

Так, суддя Глобинського районного суду Полтавської області постановою від 18 липня 2003 р. повернув прокурору цього району подання слідчого прокуратури про взяття під варту П., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого п. 2 ч. 2 ст. 115 КК. Суддя мотивував прийняте рішення тим, що орган досудового слідства не доставив до суду підозрюваного, який перебував на лікуванні в обласній психіатричній лікарні з діагнозом «шизофренія параноїдальної форми на стадії загострення». Апеляційний суд Полтавської області ухвалою від 25 липня 2003 р. за поданням прокурора Глобинського району скасував постанову судді районного суду як таку, що суперечить вимогам ст. 165² КПК, і направив матеріали на новий судовий розгляд. Своє рішення апеляційний суд обґрунтував тим, що підозрюваний дійсно перебував на диспансерному обліку та лікувався у психіатра, тому подання необхідно було розглядати відповідно до вимог глави 34 КПК¹.

Участь захисника у даному судовому засіданні не є обов'язковою. У ході проведеного узагальнення практики встановлено, що при розгляді судом питання про обрання даного запобіжного заходу із 300 вивчених справ захисник брав участь лише у 27 випадках (9 % від загальної кількості).

Поряд із цим участь захисника є обов'язковою, якщо йдеться хоча б про один з випадків, передбачених ст. 45 КПК (випадки обов'язкової участі захисника).

Як констатує Верховний Суд України, деякі місцеві суди, зокрема Полтавської, Сумської, Харківської, Хмельницької областей та м.

¹ Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту : [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 6. – С. 25.

Кієва, обираючи підозрюваним, обвинуваченим запобіжний захід у вигляді взяття під варту, не враховували вимоги ст. 45 КПК щодо обов'язкової участі захисника при розгляді відповідних подань.

Наприклад, Кіровоградський районний суд Кіровоградської області постановою від 16 червня 2003 р. обрав щодо С., підозрюваного у вчиненні злочину, за який ч. 2 ст. 115 передбачено довічне позбавлення волі, запобіжний захід у вигляді взяття під варту. Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 45 КПК, коли санкція статті, за якою кваліфікується злочин, передбачає довічне ув'язнення, участь захисника є обов'язковою з моменту затримання особи чи пред'явлення їй обвинувачення. У матеріалах, долучених до подання органів досудового слідства, містився протокол, в якому зазначено, що затриманому роз'яснено право користуватися послугами захисника, проте суд усупереч вимогам кримінально-процесуального закону не надав С. такої можливості¹.

Захисник може підготувати підозрюваного (обвинуваченого) до правильного розуміння самої суті процесу розгляду суддею подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Зрозуміло, що його участь є значущою у разі його активної поведінки, що проявляється у витребуванні різноманітних довідок, характеристик та інших документів, виявлених шляхом опитування свідків, чим забезпечується отримання органами досудового розслідування важливих відомостей. Завдяки цьому в одних випадках попереджається прийняття слідчим рішення про внесення подання до суду для вирішення питання про застосування вказаного запобіжного заходу, в інших – ставляться під сумнів законність та обґрунтованість обраного запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Предметом діяльності захисника у таких справах є спростування та захист від незаконного та необґрунтованого застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Досить проблематичним є питання щодо права ознайомлення захисника з матеріалами, якими обґрунтовується подання про застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Таке право захисника впливає із п. 3 ч. 2 ст. 48 КПК, але не визначено, яким чином захисник може його реалізувати. Як зазначає Пленум Верхов-

¹ Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту: [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 6. – С. 25.

ного Суду України ознайомлення в цьому випадку з кримінальною справою підозрюваного, обвинуваченого, їхніх захисників чи законних представників у суді законом не передбачено (п. 6)¹. Беручи до уваги стислість строку (72 години), за який приймається рішення про направлення подання до суду для вирішення питання про обрання до особи запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, і відсутність обов'язку слідчого (дознавача) повідомляти про це захисника, виникає процесуальна ситуація, у якій захисник має реальну можливість ознайомлюватися з матеріалами справи тільки в суді. Слід зауважити, що Європейський суд визнає порушенням п. 4 ст. 5 Конвенції відсутність можливості ознайомлення захисника з матеріалами справи, якими органи досудового слідства обґрунтовують подання про застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Так, у рішенні у справі «Кехайов проти Болгарії» (The Case of Kehayov v. Bulgaria) захиснику заявника тричі не було надано можливості ознайомитися з матеріалами кримінальної справи щодо його підзахисного. Тому адвокат п. Кехайова був цілковито позбавлений можливості з'ясувати, чи були у справі ті документи, які б могли підтвердити законність затримання його підзахисного. Водночас прокурор, який здійснював нагляд за розслідуванням цієї справи і 27 грудня 1997 р. санкціонував тримання заявника під вартою, мав таку перевагу, як безперешкодний доступ до всіх матеріалів справи. Така ситуація є несумісною з вимогою рівності процесуальних засобів, що закладена у ч. 4 ст. 5 Конвенції². У рішенні у справі «Недбала проти Польщі» (The Case of Niedbala v. Poland) Суд зазначив, що відповідно до польського законодавства ознайомлення заявника чи його адвоката зі змістом матеріалів, які подавалися прокурором для обґрунтування рішення про взяття під варту, не було обов'язковим. У кінцевому підсумку заявник не мав жодної можливості піддавати сумніву аргументи прокурора

¹ Див.: Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 25.04.2003 р. № 4 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2003. – № 3. – С. 6–10.

² The Case of Kehayov v. Bulgaria (Application no. 41035/98) Judgment Strasbourg 18 February 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

на користь застосування такого запобіжного заходу, як взяття під варту. Отже, Суд дійшов висновку, що мало місце порушення ч. 4 ст. 5 Конвенції¹. У рішенні у справі «Ніколова проти Болгарії» (The Case of Nikolova v. Bulgaria) Європейський суд наголосив, що рівність сторін не забезпечується, якщо адвокату не надано доступ до тих документів у справі, які є суттєвими для ефективного спростування законності тримання під вартою його клієнта².

Аналіз практики Європейського суду дозволяє стверджувати, що захисникові в обов'язковому порядку має бути надана можливість ознайомлюватися з матеріалами справи, якими обґрунтовується подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Участь інших осіб у даному судовому розгляді на законодавчому рівні не передбачена.

Разом з тим слід зауважити, що відповідно до правових позицій Європейського суду «у випадку (...) коли може бути призначений довгий період ув'язнення або коли обставини, що стосуються особистості або ступеня зрілості взятої під варту особи, важливі для вирішення питання про її небезпечність, п. 4 ст. 5 Конвенції вимагає змагального судового процесу, який забезпечує присутність захисника і можливість викликати до суду і допитати свідків»³.

У цьому судовому розгляді може бути доцільною участь свідків з огляду на те, що вони можуть повідомити про факти, які мають значення для правомірного вирішення питання про обрання до особи даного запобіжного заходу. У разі затримання неповнолітнього підозрюваного можуть брати участь його батьки чи законні представники. Якщо затримана особа не володіє мовою, якою провадиться судочинство, то згідно з ч. 2 ст. 19 КПК їй забезпечується право виступати в суді рідною мовою й користуватися послугами

¹ The Case of Niedbala v. Poland (Application no. 27915/95) Judgment Strasbourg 4 July 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

² The Case of Nikolova v. Bulgaria (Application no. 31195/96) Judgment Strasbourg 25 May 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

³ The Case of Hussain v. the United Kingdom (Application no. 21928/93) Judgment Strasbourg 21 February 1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

перекладача і в судовому засіданні може брати участь перекладач. Доцільною може бути визнана і участь у судовому засіданні особи, яка провадила затримання, наприклад, коли скарга на незаконність затримання розглядається разом із поданням про обрання вказаного запобіжного заходу.

Якщо в поданні порушується *питання про взяття під варту особи, яка перебуває на волі*, і ця особа до суду не з'явилась або орган дізнання, слідчий не змогли її туди доставити, суддя відповідно до ч. 4 ст. 165² КПК вправі розглянути подання за правилами, встановленими ч. 5 ст. 165² (за винятком допиту підозрюваного, обвинуваченого), і мотивованою постановою дати дозвіл на затримання зазначеної особи й доставку в суд під вартою. Таке затримання можливе лише за наявності передбачених ст. 148 і ч. 1 ст. 155 КПК підстав для обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

У 2009 р. суди розглянули 3,4 тис. подань про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту осіб, які перебували на волі. Із них задоволено 2,9 тис. подань (суди надали дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого і доставку до суду під вартою відповідно до положень ч. 4 ст. 165² КПК), або 87,3 % від кількості розглянутих таких подань¹.

Після затримання підозрюваного, обвинуваченого і доставки його в суд подання розглядається ще раз.

У судовому засіданні суддя оголошує, яке подання розглядатиметься; з'ясовує, хто з учасників розгляду з'явився, необхідні дані про них та роз'яснює їм права (заявляти відводи і клопотання в межах предмета судового дослідження, давати пояснення, висловлювати свою думку щодо клопотань і пояснень інших учасників розгляду, оскаржувати постанову судді); повідомляє своє прізвище, прізвище прокурора і секретаря судового засідання, захисника й законного представника (якщо вони з'явилися); з'ясовує наявність відводів та клопотань і вирішує їх; допитує підозрюваного, обвинуваченого; у разі потреби бере пояснення в особи, у про-

¹ Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання та досудового слідства: [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2010. – № 10. – С. 23.

вадженні якої перебуває справа; заслуховує думку прокурора, захисника, законного представника й ухвалює постанову.

Оскільки ст. 84 КПК передбачено обов'язкове ведення протоколу в судових засіданнях суду першої інстанції, він ведеться і під час розгляду подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Ведення протоколу є важливою умовою, порушення якої на практиці тягне за собою скасування судового рішення.

Так, Генічеський районний суд Херсонської області під час розгляду подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту С. протокол судового засідання не вів. З матеріалів справи та постанови неможливо встановити, чи був присутній С. у судовому засіданні, чи брав у ньому участь та чи висловлював свою думку прокурор. Саме з цих підстав апеляційний суд Херсонської області скасував постанову суду першої інстанції як незаконну¹.

Під час судового розгляду подання органу дізнання, слідчого чи прокурора про взяття під варту предметом дослідження є ті обставини, з якими закон пов'язує можливість обрання цього запобіжного заходу (статті 148, 150, 155 КПК). Суддя має з'ясувати питання щодо можливості досягнути бажаного результату без обмеження прав і свобод особи.

Суддя з'ясовує, чи є підозра у вчиненні особою злочину або обвинувачення останньої обґрунтованими, тобто чи є в розпорядженні органу дізнання, слідчого встановлені у визначеному законом порядку достатні дані, що свідчать про наявність ознак злочину, вчиненого саме цією особою (ними можуть бути заяви й повідомлення про злочин, явка з повинною, документи, складені за результатами оперативно-розшукової діяльності, протоколи слідчих дій, висновки експертиз тощо).

Слід зазначити, що поняття «обґрунтованість підозри» є оцінним. Як зазначається у судовій практиці Європейського суду, обґрунтованість підозри передбачає «наявність фактів або інформації, які переконують об'єктивного спостерігача, що, можливо, відповідна особа вчинила правопорушення. Однак те, що

¹ Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту: [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 6. – С. 26.

може вважатися «обґрунтованим», залежить від сукупності обставин»¹.

У рішенні у справі «Летельєр проти Франції» (The Case of Letellier v. France) Європейський суд вказав, що наявність вагомих підстав підозрювати затриманого у вчиненні злочину є неодмінною умовою правомірності тримання під вартою².

Європейський суд, розглядаючи скаргу у справі «Мюррей проти Сполученого Королівства» (The Case of Murray v. United Kingdom) підкреслив, що при визначенні «ступеня підозри» підставою для обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту може бути «більш низький поріг обґрунтованості підозри» при вчиненні особливої категорії злочинів³.

У справі «Мироненко і Мартенко проти України» (The Case of Mironenko i Martenko v. Ukraine) Європейський суд зазначив, що компетентний суд повинен перевірити не лише дотримання процесуальних вимог національного законодавства, а й обґрунтованість підозри, на підставі якої здійснено затримання, та законність мети цього затримання і подальшого тримання під вартою⁴.

Виходячи із порівняльного аналізу зазначених правових позицій Європейського суду при розгляді подання про застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту суд у кожному випадку повинен принципово і критично ставитися до доводів органів кримінального переслідування, якими обґрунтовується необхідність застосування саме цього запобіжного заходу, об'єктивно оцінюючи їх переконливість.

При розгляді подання про взяття під варту суддя не вправі до-

¹ The Case of Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom (Application no. 12244/86; 12245/86; 12383/86) Judgment Strasbourg 27 March 1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

² The Case of Letellier v. France (Application no. 12369/86) Judgment Strasbourg 26 June 1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

³ The Case of Murray v. United Kingdom (Application no. 18731/91) Judgment Strasbourg 28 October 1994 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

⁴ The Case of Mironenko i Martenko v. Ukraine (Application no. 4785/02) Judgment Strasbourg 10 December 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

сліджувати докази, давати їм оцінку, в інший спосіб перевіряти доведеність вини підозрюваного, обвинуваченого, розглядати й вирішувати ті питання, які повинен вирішувати суд під час розгляду кримінальної справи по суті. Очевидно, що заборону обговорення питання про винність особи, щодо якої вирішується питання про взяття під варту, слід розуміти буквально як недопустимість постановки такого питання перед суддею.

6. **Рішення суду**, які можуть бути прийняті при вирішенні питання щодо застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту:

1) *про відмову в обранні запобіжного заходу*, якщо для його обрання немає підстав;

2) *про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту*;

3) *про обрання запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою*. При цьому суд вільний у виборі виду запобіжного заходу, але має обрати такий, що забезпечить належну процесуальну поведінку підозрюваного, обвинуваченого та виконання ним процесуальних обов'язків;

4) *про закриття провадження за поданням*, коли після закінчення строків тимчасового затримання орган дізнання, слідчий або прокурор не порушили питання про розгляд подання по суті;

5) *про надання дозволу на затримання підозрюваного, обвинуваченого і доставку його в суд під вартою* (коли в поданні ставиться питання про взяття під варту особи, яка перебуває на волі);

6) *про продовження строку затримання* (якщо для обрання затриманому запобіжного заходу необхідно додатково вивчити дані про його особу чи з'ясувати інші обставини, які мають значення для прийняття рішення з цього питання¹, то суддя вправі

¹ Такими даними можуть бути: її характеристики з місця роботи, за місцем проживання, дані про попередні судимості, стан здоров'я, сімейний та матеріальний стан, соціальні зв'язки особи, її схильності (чи вживає наркотики, алкогольні напої тощо), спосіб життя, поведінку під час провадження в цій або іншій кримінальній справі (чи не ухилялася раніше особа від слідства, суду або виконання судових рішень, чи не вчинювала злочини проти правосуддя). Можуть з'ясуватися питання про фінансові можливості підозрюваного, обвинувачено-

продовжити затримання до 10, а за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого – до 15 діб, про що виноситься постанова. Продовження затримання може застосовуватися, коли є сумніви щодо необхідності обрання особі запобіжного заходу у вигляді взяття під варту або з метою надання підозрюваному, обвинуваченому, іншим особам можливості внести визначену судом заставу);

7) *про повернення подання прокуророві без розгляду* (у разі відмови органом дізнання, слідчим, прокурором у наданні матеріалів кримінальної справи або надання тільки копій окремих процесуальних документів);

8) *про винесення окремої постанови в порядку ст. 23² КПК* (наприклад, у випадку надходження до суду подання про взяття затриманої особи під варту після закінчення передбачених законом строків);

9) *про відкладення розгляду подання* на строк до десяти діб (якщо для обрання запобіжного заходу необхідно додатково вивчити дані про особу, яка не затримувалася, чи з'ясувати інші обставини, які мають значення для прийняття рішення з цього питання).

Суди мають дотримувати вимог щодо змісту постанови про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, передбачених ч. 2 ст. 165¹ КПК. У мотивувальній частині цієї постанови, зокрема, зазначаються думка прокурора щодо обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та пояснення підозрюваного, обвинуваченого, його захисника та законного представника у разі їх участі у розгляді подання, підстави для обрання такого заходу, мотивується висновок про їх наявність, наводяться аргументи на користь того, що підозрюваний, обвинувачений може ухилятися від слідства й суду чи від виконання процесуальних рішень, перешкоджати встановленню істини у справі або продовжувати злочинну діяльність і що застосування більш м'яких, ніж взяття під варту, запобіжних заходів може не забезпечити його належної процесуальної поведінки. Якщо цей захід застосовується у справі про злочин, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до трьох років включно, у постанові має бути зазначено, чому да-

го чи інших осіб щодо внесення застави.

ний випадок є винятковим. У ній також наводяться мотиви, з яких суд не погодився з висунутими під час розгляду подання доводами підозрюваного, обвинуваченого, захисника чи законного представника. Постанова про відмову в обранні підозрюваному, обвинуваченому запобіжного заходу у вигляді взяття під варту повинна містити обґрунтування такого рішення та мотиви, з яких суд не погодився з доводами, викладеними в поданні або висловленими під час його розгляду особою, у провадженні якої перебуває справа, чи прокурором.

Якщо суддя, відмовляючи у взятті під варту, відповідно до ч. 7 ст. 165² КПК обирає інший запобіжний захід, у мотивувальній частині постанови обґрунтовується застосування саме цього заходу, а в резолютивній зазначається, який захід застосовано, а також наводиться перелік обов'язків, які у зв'язку із цим покладаються на підозрюваного, обвинуваченого.

Разом з тим узагальнення матеріалів практики дозволяє стверджувати про існування недоліків у таких постановках, серед яких найбільш поширені – недостатня обґрунтованість, відсутність конкретики й індивідуалізації прийнятого рішення.

Наприклад, суддя Шполянського районного суду обрав щодо неповнолітнього К., обвинуваченого за ч. 2 ст. 296 та ч. 3 ст. 185 КК, запобіжний захід у вигляді взяття під варту. Апеляційний суд Черкаської області скасував цю постанову як незаконну, мотивувавши прийняте рішення поверховим розглядом справи суддею, оскільки обвинувачений у судовому засіданні допитаний не був, а також тим, що в матеріалах, долучених до подання органу досудового слідства, не було даних, що характеризують особу, які повинен урахувувати суд при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу щодо неповнолітнього¹.

Про існування вказаних недоліків свідчать також окремі рішення Європейського суду, винесені у тому числі і проти України. Зокрема, у рішенні «Ткачов проти України» (The Case of Tkachev v. Ukraine) зазначено, що «у постанові прокурора (на той час рішення про взяття особи під варту було в компетенції прокурора – *О.Т.*) від 11 грудня 1999 р. про взяття заявника під варту

¹ Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту: [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 6. – С. 27.

міститься посилання на наявність ризику втечі заявника та його переховування від правосуддя у разі його звільнення. Проте прокурор обмежився повторюванням формальних підстав для взяття під варту, зазначених у ст. 148 КПК. Ці підстави були викладені без будь-якої спроби продемонструвати, яким чином вони застосовуються відносно справи заявника»¹. А у справі «Белевицький проти Росії» (The Case of Belevitskiy v. Russia) Європейський суд встановив, що районним судом не було надано мотивування свого рішення про тримання особи під вартою, оскільки це рішення було викладене на заздалегідь виготовленому бланку, який вже містив мотивувальну частину².

7. Вручення копії рішення суду про обрання підозрюваному, обвинуваченому запобіжного заходу у вигляді взяття під варту або відмову в цьому не встановлено КПК, а лише передбачено обов'язок суду негайно оголосити цю постанову особі, щодо якої вона винесена, під розписку, та роз'яснити порядок і строки її оскарження (ч. 3 ст. 165¹ КПК).

Водночас Конституція України передбачає, що затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою (ч. 2 ст. 29). З огляду на те, що норми Конституції України є нормами прямої дії, суддя зобов'язаний вручити затриманому копію цієї постанови.

У разі обрання запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, особі під розписку повинно бути роз'яснено, в чому полягає обраний запобіжний захід, обов'язки, які покладаються на неї у зв'язку з його застосуванням, та наслідки його порушення.

¹ Рішення у справі «Ткачов проти України» (Заява № 39458/02) : рішення Європ. суду з прав людини від 13 груд. 2007 р. // Офіц. вісн. України. – 2008. – № 31. – Ст. 1031.

² The Case of Belevitskiy v. Russia (Application no. 72967/01) Judgment Strasbourg 1 March 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int> – Заголовок з екрану.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Хто має право ініціювати застосування до особи запобіжного заходу у вигляді взяття під варту?
2. Яким документом оформлюється клопотання слідчого про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту? Які вимоги висуваються до цього документа?
3. У чому полягає участь прокурора в процедурі обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту?
4. Які строки розгляду судом подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту?
5. Участь яких осіб є обов'язковою у судовому розгляді подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту?
6. Участь яких осіб не є обов'язковою, але є можливою у судовому розгляді подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту? За яких умов такі особи беруть участь у судовому розгляді?
7. У яких випадках суд може прийняти рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту за відсутності особи?
8. Які питання з'ясує суддя при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту?
9. Які рішення можуть бути прийняті судом за результатами розгляду подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту?
10. Яким документом оформлюється рішення суду? Які вимоги висуваються до змісту цього документа?

§ 1.3. Строки тримання під вартою та порядок їх продовження

Конституційні гарантії права особи на свободу і особисту недоторканність та ефективність кримінального судочинства вимагають суворого дотримання встановлених законом строків тримання обвинувачених під вартою та порядку їх продовження. Дана процедура має збалансовано забезпечувати як інтереси органів досу-

дового розслідування, так і права та свободи особи, яка перебуває під вартою.

Строки тримання під вартою. Згідно із ч. 1 ст. 156 КПК тримання під вартою під час досудового слідства не повинно тривати більше двох місяців.

У випадках коли у цей строк розслідування справи закінчити неможливо, а підстав для скасування чи зміни запобіжного заходу на більш м'який немає, він може бути продовжений:

1) *до чотирьох* місяців – за поданням, погодженим з прокурором, який здійснює нагляд за додержанням законів органами дізнання і досудового слідства, або самим цим прокурором, суддею того суду, який виніс постанову про застосування запобіжного заходу;

2) *до дев'яти* місяців – за поданням, погодженим із заступником Генерального прокурора України, прокурором Автономної Республіки Крим, області, міст Києва і Севастополя та прирівняних до них прокурорів, або самим цим прокурором у справах про тяжкі і особливо тяжкі злочини, суддею апеляційного суду;

3) *до вісімнадцяти* місяців – за поданням, погодженим з Генеральним прокурором України, його заступником, або самим цим прокурором в особливо складних справах про особливо тяжкі злочини, суддею Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ.

У кримінально-процесуальній науці особливо складними справами визнаються кримінальні справи, в яких значна кількість обвинувачених, свідків, необхідно провести велику кількість складних судових експертиз, опрацювати багато епізодів злочинної діяльності; справи про злочини, вчинені організованими злочинними угрупованнями; по обвинуваченню багатьох осіб; відносно осіб, що вчинили серію тяжких та особливо тяжких злочинів (вбивства, статеві злочини) на території декількох областей; пов'язаних із висуванням великої кількості слідчих версій, перевірка яких вимагає значного часу; пов'язаних з екстрадицією обвинувачених, отриманням результатів окремих доручень, надісланих за кордон, тощо.

У кожному випадку, коли розслідування справи у повному обсязі у строки, зазначені вище, закінчити неможливо і за відсутності

підстав для зміни запобіжного заходу, прокурор, який здійснює нагляд за виконанням законів при провадженні розслідування у даній справі, має право дати згоду про направлення справи до суду в частині доведеного обвинувачення. У цьому випадку справа в частині нерозслідуваних злочинів чи епізодів злочинної діяльності виділяється в окреме провадження і закінчується у загальному порядку.

Строк тримання під вартою обчислюється з моменту взяття під варту, а якщо взяттю під варту передувало затримання підозрюваного, – з моменту затримання. У строк тримання під вартою включається час перебування особи на стаціонарному експертному дослідженні у психіатричній медичній установі будь-якого типу. У разі повторного взяття під варту особи у тій самій справі, а також у приєднаній до неї або виділеній з неї справі або пред'явлення нового обвинувачення строк тримання під вартою обчислюється з урахуванням часу тримання під вартою раніше.

Строки тримання під вартою під час досудового слідства закінчуються в день надходження справи до суду.

Матеріали закінченої розслідування кримінальної справи повинні бути пред'явлені обвинуваченому, взятому під варту, та його захисникові не пізніше як за місяць до закінчення граничного строку тримання під вартою (ч. 6 ст. 156 КПК).

Якщо матеріали кримінальної справи було пред'явлено обвинуваченому та його захисникові з порушенням місячного терміну до закінчення граничного строку тримання під вартою, то після його закінчення обвинувачений підлягає негайному звільненню. При цьому за обвинуваченим та його захисником зберігається право на ознайомлення з матеріалами справи (ч. 7 ст. 156 КПК).

За загальним правилом продовження строків тримання під вартою більше 18 місяців не допускається і обвинувачений підлягає негайному звільненню. Проте винятком є ч. 8 ст. 156 КПК України, згідно з якою, якщо матеріали кримінальної справи було пред'явлено обвинуваченому та його захисникові з дотриманням місячного терміну до закінчення граничного строку тримання під вартою, але його виявилось недостатньо для ознайомлення з матеріалами справи, зазначений строк може бути продовжено суддею апеляційного суду.

При поверненні судом справи прокуророві на додаткове розслідування строк тримання обвинуваченого під вартою обчислюється з моменту надходження справи прокурору і не може перевищувати двох місяців. Подальше продовження зазначеного строку проводиться з урахуванням часу перебування обвинуваченого під вартою до направлення справи до суду в порядку і в межах, встановлених ч. 2 ст. 156 КПК.

У разі закінчення строку тримання під вартою як запобіжного заходу, якщо цей строк не продовжено в установленому законом порядку, орган дізнання, слідчий, прокурор зобов'язаний негайно звільнити особу з-під варту.

Процесуальний порядок продовження строків тримання під вартою.

1. Продовження строку тримання під вартою допускається за **умови:** а) відсутності підстав для зміни запобіжного заходу; б) неможливості закінчення розслідування справи в частині доведеного обвинувачення.

При необхідності продовжити строк тримання під вартою слідчий за погодженням з відповідним прокурором або прокурор звертається до суду з поданням про продовження строку тримання під вартою.

У поданні мають бути зазначені:

1) *причини*, у зв'язку з якими необхідно продовжити строк тримання під вартою.

Матеріали узагальнення практики свідчать, що у більшості випадків зазначаються такі причини і обставини для продовження строку тримання під вартою: проведення слідчих дій, витребування документів, кримінальних справ, отримання відповідей на запити, необхідність з'ясувати додаткові дані про обвинувачених, проведення оперативно-розшукових заходів, встановлення кола осіб, причетних до вчинення злочину, тощо.

2) *обставини та факти*, що належить дослідити;

3) *докази*, які підтверджують, що злочин вчинено особою, яка тримається під вартою;

4) *обґрунтування* необхідності збереження цього запобіжного заходу.

Так, Європейський суд у рішенні у справі «Невмержицький проти України» (The Case of Nevmerzhitsky v. Ukraine) зазначив, що підстави тримання заявника під вартою, які зазначали органи прокуратури, могли виправдовувати арешт заявника на початковому етапі. У рішеннях про застосування і продовження арешту вказувалося на ризик того, що заявник ухилитиметься від слідства і суду, а також продовжуватиме злочинну діяльність. Проте поступово, з просуванням слідства і збиранням більшої кількості доказів, ці підстави втрачали своє значення. До того ж Суд зазначив, що відповідні компетентні органи не розглядали можливість застосування інших (альтернативних) заходів, аби гарантувати явку заявника до суду¹.

У рішенні у справі «Ткачов проти України» (The Case of Tkachov v. Ukraine) Європейський суд погодився, що факт того, що заявник був підозрюваним у вчиненні тяжких злочинів, на початку виправдувало тримання заявника під вартою. Суд зазначив, що на додаток до серйозної підозри у постанові прокурора про взяття заявника під варту також містилось посилення на наявність ризику втечі заявника та його переховування від правосуддя у разі його звільнення. Проте прокурор обмежився повторюванням формальних підстав для взяття під варту, зазначених у ст. 148 КПК. Ці підстави були викладені без будь-якої спроби продемонструвати, яким чином вони застосовуються відносно справи заявника².

У рішенні у справі «Слоєв проти України» (The Case of Yeloyev v. Ukraine) було вказано, що зі спливом певного часу саме тільки існування обґрунтованої підозри перестає бути підставою для позбавлення свободи, і судові органи мають навести інші підстави для продовження тримання під вартою. Такі підстави мають бути чітко вказані національними судами. Жодних таких підстав у справі, що розглядається, суди не зазначили. Крім того, національні суди жодного разу не розглядали можливості обрання альтернативних

¹ The Case of Nevmerzhitsky v. Ukraine (Application no. 54825/00) Judgment Strasbourg 5 April 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskv.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

² Рішення у справі «Ткачов проти України» (Заява № 39458/02) : рішення Євросуду з прав людини від 13 груд. 2007 р. // Офіц. вісн. України. – 2008. – № 31. – Ст. 1031.

запобіжних заходів замість тримання під вартою, і органи влади, посилаючись головним чином на серйозність пред'явлених заявнику обвинувачень, продовжували тримання заявника під вартою на підставах, які не можна вважати «відповідними і достатніми»¹.

2. **Згода прокурора** з поданням слідчого про продовження строку тримання під вартою обвинуваченого. Пленум Верховного Суду України вказав, що це подання підлягає розгляду лише за умови, що воно згідно з ч. 1 ст. 165³ КПК погоджене з відповідним прокурором, та що строки проведення досудового слідства продовжено відповідно до ст. 120 КПК (п. 19)².

3. **Строки внесення до суду подання** про продовження строку тримання під вартою чітко встановлені КПК:

а) при продовженні строку тримання під вартою до чотирьох місяців – не пізніш як за п'ять діб до закінчення строку тримання під вартою;

б) при продовженні строку тримання під вартою до дев'яти місяців – не пізніше п'ятнадцяти діб до закінчення строку тримання під вартою;

в) при продовженні строку тримання під вартою до вісімнадцяти місяців – не пізніше двадцяти діб до закінчення строку тримання під вартою;

г) при продовженні строку тримання під вартою для ознайомлення обвинуваченого та його захисника з матеріалами кримінальної справи – не пізніш як за п'ять діб до закінчення граничного строку тримання під вартою.

Як констатує Верховний Суд України, непоодинокими є випадки, коли подання щодо продовження строку тримання під вартою надходять до суду після закінчення строків, установлених у ч. 2 ст. 165³ КПК, що у свою чергу негативно позначається на якості й оперативності роботи судів. Так, слідчий прокуратури м. Кривого Рогу Дніпропетровської області 29 липня 2002 р. звернувся

¹ Рішення у справі «Слоєв проти України» (Заява № 17283/02) : рішення Євросуду з прав людини від 6 лист. 2008 р. // Офіц. вісн. України. – 2009. – № 37. – Ст. 1274.

² Див.: Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 25.04.2003 р. № 4 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2003. – № 3. – С.6–10.

до Криворізького районного суду з поданням про продовження П., С., Р. та іншим обвинуваченим строків тримання під вартою, які закінчувалися 1 серпня того ж року¹.

Подання про продовження строку тримання під вартою має бути розглянуте суддею до закінчення строків, установлених ст. 156 КПК.

4. Судовий розгляд подання. Одержавши подання, суддя, який визначається в порядку, встановленому ч. 3 ст. 16² КПК, вивчає матеріали кримінальної справи, при необхідності опитує обвинуваченого, особу, у провадженні якої перебуває справа, вислуховує думку прокурора, захисника, якщо він з'явився.

Участь прокурора у такому судовому засіданні є обов'язковою. У ході судового розгляду прокурор зобов'язаний обґрунтувати необхідність збереження запобіжного заходу у вигляді взяття під варту шляхом наведення відповідних доказів.

Участь обвинуваченого не є обов'язковою. Питання про участь обвинуваченого у розгляді зазначеного подання вирішується суддею у кожному конкретному випадку з урахуванням поданих клопотань. Обвинувачений доставляється до суду, наприклад, тоді, коли певні обставини можна з'ясувати тільки шляхом його опитування (стан здоров'я, обґрунтованість його заяв про неправильне ведення чи безпідставне затягування розслідування справи, наявність у нього бажання й фінансових можливостей бути звільненим під заставу тощо).

Участь особи, у провадженні якої перебуває справа, захисника (крім випадків його обов'язкової участі) у даному судовому засіданні не є обов'язковою.

Розглядаючи подання, суддя з'ясовує обставини, з якими закон пов'язує можливість обрання цього запобіжного заходу (статті 148, 150, 155, 165² КПК), а також умови, за яких продовження строку є можливим (ст. 156 КПК). Суддя, зокрема, з'ясовує, чи дійсно немає можливості закінчити розслідування справи в раніше визначені строки, або підстав для скасування чи заміни запобіжного заходу на більш м'який, або можливості направити справу до суду в частині доведеного обвинувачення. Якщо строк тримання

¹ Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту: [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 6. – С. 24.

обвинуваченого під вартою продовжується не вперше, то суд повинен перевірити, з яких причин не були виконані слідчі дії, про необхідність яких слідчий зазначав у попередніх поданнях.

Європейський суд зазначає, що відповідно до ч. 3 ст. 5 Конвенції державні органи, які вирішують питання про доцільність продовження попереднього ув'язнення особи, повинні оцінити можливість застосування альтернативних запобіжних заходів¹.

У справі «Олександр Макаров проти Росії» (The Case of Aleksandr Makarov v. Russia) Суд зауважив, що при вирішенні питання про продовження строку тримання особи під вартою суд має проаналізувати такі чинники, як просування розслідування або судового процесу, особисті якості суб'єкта, його поведінку до і після арешту та інші конкретні ознаки, які виправдовують побоювання, що дана особа може скористатися своїм поверненням на свободу з метою фальсифікації, знищення доказів або здійснення тиску на свідків².

5. За результатами розгляду подання залежно від наявності до того підстав суддя виносить постанову про: 1) продовження строку тримання під вартою; 2) відмову в продовженні строку тримання під вартою. Продовжуючи строк тримання під вартою, суддя повинен вказати конкретну дату, до якої продовжено строк. Встановивши підстави для зміни (скасування) запобіжного заходу суддя своєю постановою відмовляє у продовженні строку тримання під вартою і може змінити (скасувати) цей запобіжний захід.

Постанова судді про продовження строку тримання під вартою чи відмову в цьому має бути належним чином *вмотивована*.

Поряд із цим рішення суду про продовження строків тримання особи під вартою далеко не завжди відповідають цій вимозі, що стає причиною їх скасування в апеляційному порядку. Так, апеляційний суд Херсонської області скасував постанову Дніпровсько-

¹ The Case of Sulaoja v. Estonia (Application no. 55939/00) Judgment Strasbourg 15 February 2005; The Case of Ignatov v. Russia (Application no. 27193/02) Judgment Strasbourg 24 May 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

² The Case of Aleksandr Makarov v. Russia (Application no. № 15217/07) Judgment Strasbourg 12 March 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

го районного суду м. Херсона про продовження строку тримання під вартою Ш. Своє рішення апеляційний суд мотивував тим, що суд першої інстанції послався у постанові на необхідність провести у справі ряд слідчих дій, проте на порушення вимог КПК не уточнив, яких саме, не з'ясував, чому вони не були проведені в установленій законом строк, а також чому це неможливо зробити, обравши Ш. запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою. Крім того, суд першої інстанції зазначив, що обвинувачений може ухилитися від слідства, хоча в поданні слідчого посилання на цю підставу не було. З матеріалів справи вбачається, що Ш. мав постійне місце проживання та сім'ю, працював і позитивно характеризувався. Повторно розглянувши подання, районний суд відмовив у продовженні строку тримання під вартою, змінивши цей запобіжний захід на підписку про невиїзд¹.

При обґрунтуванні рішення про продовження строків тримання під вартою слід враховувати вимоги статей 148, 150 КПК, статей 5, 6 Конвенції та положень, встановлених у рішеннях Європейського суду щодо необхідності дотримання розумних строків тримання особи під вартою.

Пленум Верховного Суду України звернув увагу судів на те, що постанови про обрання запобіжного заходу та продовження строків тримання під вартою з урахуванням вимог ст. 62 Конституції та п. 2 ст. 6 Конвенції мають бути викладені у формулюваннях, які забезпечують дотримання принципу презумпції невинуватості особи (п. 6)².

Особливості процесуального порядку продовження строку тримання під вартою з метою закінчення ознайомлення обвинуваченого та його захисника з матеріалами кримінальної справи:

¹ Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту : [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2005. – № 6. – С. 28.

² Про внесення змін та доповнень до постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 квітня 2003 р. № 4 «Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства»: постанова Пленуму Верхов. Суду України від 24 жовтня 2008 р. № 15 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2008. – № 11. – С. 27.

1) дане питання вирішує суддя апеляційного суду за поданням слідчого, погодженим з Генеральним прокурором України (його заступником), або поданням цього прокурора (його заступника). Коли у справі беруть участь кілька обвинувачених, яких тримають під вартою, і хоча б одному з них строку, передбаченого КПК на ознайомлення з матеріалами справи виявилось недостатньо, то зазначене подання може бути внесено стосовно того обвинуваченого (обвинувачених), які ознайомилися з матеріалами справи, якщо не відпала необхідність у застосуванні до нього (до них) взяття під варту і відсутні підстави для обрання іншого запобіжного заходу;

2) таке подання суд приймає до свого провадження лише за умови, що ці матеріали були пред'явлені обвинуваченому та його захисникові не пізніше ніж за місяць до закінчення граничного строку тримання під вартою, встановленого ч. 2 ст. 156 КПК;

3) крім матеріалів кримінальної справи, які надаються для вивчення судді з поданням про продовження строку тримання під вартою, до суду направляються копії: протоколу про оголошення обвинуваченому про закінчення досудового слідства і про пред'явлення йому (і його захисникові) матеріалів справи; протокол ознайомлення з матеріалами кримінальної справи станом на момент направлення подання; заяви та клопотання обвинуваченого (його захисника), подані в період ознайомлення з матеріалами справи;

4) при розгляді подання суддя апеляційного суду з'ясовує причини, з яких місячний строк виявився недостатнім для ознайомлення з матеріалами кримінальної справи, а також перевіряє наявність підстав для скасування чи зміни запобіжного заходу. За змістом закону продовження строку тримання під вартою допускається лише в разі, коли ознайомитися з матеріалами кримінальної справи протягом місяця було неможливо з поважних причин, – в особливо складних, багатоепізодних чи багатотомних справах, у справах про особливо тяжкі злочини чи щодо великої кількості обвинувачених тощо;

5) за результатами розгляду подання суддя апеляційного суду виносить постанову про продовження строку тримання під вартою до закінчення ознайомлення обвинуваченого та його захисника з матеріалами справи або відмовляє у задоволенні подання.

За загальним правилом обвинуваченого і його захисника не можна обмежувати в часі, потрібному їм, щоб ознайомитися з усіма матеріалами справи (ч. 6 ст. 218 КПК). Ця норма є процесуальною гарантією права на захист. Водночас Пленум Верховного Суду України встановив, що з урахуванням конкретних обставин справи чи в разі встановлення фактів, які свідчать про зволікання обвинуваченого та його захисника з ознайомленням із матеріалами справи, суддя може визначити строк, протягом якого воно має бути закінчене. В останньому випадку суддя роз'яснює обвинуваченому чи його захисникові, що при подальшому зволіканні слідчий вправі мотивованою постановою визнати, що вони відмовилися від ознайомлення з матеріалами справи, і, виконавши вимоги статей 220 – 223 КПК, направити її прокуророві з метою подальшого передання до суду (п. 20²).

Викладене свідчить про можливість тримання обвинуваченого під вартою протягом досить тривалого строку. Проте Конвенція у п. 3 ст. 5 закріплює право кожного заарештованого або затриманого на судовий розгляд упродовж розумного строку або на звільнення до початку судового розгляду.

Європейський суд розтлумачив, що при визначенні тривалості тримання особи під вартою під час провадження за змістом п. 3 ст. 5 Конвенції враховується період, який розпочинається з дати затримання особи та закінчується у день ухвалення вироку судом першої інстанції. З позиції дотримання стандарту розумності строку тримання під вартою продовження його дії може мати місце лише в тих випадках, коли є підстави вважати, що звільнення особи реально порушить публічний порядок або якщо цей порядок перебуває під загрозою¹. Попереднє ув'язнення не повинно бути покаранням у вигляді позбавлення волі і не може бути «формою очікування обвинувального вироку»².

¹ The Case of Belevitskiy v. Russia (Application no. 72967/01) Judgment Strasbourg 1 March 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

² The Case of Letellier v. France (Application no. 12369/86) Judgment Strasbourg 26 June 1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Який загальний строк тримання особи під вартою передбачено КПК?
2. Який максимальний граничний строк тримання особи під вартою передбачено КПК?
3. З яким документом і до кого має звернутися слідчий для продовження строку тримання особи під вартою?
4. Прокурор якого рівня уповноважений давати згоду на звернення слідчого до суду для продовження строку тримання особи під вартою?
5. Суд якого рівня уповноважений приймати рішення про продовження строку тримання особи під вартою?
6. Яких строків має дотримуватися слідчий при зверненні з поданням до суду для продовження строку тримання особи під вартою?
7. Які особи беруть участь у процедурі судового розгляду питання про продовження строку тримання особи під вартою?
8. Які обставини зобов'язаний з'ясувати суддя під час судового розгляду подання слідчого про продовження строку тримання особи під вартою?
9. У чому полягають особливості продовження строку тримання особи під вартою щодо обвинуваченого, який не встиг ознайомитися з матеріалами справи?
10. Які рішення може прийняти суддя за результатами розгляду подання про продовження строку тримання особи під вартою?

§ 1.4. Зміна та скасування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту

Застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту можливе лише за наявності сукупності підстав, передбачених законом. Проте вони можуть змінюватися у ході розслідування кримінальної справи. Це може привести до того, що законно й обґрунтовано обраний найсуворіший запобіжний захід втратить

підстави для подальшого застосування або стане необґрунтовано суворим.

Як свідчить практика, запобіжний захід у вигляді взяття під варту рідко скасовується, навіть за наявності підстав для цього. Слід зазначити, що відповідно до європейських стандартів взяття під варту до суду повинно переглядатися протягом розумно коротких інтервалів часу, які мають бути встановлені законом чи судовим органом. При такому перегляді слід брати до уваги всі зміни в обставинах, які відбулися з того моменту, коли особу було взято під варту¹.

За загальним правилом, встановленим ч. 4 ст. 165 КПК, запобіжний захід скасовується або змінюється, коли відпаде необхідність у запобіжному заході або в раніше обраному запобіжному заході, зокрема, коли цілі, заради яких він був обраний, досягнуті і застосувати його надалі недоцільно. Також запобіжний захід у вигляді взяття під варту скасовується (змінюється) у разі відсутності підстав для подальшого його застосування, закриття кримінальної справи щодо підозрюваного (обвинуваченого), закінчення граничних строків тримання під вартою, виявлення нових обставин, які виключають його застосування.

Зміна запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Відповідно до ч. 2 ст. 165 КПК заміна одного запобіжного заходу іншим або його скасування здійснюється органом дізнання, слідчим, прокурором, суддею чи судом з додержанням вимог, передбачених ч. 1 цієї ж статті. У зазначеній же частині йдеться про те, що запобіжний захід у вигляді взяття під варту застосовується лише за вмотивованою постановою судді чи ухвалою суду, а інші запобіжні заходи застосовуються також і за постановою органу дізнання, слідчого, прокурора. Тобто, за логікою законодавця, змінити запобіжний захід вправі правозастосувач, який обрав даний запобіжний захід.

Між тим, згідно з ч. 3 ст. 165 КПК у разі закриття справи, закінчення строку тримання під вартою, якщо цей строк не продовжено в установленому законом порядку, та в інших випадках звільнення

¹ О заключении под стражу до суда: рекомендация R 80 (11) Ком. министров Совета Европы государствам-членам от 27.06.1980 г. [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://www.echr-base.ru>. – Заголовок з екрану.

особи з-під варту на стадії досудового розслідування здійснюється на підставі постанови органу дізнання чи слідчого, які проводять досудове розслідування у справі, або прокурора, про що вони негайно повідомляють суд, який обрав цей запобіжний захід. Крім цього, за ст. 20 Закону України «Про попереднє ув'язнення»¹ підставами для звільнення з-під варту осіб, щодо яких як запобіжний захід обрано взяття під варту, є скасування запобіжного заходу; зміна запобіжного заходу; закінчення передбаченого законом строку тримання під вартою як запобіжного заходу, якщо цей строк не продовжено в установленому законом порядку. Звільнення осіб з-під варту в разі скасування або зміни цього запобіжного заходу провадить начальник установи попереднього ув'язнення на підставі постанови органу дізнання або слідчого, які проводять досудове розслідування у справі, прокурора, судді, вироку чи ухвали суду.

Європейський суд у рішенні у справі «Кац та інші проти України» (The Case of Kats and Others v. Ukraine) зауважив, що ст. 165¹ КПК передбачає, що особу, яка тримається під вартою, має бути негайно повідомлено про те, що винесено рішення про її звільнення з-під варту. Ст. 20 Закону України «Про попереднє ув'язнення» передбачає, що адміністрація місця попереднього ув'язнення зобов'язана негайно звільнити ув'язненого після отримання нею відповідного рішення. Проте жодне з цих положень не було дотримано, тому Суд дійшов висновку, що тримання особи під вартою з 29 січня до 1 лютого 2004 р. не було законним у значенні підпункту «с» п. 1 ст. 5 Конвенції².

Отже, чинне законодавство щодо зміни або скасування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту є таким, що не дозволяє однозначно вирішити питання про те, який суб'єкт має право за наявності на те підстав змінювати або скасовувати найсуворіший запобіжний захід. Слід зазначити, що у кримінально-процесуальній доктрині існують два підходи до вирішення даної проблеми. Пер-

¹ Про попереднє ув'язнення : Закон України від 30.06.1993 р. № 3352-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 360.

² Рішення у справі «Кац та інші проти України» (Заява № 29971/04): рішення Євросуду з прав людини від 18 груд. 2008 р. // Офіц. вісн. України. – 2009. – № 37. – Ст. 1274.

ший полягає в тому, що змінити обраний судом запобіжний захід у вигляді взяття під варту на більш м'який вправі орган дізнання, слідчий та прокурор. При цьому основним аргументом недоцільності звернення до суду за відповідною постановою є те, що порядок зміни (скасування) найсуворішого запобіжного заходу має бути більш простим порівняно з його обранням, оскільки йдеться про покращення становища підозрюваного (обвинуваченого). Звернення до суду у даному випадку впливало б на оперативність прийняття рішення, а надання права вирішувати це питання безпосередньо органу дізнання, слідчому, прокурору виступає як гарантія дотримання прав особи і дозволить уникнути зволікання при прийнятті рішення щодо звільнення особи з-під варту.

Протилежний погляд ґрунтується на тому, що обраний судом запобіжний захід може бути змінений чи скасований тільки судом, як будь-яке судові рішення. Надання органу дізнання, слідчому, прокурору права скасовувати (змінювати) запобіжний захід, обраний судом, фактично означає надання права скасовувати (змінювати) рішення суду, що є недопустимим.

Між тим діаметрально протилежною є й практика застосування кримінально-процесуального законодавства у цій сфері.

Так, слідчий слідчого відділу Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську своєю постановою змінив запобіжний захід у вигляді взяття під варту щодо Захарчука С.І. на заставу, беручи до уваги, що Захарчук С.І. раніше не судимий, за місцем проживання й роботи характеризується позитивно, взяв активну участь у пошуку й поверненні викрадених із квартири потерпілого речей, а також те, що його батько, Захарчук І.І., звернувся з клопотанням про зміну запобіжного заходу у вигляді взяття під варту на заставу¹.

Слідчий слідчого відділу Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську, виніс постанову про скасування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, мотивуючи це характером і обсягом нового обвинувачення, а також тим, що санкція ч. 1 ст. 356 КПК не передбачає покарання у виді позбавлення волі².

¹ Зразки кримінально-процесуальних документів: досудове провадження / За наук. ред. проф. Ю. М. Грошевого (Вид. 6-е доп. і перероб.). – Х. : Видавець ФО-П Вапнярчук Н. М., 2010. – С. 341.

² Там само. – С. 342.

Постановою Московського районного суду м. Харкова від 16 травня 2009 р. за поданням слідчого про зміну запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, щодо К. було змінено запобіжний захід на підписку про невиїзд¹.

Зміна менш суворого запобіжного заходу на взяття під варту.

Чинним законодавством передбачено випадки, коли така зміна запобіжного заходу є можливою. Так, за ч. 4 ст. 165¹ КПК при оголошенні постанови про обрання запобіжних заходів, не пов'язаних з триманням під вартою, особі під розписку повинно бути роз'яснено, в чому полягає обраний запобіжний захід, обов'язки, які покладаються на неї у зв'язку з його застосування. Особа також попереджається, що у разі порушення покладених на неї обов'язків та її неналежної поведінки до неї може бути застосовано більш суворий запобіжний захід.

Особливості процесуального порядку зміни менш суворого запобіжного заходу на взяття під варту.

1. Як правило, у таких випадках органами досудового розслідування ініціюється процес застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту шляхом направлення до суду вмотивованого подання про зміну запобіжного заходу на взяття під варту², погодженого з прокурором. У даному поданні вказується, який запобіжний захід був застосований і в чому полягало його порушення, підстави для зміни запобіжного заходу на взяття під варту, обґрунтовується неможливість застосування іншого запобіжного заходу, тобто фактично наводяться підстави для застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

2. Під час судового розгляду подання про зміну запобіжного заходу на взяття під варту предметом дослідження є ті обставини, з якими закон пов'язує необхідність зміни раніше обраного запобіжного заходу на взяття під варту.

¹ Матеріали розгляду подання про застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту у кримінальній справі № 71080175. – Місцевий суд Московського району м. Харкова: справа № 5-674/08/05.

² Іноді на практиці у зазначеній ситуації має місце складання подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту. Вважаємо більш коректним складання подання про зміну запобіжного заходу на взяття під варту, а не про його обрання, оскільки до особи фактично обраний та продовжує діяти інший запобіжний захід.

3. За результатами судового розгляду подання про зміну запобіжного заходу на взяття під варту суддя виносить постанову про зміну запобіжного заходу на взяття під варту або про відмову в цьому. Слід зауважити, що суддя повинен виносити саме постанову про зміну запобіжного заходу на взяття під варту, а не про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту (оскільки в протилежному випадку щодо особи будуть діяти два запобіжні заходи, що є неприпустимим). Це підтверджується й матеріалами практики.

Так, ухвалою апеляційного суду Харківської області від 19 листопада 2009 р. була скасована постанова Київського районного суду м. Харкова про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту щодо Г., обвинуваченого у вчиненні злочинів, передбачених ч. 4 ст. 189 та ч. 2 ст. 309 КК України. При цьому апеляційний суд зазначив, що суддя у даному випадку повинен вирішувати питання щодо зміни раніше застосованого запобіжного заходу (застави) і ні в якому разі не про обрання нового запобіжного заходу за наявності не скасованого судом запобіжного заходу¹.

Ухвалою апеляційного суду Харківської області від 13 травня 2010 р. була скасована постанова Фрунзенського районного суду м. Харкова про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту щодо Л., обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 289 КК України. Апеляційний суд визначив, що у поданні ставилося питання про зміну запобіжного заходу щодо Л. з підписки про невиїзд на взяття під варту. Проте районний суд вийшов за межі самого прохання, вказаного у поданні про зміну запобіжного заходу, і не змінивши постанову про обрання підписки про невиїзд обрав обвинуваченому ще один запобіжний захід у вигляді взяття під варту. Крім того, у постанові суду не вказується, чому раніше обраний запобіжний захід не спроможний забезпечити його належної поведінки².

¹ Архів апеляційного суду Харківської області. Справа № 10-527-а, 2009.

² Архів апеляційного суду Харківської області. Справа № 10-176-а, 2010.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. У чому полягає різниця між скасуванням і зміною запобіжного заходу?
2. Чи можлива зміна або скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під ватою на стадії досудового розслідування?
3. Що є підставою для скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під ватою?
4. Що є підставою для зміни запобіжного заходу у вигляді тримання під ватою?
5. Чи можливо змінити тримання під вартою на менш суворий запобіжний захід? Хто наділений такими повноваженнями?
6. Який процесуальний порядок зміни тримання під вартою на менш суворий запобіжний захід?
7. Чи можливо змінити раніше обраний запобіжний захід на тримання під вартою? Хто наділений такими повноваженнями?
8. Який процесуальний порядок зміни раніше обраного запобіжного заходу на тримання під вартою?
9. У якій формі виносяться судові рішення про зміну раніше обраного запобіжного заходу на тримання під вартою?
10. Хто і в які строки може оскаржити рішення суду про зміну раніше обраного запобіжного заходу на тримання під вартою?

§ 1.5. Застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту в рамках міжнародного співробітництва

Успішна боротьба зі злочинністю з урахуванням масштабів її сучасного розвитку неможлива без міжнародного співробітництва у цій сфері. Поряд із цим міждержавний характер правовідносин накладає відбиток на нормативне регулювання, а відтак і на порядок реалізації окремих кримінально-процесуальних інститутів.

Взяття під варту в межах міжнародного співробітництва у кримінальних справах може застосовуватись у порядку:

- 1) тимчасового арешту;

2) екстрадиційного арешту.

Тимчасовий арешт – взяття особи, затриманої за підозрою у вчиненні злочину за межами України, під варту на строк, визначений КПК або міжнародним договором України, до отримання запиту про видачу (екстрадицію).

Тимчасовий арешт застосовується до осіб, які затримані на території України і щодо яких є відомості про вчинення ними злочину на території іншої держави. Тимчасовість передбачає, що особа буде триматися під вартою до часу надходження від держави, на території якої зазначена особа вчинила злочин, вимоги про видачу останньої.

Строк тимчасового арешту відповідно до КПК не може перевищувати 40 діб. Поряд із цим закон вказує і на можливість застосування іншого максимального строку, якщо це передбачено міжнародним договором¹. Строк, відмінний від того, що встановлено законодавством України, а саме 60 діб, передбачено, наприклад, двосторонніми договорами України з такими державами, як Арабська Республіка Єгипет², Республіка Панама³; 30 діб (а за домовленістю сторін – 45 діб) – договором між Україною та Ісламською Республікою Іран⁴.

У разі якщо максимальний строк тимчасового арешту, передбачений КПК або міжнародним договором, закінчився, а запит про видачу особи не надійшов, особа підлягає негайному звільненню з-під арешту.

Слід звернути увагу і на те, що окремі міжнародні договори окрім максимального строку застосування тимчасового арешту,

¹ Адже відповідно ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV у разі розбіжностей між національним законодавством і міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, останній має пріоритет // Офіц. вісн. України. – 2004. – № 35. – Ст. 2317.

² Договір між Україною та Арабською Республікою Єгипет про видачу правопорушників від 10 жовтня 2004 р. // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 31. – Ст. 2290.

³ Договір між Україною та Республікою Панама про видачу правопорушників від 4 листопада 2003 р. // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 33. – Ст. 2404.

⁴ Договір між Україною та Ісламською Республікою Іран про видачу правопорушників від 11 травня 2004 р. // Офіц. вісн. України. – 2008. – № 57. – Ст. 1923.

передбачають також мінімальний строк. Наприклад, відповідно до Європейської конвенції про видачу правопорушників 1957 р. тимчасовий арешт може бути припинений, якщо впродовж 18 днів після арешту запитувана Сторона не отримує запиту про видачу правопорушника і необхідні документи. Згідно з Договором між Україною та Арабською Республікою Єгипет про видачу правопорушників¹ тимчасовий арешт може бути припинений, якщо протягом 30 днів після арешту запитувана держава не отримала запиту про видачу та документів, що додаються до екстрадиційної вимоги.

Суб'єктами, яким надано право ініціювати застосування тимчасового арешту, є: 1) орган дізнання, який затримав особу; 2) прокурор. Зазначені суб'єкти звертаються до суду за місцем затримання особи з поданням про застосування тимчасового арешту. При цьому прокурор є вільним у реалізації такого звернення, а орган дізнання може внести подання до суду лише за згодою прокурора.

До подання додаються:

1) протокол затримання особи;

2) документи, що містять дані про вчинення особою злочину на території іноземної держави та обрання щодо неї запобіжного заходу компетентним органом іноземної держави;

3) документи, що підтверджують особу затриманого.

Подання має бути розглянуто протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання особи. Розгляд здійснюється суддею одноособово.

При розгляді подання суддя встановлює особу затриманого, пропонує йому зробити заяву, перевіряє наявність документів, що містять дані про вчинення особою злочину на території іноземної держави та обрання щодо неї запобіжного заходу компетентним органом іноземної держави, вислуховує думку прокурора та інших учасників.

За результатами розгляду подання суддя виносить постанову про:

¹ Договір між Україною та Арабською Республікою Єгипет про видачу правопорушників від 10 жовтня 2004 р. // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 31. – Ст. 2290.

- 1) застосування тимчасового арешту;
- 2) відмову в застосуванні тимчасового арешту, якщо для його обрання немає підстав.

Постанова судді може бути оскаржена в апеляційному порядку. Право оскарження закон надає прокурору, особі, до якої застосовано тимчасовий арешт, її захиснику та законному представнику. Можливість подання апеляції обмежена триденним строком. Подання апеляції на постанову судді не зупиняє набрання нею законної сили та її виконання. Ухвала апеляційного суду оскарженню не підлягає, на неї не може бути внесено касаційне подання прокурора.

У разі надходження запиту про видачу особи (екстрадицію) до закінчення призначеного їй судом строку тимчасового арешту постановою судді про застосування тимчасового арешту втрачає юридичну силу з моменту винесення судом постанови про застосування екстрадиційного арешту щодо цієї особи.

Підставами припинення тимчасового арешту до закінчення визначеного законом або міжнародним договором максимального строку є таке:

- 1) у передбачені строки не надійшов запит про видачу особи;
- 2) під час екстрадиційної перевірки встановлено обставини, за наявності яких видача особи (екстрадиція) не здійснюється;
- 3) іноземна держава відмовилась вимагати видачу особи;
- 4) центральним органом прийнято рішення про відмову у видачі особи (екстрадиції) (ч. 1 ст. 464 КПК).

Звільнення особи з-під варту здійснюється прокурором області або його заступником за дорученням (зверненням) центрального органу (у випадку, передбаченому п. 2 ч. 1 ст. 464 КПК за погодженням із центральним органом).

Копія постанови про звільнення з-під варту надсилається начальнику місця попереднього ув'язнення та суду, який приймав рішення про застосування тимчасового арешту.

Екстрадиційний арешт – взяття особи під варту з метою забезпечення її видачі (екстрадиції).

Відповідно до положень ст. 463 КПК після надходження запиту компетентного органу іноземної держави про видачу особи за дорученням (зверненням) центрального органу прокурор вносить

подання про її екстрадиційний арешт до суду за місцем тримання особи під вартою. Слід звернути увагу на те, що ініціювати перед судом застосування екстрадиційного арешту може виключно прокурор.

У поданні перед судом порушується клопотання застосувати екстрадиційний арешт до вирішення питання про видачу особи та її фактичної передачі компетентним органам іноземної держави.

До подання додаються:

- 1) копія запиту компетентного органу іноземної держави про видачу особи (екстрадицію), засвідчена центральним органом;
- 2) документи про громадянство особи;
- 3) наявні матеріали екстрадиційної перевірки.

Наявними на момент звернення з поданням матеріалами екстрадиційної перевірки можуть бути, зокрема, пояснення особи, висновки щодо її громадянства та документи стосовно відсутності обставин, що є підставою до відмови у видачі особи іноземній державі. Якщо строк екстрадиційної перевірки згідно зі ст. 465 КПК продовжено відповідним центральним органом, про цей факт обов'язково зазначається у поданні до суду.

Матеріали, що подаються до суду, мають бути перекладені державною мовою або іншою мовою, передбаченою міжнародним договором України.

Судовий розгляд. Після одержання подання суддя встановлює особу, пропонує їй зробити заяву, перевіряє запит про видачу та наявні матеріали екстрадиційної перевірки, вислуховує думку прокурора, інших учасників і виносить постанову про:

- 1) застосування екстрадиційного арешту;
- 2) відмову в застосуванні екстрадиційного арешту, якщо для його обрання немає підстав.

Необхідно врахувати, що дослідження питань про винуватість особи і законність процесуальних рішень, прийнятих компетентними органами іноземної держави, не входить до компетенції суду. З огляду на це, Генеральна прокуратура України зобов'язує прокурорів, які беруть участь у розгляді судом подання про застосування екстрадиційного арешту, у разі надходження клопотань інших учасників щодо вищевказаних питань, висловлювати суду свою пропозицію про залишення таких клопотань без задоволення

з мотивів їх невідповідності кримінально-процесуальному законодавству України¹.

Постанова судді про застосування екстрадиційного арешту може бути оскаржена до апеляційного суду. Суб'єктами, яким надано право такого оскарження є прокурор, особа, щодо якої застосовано екстрадиційний арешт, її захисник та законний представник. Строк оскарження – три доби з дня винесення постанови.

Подання апеляції на постанову судді не зупиняє набрання нею законної сили та її виконання. Ухвала апеляційного суду оскарженню не підлягає, на неї не може бути внесено касаційне подання прокурора.

Екстрадиційний арешт застосовується до вирішення питання про видачу особи (екстрадицію) та її фактичної передачі, але не може тривати більше вісімнадцяти місяців (ч. 7 ст. 463 КПК).

У межах цього строку суддя за місцем тримання особи під вартою за поданням прокурора не рідше одного разу на два місяці перевіряє наявність підстав для подальшого тримання особи під вартою або її звільнення. У зв'язку із цим на прокурора покладено обов'язок не рідше одного разу на два місяці звертатися до суду з поданням про продовження застосування екстрадиційного арешту. Таке подання вноситься до суду за місцем тримання особи під вартою не пізніше ніж за п'ять робочих днів до закінчення відповідного двомісячного строку. У такому поданні крім даних, що повинні вказуватися у поданні про екстрадиційний арешт, має бути наведена інформація про хід і результати екстрадиційної перевірки. У поданні перед судом обґрунтовується наявність підстав для подальшого тримання особи під вартою та порушується клопотання продовжити застосування екстрадиційного арешту. Якщо особа, до якої застосовано екстрадиційний арешт, її захисник чи законний представник раніше оскаржували постанову суду про застосування екстрадиційного арешту або зверталися до суду зі скаргами про звільнення особи з-під варту, у поданні прокурор

¹ Про організацію виконання вимог Закону України «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України щодо видачі особи (екстрадиції)» від 21 трав. 2010 р. № 2286-VI : Вказівка Генерального прокурора України від 17 червня 2010 р. – № 61 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua>. – Заголовок з екрану.

зобов'язаний проаналізувати їх доводи та обґрунтувати їх неприйнятність.

Окрім цього, суддя за місцем тримання особи під вартою зобов'язаний перевірити наявність підстав для звільнення особи з-під варту, якщо з цього приводу надійшла скарга особи, до якої застосовано екстрадиційний арешт, або її захисника чи законного представника. Проте така перевірка проводиться не частіше одного разу на місяць.

Якщо на момент внесення подання прокурора до суду вже надійшла скарга вищезазначених осіб (або навпаки), питання по них, як правило, вирішується в одному судовому розгляді.

Закон не встановлює окремої процедури оскарження постанов суду, що виносяться за результатами перевірки наявності підстав для подальшого тримання особи під вартою або її звільнення. Тому при вирішенні питання щодо апеляційного оскарження таких постанов суду слід виходити із загального порядку, встановленого для оскарження постанови суду про застосування або відмову у застосуванні до особи екстрадиційного арешту.

Місцями тримання осіб, до яких застосовано екстрадиційний арешт, є слідчі ізолятори за місцем застосування тимчасового арешту (останній застосовується за місцем затримання особи). Проте перед фактичною видачею, особа переводиться до екстрадиційного слідчого ізолятора, місце знаходження якого залежить від географічного розташування держави, яка направила запит про видачу. Сьогодні в Україні є чотири слідчі ізолятори такого типу: у Харкові – для передачі осіб у країни східного регіону; у Чернігові – для передачі осіб у країни північного регіону; у Львові – для передачі осіб у країни Західної Європи; у Києві – для передачі осіб з використанням повітряного транспорту (через міжнародний аеропорт Бориспіль).

У разі якщо максимальний строк екстрадиційного арешту (вісімнадцять місяців) закінчився, а питання щодо видачі особи та її фактичної передачі центральним органом не вирішено, особа підлягає негайному звільненню з-під арешту. Звільнення особи з-під екстрадиційного арешту судом не перешкоджає повторному його застосуванню з метою фактичної передачі особи іноземній державі на виконання рішення про видачу, якщо інше не передбачено міжнародним договором України.

У випадку звільнення особи з-під варту судом прокурор області або його заступник за погодженням з відповідним центральним органом виносить постанову про застосування інших необхідних заходів для запобігання втечі особи та забезпечення у подальшому її видачі. Такі заходи мають бути достатніми, щоб гарантувати можливість виконання рішення про видачу особи (екстрадицію), і можуть, зокрема, передбачати встановлення обмежень пересування особи та контролю за місцем її перебування, заставу. Застосування встановлення обмежень пересування особи та застави здійснюються у порядку, передбаченому статтями 98¹, 151 та 154¹ КПК, з урахуванням особливостей положень КПК щодо екстрадиції. Про винесення постанови прокурор області або його заступник повідомляє особу, щодо якої вона винесена, її захисника або законного представника. Виконання постанови може доручатися прокурором області або його заступником органам дізнання.

Підстави та порядок припинення екстрадиційного арешту до закінчення максимального строку (18 місяців) є аналогічними до підстав та порядку припинення тимчасового арешту до закінчення його максимального строку.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. В яких формах може застосовуватися взяття під варту в межах міжнародного співробітництва у кримінальних справах?
2. Що передбачає тимчасовий арешт особи?
3. Який максимальний та мінімальний строки застосування тимчасового арешту?
4. Які наслідки передбачені законодавством у випадку, коли максимальний строк тимчасового арешту, встановлений КПК або міжнародним договором, закінчився, а запит про видачу особи не надійшов?
5. Хто має право ініціювати застосування тимчасового арешту? Який орган приймає остаточне рішення?
6. Які документи мають бути додані до подання про застосування тимчасового арешту?
7. У чому полягає екстрадиційний арешт?

8. Які документи і ким мають бути подані до суду для застосування екстрадиційного арешту?

9. Які рішення може прийняти суд за результатами розгляду подання про застосування екстрадиційного арешту?

10. У чому полягає судовий контроль за законністю застосування екстрадиційного арешту?

РОЗДІЛ 2.

ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ СУДУ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ВЗЯТТЯ ПІД ВАРТУ ТА ПРОДОВЖЕННЯ ЙОГО СТРОКІВ

§ 2.1. Процесуальний порядок апеляційного оскарження рішень суду щодо застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження його строків

Передбачене ст. 55 Конституції України право кожного на оскарження судових рішень та дій державних органів, посадових осіб є важливою гарантією захисту прав учасників кримінального процесу. Особливо це стосується тих процесуальних рішень суду, які суттєво обмежують конституційні права особи. У даному випадку йдеться про обмеження права на свободу та особисту недоторканність, яке застосовується до вирішення кримінальної справи по суті.

Кримінально-процесуальним законодавством передбачена можливість оскарження в апеляційному порядку постанов судді про: 1) обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту; 2) відмову в обранні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту; 3) продовження строків тримання під вартою до чотирьох місяців; 4) відмову в продовженні строків тримання під вартою до чотирьох місяців; 5) зміну запобіжного заходу; 6) скасування запобіжного заходу; 7) визнання затримання законним; 8) визнання затримання незаконним; 9) застосування тимчасового арешту; 10) відмову в застосуванні тимчасового арешту; 11) застосування екстрадиційного арешту; 12) відмову в застосуванні екстрадиційного арешту.

Недоліком законодавчого регулювання є відсутність у законі права на апеляційне оскарження постанов суду про продовження строків затримання (ч. 9 ст. 165² КПК), про дачу дозволу на затримання і доставку під вартою до суду (ч. 4 ст. 165² КПК), оскарження постанов апеляційного та Вищого спеціалізованого суду з роз-

гляду цивільних і кримінальних справ щодо продовження строків тримання під вартою (ч. 4 ст. 165³ КПК).

Процесуальний порядок апеляційного оскарження рішень суду щодо застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, продовження строків тримання під вартою – це встановлений законом механізм подання апеляції на відповідні судові рішення.

1. **Приводом для подачі апеляції** є наявність підстав вважати, що рішення суду першої інстанції є неправомірним, таким, яке винесено: з порушенням процесуального закону (наприклад, за відсутності обвинуваченого, підозрюваного), за відсутності доказів, які свідчать про необхідність обрання (відмови в обранні) запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, даних про особу, інших обставин, які мають значення для прийняття законного і обгрунтованого рішення, тощо.

2. **Особи, які вправі подати апеляцію.** Їх перелік наведено в ч. 8 ст. 165² КПК, відповідно до якої на постанову судді до апеляційного суду прокурором, підозрюваним, обвинуваченим, його захисником чи законним представником протягом трьох діб з дня її винесення може бути подана апеляція.

За п. 8 ст. 348 КПК право подати апеляцію має прокурор, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, а також прокурор, який затвердив обвинувальний висновок. Проте подавати апеляцію на постанову суду про відмову в обранні запобіжного заходу прокурор, який затверджував обвинувальний висновок у справі, не може. Це пояснюється тим, що вирішення питання щодо необхідності застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту на стадії досудового розслідування відбувається, як правило, до моменту закінчення досудового слідства. Отже, апеляцію на таке рішення має право подавати прокурор, який брав участь у розгляді подання судом першої інстанції, що інколи фізично унеможлиблює внесення апеляції на неправомірні рішення судів, оскільки прокурор може бути переведений на іншу посаду або звільнений. Проте слід зауважити, що згідно зі ст. 37 Закону України «Про прокуратуру» від 5 листопада 1991 р. право внесення апеляційної скарги на постанови судів надається прокурору і заступнику прокурора в межах їх компетенції, неза-

лежно від їх участі в розгляді справи в суді першої інстанції¹. Це положення знайшло реалізацію у практичній діяльності органів прокуратури.

Так, на постанову Київського районного суду м. Харкова від 4 березня 2010 р. про відмову в обранні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту до апеляційного суду прокурором подано письмове клопотання про відновлення строку на подання апеляції, оскільки він, на думку апелянта, пропущений з поважної причини – у зв'язку із хворобою прокурора, що брав участь у розгляді справи судом першої інстанції. Апеляційний суд ухвалою від 22 березня 2010 р. відмовив у задоволенні клопотання і визнав апеляцію такою, що не підлягає розгляду, пославшись на ст. 37 Закону України «Про прокуратуру», якою передбачено право внесення апеляційної скарги прокурором і його заступником у межах компетенції незалежно від їх участі у розгляді у суді першої інстанції².

Право захисника на подання апеляції на зазначені рішення суду не викликає сумнівів. Проте якщо апеляцію подала особа, яка не брала участі як захисник у досудових стадіях процесу, й за відсутності у неї повноважень на здійснення захисту підозрюваного (обвинуваченого), апеляційний суд відмовляє в прийнятті її до розгляду.

Постанова Київського районного суду м. Харкова про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту була оскаржена С. Апеляційний суд Харківської області в ухвалі від 4 червня 2009 р. зазначив, що матеріали справи не містять даних про те, що С. є захисником обвинуваченого, який у порядку, встановленому законом, уповноважений здійснювати захист прав і законних інтересів обвинуваченого та надавати йому необхідну юридичну допомогу при провадженні у кримінальній справі. Тому ухвалив відмовити в прийнятті апеляції до розгляду³.

Пленум Верховного Суду України звернув увагу судів на те, що перелік осіб, які згідно з ч. 8 ст. 165² КПК вправі подати апеляції

¹ Про прокуратуру : Закон України від 05.11.1991 р. № 1789-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 50. – Ст. 793.

² Архів апеляційного суду Харківської області. Справа № 10-98а/2010р.

³ Архів апеляційного суду Харківської області. Справа № 10-275а/2009р.

на постанову судді про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту чи відмову в його обранні, є вичерпним (п. 17)¹.

Узагальнення практики апеляційного оскарження зазначених рішень суду показало, що апеляційні суди приймають рішення про відмову в прийнятті апеляції до розгляду, якщо вони подані особами, які не зазначені у ч. 8 ст. 165² КПК.

Постановою апеляційного суду Харківської області від 21 жовтня 2009 р. було відмовлено в прийнятті апеляції потерпілою на постанову Московського районного суду м. Харкова від 16 червня 2009 р. до розгляду, оскільки перелік суб'єктів апеляційного оскарження є вичерпним².

На постанову Держинського районного суду м. Харкова від 17 вересня 2009 р. матір'ю обвинуваченого була подана апеляція. Постановою апеляційного суду Харківської області від 14 вересня 2009 р. було відмовлено в прийнятті апеляції до розгляду, оскільки вона подана особою, яка не мала на це права³.

3. Строки апеляційного оскарження. На постанову судді протягом трьох діб з дня винесення може бути подана апеляція відповідними особами. Подача апеляції не зупиняє виконання постанови судді (ч. 8 ст. 165² КПК).

Згідно з ч. 5 ст. 349 КПК України апеляція на постанову судді, винесену в порядку обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту або продовження строків тримання під вартою, подається безпосередньо до апеляційного суду. Якщо апеляція в межах строку, передбаченого ч. 8 ст. 165² КПК, надійшла до суду, який розглядав подання, останній має негайно направити її разом із відповідними матеріалами до апеляційного суду.

У разі подачі апеляції з пропуском встановленого строку особа, яка подає апеляцію, може подати клопотання щодо його відновлення, в якому необхідно навести докази того, що причини пропуску строку є поважними. За загальним правилом апеляція подається че-

¹ Див.: Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 25.04.2003 р. № 4 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2003. – № 3. – С.6–10.

² Архів апеляційного суду Харківської області. Справа № 10-491а/2009р.

³ Архів апеляційного суду Харківської області. Справа № 10-352а/2009р.

рез суд, який постановив вирок, ухвалу чи постанову, тому й питання про відновлення строку на апеляційне оскарження вирішується в судовому засіданні судом, який розглядав справу (ч. 3 ст. 353 КПК). Апеляція ж на рішення суду щодо застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, продовження строку тримання під вартою подається безпосередньо до апеляційного суду. Цим обумовлено існування двох порядків відновлення строку на апеляційне оскарження: як районним, так і апеляційним судом, про що свідчать матеріали узагальнення практики.

Так, постановою Орджонікідзевського районного суду м. Харкова В. було відмовлено у відновленні строку на подачу апеляції. Дане рішення суду було оскаржене В. в апеляційному порядку. В апеляції В. посилався на те, що йому не відома була процедура оскарження, а необхідної юридичної допомоги він не мав. Також В. вказав, що після затримання не було можливості подати апеляцію, оскільки він не мав КПК і речей для писання. Крім того, В. посилався на те, що йому була оголошена лише резолютивна частина постанови про обрання запобіжного заходу, а порядок і строк його оскарження не роз'яснювалися.

В обґрунтування прийнятого рішення суд у постанові послався на те, що В. брав участь у розгляді подання слідчого про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, ознайомлений зі змістом постанови у той же день, а також те, що з моменту його винесення минуло майже 6 років. Тому суд вважає, що строк на апеляційне оскарження пропущений не з поважної причини. Ухвалою апеляційного суду Харківської області від 3 вересня 2009 р. було визначено, що за таких обставин суд першої інстанції згідно зі ст. 353 КПК обґрунтовано відмовив у відновленні строку на подачу апеляції¹.

Погребищенський районний суд Вінницької області постановою від 6 червня 2008 р. змінив стосовно Ш., обвинуваченого за ч. 2 ст. 190 КК, запобіжний захід з підписки про невиїзд на взяття під варту. Подання слідчого суд у порушення вимог ст. 165² КПК розглянув без участі обвинуваченого та його захисника. Крім того, матеріали справи не містять даних, які б свідчили, що Ш. був повідомлений про виклик його до слідчого та не з'явився для допиту.

¹ Архів апеляційного суду Харківської області. Справа № 10-412а/09

Також у постанові не наведені факти, які давали б підстави для зміни запобіжного заходу. Апеляційний суд Вінницької області ухвалою від 7 липня 2008 р. поновив строк на оскарження постанови та скасував її з направленням на новий судовий розгляд¹.

Вивчення та аналіз практики процесуального порядку апеляційного оскарження рішень суду щодо застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження його строків свідчить про необхідність його подальшої деталізації на законодавчому рівні.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Що є приводом для подачі апеляції?
2. Які постанови судді підлягають оскарженню в апеляційному порядку?
3. Які особи вправі подати апеляцію?
4. Який прокурор вправі подати апеляцію?
5. Чи зупиняє подача апеляції виконання постанови судді?
6. Протягом якого строку може бути подана апеляція на постанови судді, винесені в порядку ст. 165², 165³ КПК?
7. До якого суду подається апеляція?
8. Чи підлягають оскарженню постанови судді апеляційного суду щодо продовження строків тримання під вартою?
9. Чи підлягають оскарженню постанови судді Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ щодо продовження строків тримання під вартою?
10. Який існує порядок відновлення строку на апеляційне оскарження?

¹ Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання та досудового слідства: [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2010. – № 10. – С. 26.

§ 2.2. Перевірка апеляційним судом правомірності рішень суду щодо застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження його строків

Апеляційна перевірка рішень суду щодо застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження його строків здійснюється з додержанням загальних вимог розгляду справи за апеляцією, передбачених гл. 30 КПК. При перевірці цих рішень судове слідство не провадиться. Апеляції на постанови судді щодо застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою розглядаються не пізніше ніж через три доби після їх надходження до апеляційного суду. Метою здійснення апеляційної перевірки у мінімальний строк є забезпечення оперативності з'ясування законності застосування цього запобіжного заходу й недопущення перебування особи під вартою без достатніх підстав. Проте іноді розгляд апеляції переноситься через несвоєчасне подання матеріалів справи районними судами чи кримінальної справи органами досудового розслідування або в тих випадках, коли суд вирішував доставити у судове засідання осіб, що перебували під вартою.

Апеляційним судом невідкладно витребується із суду справа, розглянута за поданням про обрання запобіжного заходу. На вимогу апеляційного суду може також бути надана кримінальна справа органом чи особою, у провадженні яких вона перебуває.

Про час і місце розгляду апеляції негайно повідомляються прокурор, а також через місцевий суд, який ухвалив постанову, – підозрюваний, обвинувачений, його захисник і законний представник. На практиці апеляційний суд іноді повідомляє всіх учасників судового розгляду, хоча не завжди це можливо через відсутність потрібних даних в апеляціях.

Розглядаючи апеляції без даних про повідомлення, апеляційний суд виходить з того, що особі, яка подала апеляцію, відомі стислі строки її розгляду, а тому вона повинна цікавитись часом розгляду справи на дошці оголошень апеляційного суду.

Складнішою є ситуація з розглядом апеляцій прокурора на постанови про відмову в обранні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту чи продовженні строків тримання під вартою. Як правило, такі апеляції не містять даних про особу, щодо якої вносились подання, а тому апеляційний суд позбавлений можливості повідомити цю особу про надходження апеляції та час її розгляду до надходження матеріалів справи, що також призводить до перенесення розгляду апеляцій¹.

Судовий розгляд справи за апеляцією здійснюється в загальному порядку, передбаченому КПК для апеляційного провадження. При цьому судове слідство не провадиться. Неявка підозрюваного, обвинуваченого, його захисника, законного представника не перешкоджає розгляду апеляції.

Участь прокурора у такому судовому розгляді є обов'язковою. Він зобов'язаний обґрунтувати необхідність обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту і неможливість застосування інших (менш суворих) запобіжних заходів шляхом наведення відповідних доказів.

У даному судовому засіданні *може брати участь й особа, у провадженні якої перебуває справа*. Так, участь слідчого (дізнавача) є доцільною, наприклад, з точки зору обґрунтування необхідності обрання даного запобіжного заходу. Проте мають місце випадки, коли ці особи на момент перевірки рішення апеляційним судом змінюють власну думку з приводу необхідності застосування найсуворішого запобіжного заходу і наводять аргументи на користь застосування іншого запобіжного заходу.

Участь підозрюваного (обвинуваченого) є необов'язковою. Судова практика свідчить, що особи, стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді взяття під варту, навіть за наявності з їхньої сторони заявленого клопотання, не завжди доставлялися до суду. Зазначене пояснюється організаційними труднощами,

¹ Узагальнення судової практики апеляційного суду та районних судів м. Києва з розгляду подань про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства за 2008 рік // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.licasoft.com.ua/component/lica/?view=dir&type=1&base=5&menu=346214&id=487922>. – Заголовок з екрану.

пов'язаними з доставкою до суду апеляційної інстанції особи, взятої під варту, і відсутністю визначення у кримінально-процесуальному законі випадків, за яких її участь є обов'язковою.

Участь захисника у даному судовому засіданні є необов'язковою, за винятком випадків, передбачених ст. 45 КПК (випадки обов'язкової участі захисника).

Участь інших осіб у даному судовому розгляді є доцільною тоді, коли їх показання можуть сприяти винесенню апеляційним судом правомірного рішення щодо застосування до особи запобіжного заходу у вигляді взяття під варту або продовження строку тримання під вартою.

Так, у рішенні у справі «Бечієв проти Молдови» (The Case of Becciev v. Moldova) заявник під час розгляду його апеляції на рішення про продовження строку тримання під вартою просив допитати свідка – колишнього слідчого за його справою про фабрикацію справи щодо заявника. Судом було відмовлено в задоволенні цього клопотання. Європейський суд зазначив, що враховуючи важливість показань цього свідка, невмотивована відмова обласного суду допитати свідка порушила § 4 ст. 5 Конвенції. Національні суди не розглянули гарантії, що пропонувалися третіми особами на користь заявника¹.

Характерною рисою апеляційного провадження є перевірка законності та обґрунтованості судових рішень як за наявними у справі, так і за додатково поданими матеріалами. Учасники розгляду апеляції вправі подати додаткові матеріали, що безпосередньо підтверджують наявність або відсутність підстав для обрання, зміни, скасування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту або продовження його строку: наприклад, протокол затримання, допиту підозрюваного (обвинуваченого), постанова про притягнення як обвинуваченого, характеристики особи з місця роботи, довідки про стан здоров'я та ін.

Залежно від змісту апеляційної скарги суд зобов'язаний сформулювати власне судження з того обсягу питань, який потрібен для розгляду апеляції. Тому суд не може бути обмежений тим доказо-

¹ The Case of Becciev v. Moldova (Application no 9190/03) Judgment Strasbourg 4 October 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int>. – Заголовок з екрану.

вим матеріалом, який надається стороною обвинувачення і захисту, і вправі у разі необхідності витребувати додаткові матеріали для прийняття законного та обґрунтованого рішення.

Рішення суду за результатами розгляду апеляції. Апеляційний суд постановляє ухвалу про одне з таких рішень: залишення постанови без зміни, а апеляції – без задоволення; скасування постанови і повернення подання на новий судовий розгляд до суду першої інстанції; скасування постанови і відмову в обранні запобіжного заходу; зміну постанови; закриття провадження за поданням.

1. *Залишення постанови без зміни, а апеляції – без задоволення.* У разі коли за результатами розгляду апеляції суд дійде переконання, що постанова районного суду є обґрунтованою, він постановляє ухвалу про залишення постанови без зміни, а апеляції – без задоволення.

Так, апеляційний суд Харківської області розглянув апеляцію на постанову Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 24 листопада 2009 р. В апеляції Г. просить скасувати постанову, оскільки суд не врахував його стан здоров'я (те, що він страждає епілепсією), також судом безпідставно зроблено висновок про те, що Г. буде продовжувати злочинну діяльність.

При обранні запобіжного заходу судом враховано, що Г. обвинувачується у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 185 КПК, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад три роки. При цьому Г. не працює, раніше судимий за вчинення корисливих злочинів, проте у період відбування покарання з випробуванням знов вчинив злочин. Крім того, із подання слідчого про зміну запобіжного заходу з підписки про невиїзд на взяття під варту вбачається, що Г. на виклики слідчого не з'являвся, що свідчить про його ухилення від слідства. Посилання обвинуваченого на стан здоров'я (захворювання епілепсія) не може бути підставою для його звільнення з-під варті, оскільки згідно з довідкою лікарів-спеціалістів Г. за станом здоров'я може триматися під вартою.

На підставі вищевикладеного апеляційний суд ухвалив рішення про залишення постанови про зміну запобіжного заходу з підписки про невиїзд на взяття під варту без зміни, а апеляції – без задоволення¹.

¹ Архів апеляційного суду Харківської області. Справа № 10-569а/2009 р.

2. Скасування постанови і повернення подання на новий судовий розгляд до суду першої інстанції. Скасувавши рішення суду першої інстанції про відмову у взятті під варту, апеляційний суд не може обрати цей запобіжний захід. За наявності підстав він у найкоротші строки надсилає матеріали провадження за поданням на новий судовий розгляд до відповідного місцевого суду¹. При цьому апеляційний суд вправі надати вказівки нижчестоящому суду.

Ухвалою апеляційного суду Харківської області від 03 грудня 2009 р. постановою Ленінського районного суду м. Харкова від 27 листопада 2009 р. про відмову в обранні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту щодо Б., обвинуваченого за ч. 1 ст. 309, ч. 3 ст. 307 КК України, була скасована і справа направлена на новий судовий розгляд до суду першої інстанції. Обґрунтовуючи своє рішення, апеляційний суд вказав, що районний суд не взяв до уваги, що органи досудового розслідування не врахували дані про соціальні зв'язки Б., тяжкість злочинів, у вчиненні яких він обвинувачується, відсутність місця роботи, а також те, що Б. є жителем іншої області. При новому розгляді справи суду слід перевірити вищенаведені дані і з'ясувати, чи можуть вони бути достатніми підставами вважати, що перебуваючи на волі, обвинувачений буде намагатися ухилитися від слідства і суду або від виконання процесуальних рішень, перешкоджати встановленню істини у справі або продовжувати злочинну діяльність².

Проте судова практика свідчить, що до моменту повторного розгляду подання в суді першої інстанції з дня скасування попереднього рішення з різних причин минає досить значний проміжок часу. У зв'язку з цим не виключені ситуації, коли обвинувачений, дізнавшись про те, що рішення суду першої інстанції про відмову у взятті під варту скасовано апеляційним судом, ухиляється від слідства і суду.

3. Скасування постанови і відмова в обранні запобіжного заходу. Підставами для скасування постанови і відмови в обранні

¹ Вивченням питання щодо строків направлення апеляційним судом матеріалів провадження за поданням на новий судовий розгляд встановлено, що апеляційний суд Харківської області не пізніше наступного дня направляє ці матеріали до відповідного місцевого суду.

² Архів апеляційного суду Харківської області. Справа № 10-570а/2009 р.

запобіжного заходу у вигляді взяття під варту є порушення вимог кримінально-процесуального закону (прийняття рішення з порушенням передбаченого законом порядку, за відсутності встановлених законом підстав та ін.).

Так, підставою скасування постанови судді Білоцерківського міськрайонного суду від 23 лютого 2006 р. про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту щодо Калініченка О. В. стало недотримання судом вимог ст. 165¹ КПК України щодо змісту постанови про обрання запобіжного заходу. Дана постанова була скасована ухвалою апеляційного суду Київської області від 02 березня 2006 р. у зв'язку з тим, що вона не містить зазначення про місце народження підозрюваного, відомостей про вчинений ним злочин та статтю Кримінального кодексу України, за якою досудовим слідством кваліфікуються його дії, мотивування висновку про наявність підстав для обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та мотивів, з яких суд не погодився з висунутими доводами підозрюваного та захисника про обрання більш м'якого запобіжного заходу. Постанова також не містить даних про дату порушення кримінальної справи та дату його затримання та строку запобіжного заходу у вигляді взяття під варту¹.

Постанови суддів про обрання запобіжних заходів у вигляді взяття під варту скасовуються апеляційним судом переважно з тих підстав, що у поданнях слідчих та матеріалах справи відсутні докази того, що, перебуваючи на волі, підозрюваний чи обвинувачений буде намагатися ухилитися від слідства та суду, перешкоджати встановленню істини у справі або продовжувати злочинну діяльність.

Так, Іванівський районний суд Херсонської області постановою від 17 листопада 2008 р. обрав щодо Ш. запобіжний захід у вигляді взяття під варту. Однак у матеріалах зазначеної справи є тільки подання слідчого про обрання запобіжного заходу обвинуваченому, протокол судового засідання та постанова суду. З протоколу

¹ Узагальнення судової практики застосування судами Київської області запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apcourt.gov.ua/control/uk/publish/article.jsessionid=...> – Заголовок з екрану.

судового засідання не вбачається, що суд при розгляді зазначеного подання вивчив усі необхідні матеріали. Апеляційний суд Херсонської області скасував цю постанову суду як незаконну¹.

4. *Зміна постанови.* Апеляційний суд вправі змінити постанову суду першої інстанції про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту й обрати інший.

При здійсненні апеляційної перевірки судового рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту в разі прийняття рішення про необхідність внесення змін до постанови суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право обрати лише більш м'який запобіжний захід.

Наприклад, Скадовський районний суд Херсонської області постановою від 7 листопада 2008 р. обрав запобіжний захід у вигляді взяття під варту щодо Л., обвинуваченої у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 190 КК, санкцією якої передбачено позбавлення волі до трьох років та інші більш м'які види покарань. Проте ні у поданні слідчого про обрання запобіжного заходу, ні у зазначеній постанові суду не вказані виняткові обставини, які б давали підстави для взяття обвинуваченої під варту. Апеляційний суд Херсонської області ухвалою від 10 листопада 2008 р. змінив зазначену постанову районного суду, обравши обвинуваченій Л. запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд².

Встановивши підстави для зміни постанови суду про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, апеляційний суд вправі обрати інший. При цьому в мотивувальній частині постанови обґрунтовується застосування саме цього заходу, а в резолютивній частині зазначається, який захід застосовано, а також наводиться перелік обов'язків, які в зв'язку із цим покладаються на підозрюваного, обвинуваченого³.

¹ Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання та досудового слідства: [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2010. – № 10. – С. 28.

² Там само. – С. 28.

³ Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання та досудового слідства: [узагальнення] // Вісн. Верхов. Суду України. – 2010. – № 10. – С. 27.

Так, постанова Київського районного суду м. Харкова від 28 жовтня 2009 р. про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту щодо Ш. була скасована ухвалою апеляційного суду Харківської області від 3 листопада 2009 р¹.

При цьому в мотивувальній частині ухвали суд обґрунтував застосування запобіжного заходу щодо Ш. у вигляді застави, а в резолютивній частині зазначив: обрати щодо Ш. запобіжний захід у вигляді застави у розмірі 75000 (сімдесят п'ять тисяч) гривень. Роз'яснити обвинуваченому Ш. його обов'язки: забезпечити належну поведінку, не відлучатися із зареєстрованого місця проживання чи перебування або з місця тимчасового знаходження без дозволу слідчого чи суду, являтися за викликом до органу розслідування і суду. У разі невиконання взятих на себе зобов'язань застава буде звернена в дохід держави².

Змінити постанову суду шляхом скорочення строку тримання особи під вартою суд апеляційної інстанції може лише після перевірки постанови місцевого суду про продовження строку цього запобіжного заходу.

Так, ухвалою апеляційного суду Харківської області від 15 березня 2010 р. було змінено постанову Ленінського районного суду м. Харкова про продовження строку тримання під вартою К., обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 121 КК України. Обґрунтовуючи ухвалу, апеляційний суд зазначив, що, продовжуючи строк тримання під вартою К. до 4-х місяців (до 8 травня 2010 р.), суд не звернув увагу на те, що строки досудового слідства у кримінальній справі фактично продовжені прокурором до 3-х місяців (до 8 квітня 2010 р.). Апеляційний суд змінив постанову районного суду, скоротивши строк тримання під вартою до 3-х місяців, тобто до 8 квітня 2010 р.

Апеляційний суд вправі змінити постанову, коли вона містить недоліки іншого характеру.

Наприклад, ухвалою апеляційного суду Харківської області від 15 березня 2010 р. була змінена постанова Київського районного суду м. Харкова від 10 березня 2010 р. про продовження строку тримання під вартою М. В ухвалі апеляційний суд зауважив, що

¹ Архів апеляційного суду Харківської області. Справа № 28а/2009 р.

² Архів апеляційного суду Харківської області. Справа № 10-275а/2009 р.

в мотивувальній частині постанови суд незаконно вказав, що враховує суспільну небезпечність вчиненого обвинуваченим злочину. Оскільки в стадії досудового розслідування М. лише обвинувачується у вчиненні вказаного злочину, дана вказівка має бути виключена із постанови суду¹.

5. Згідно зі ст. 364 КПК у разі відмови особи, яка подала апеляцію, від своїх вимог і при відсутності апеляцій інших учасників судового розгляду, апеляційний суд виносить ухвалу про закриття апеляційного провадження. На практиці зустрічаються відмови як прокурора, так і захисника від поданої апеляції.

Так, на постанову Червонозаводського районного суду м. Харкова від 28 квітня 2010 р. про відмову в обранні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту щодо І. прокурором була подана апеляція. До початку розгляду справи в апеляційному суді прокурор відкликав її, що не суперечить вимогам ч. 1 ст. 355 КПК. Від інших учасників судового розгляду апеляцій не поступало.

Враховуючи відмову особи, яка подала апеляцію, від своїх вимог і при відсутності апеляцій інших учасників судового розгляду, апеляційний суд виніс ухвалу про закриття апеляційного провадження².

Наприклад, на постанову Київського районного суду м. Харкова від 20 жовтня 2009 р. про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту була подана апеляція адвокатом Б., який відмовився від своїх апеляційних вимог. Оскільки апеляцій від інших учасників судового розгляду не поступало, апеляційний суд ухвалив апеляційне провадження закрити³.

Статистичні показники розгляду апеляційним судом Харківської області апеляцій на постанову про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту свідчать про те, що у 2008 р. у зв'язку із скасуванням постанов суду про взяття під варту було звільнено 24 особи (із 225 розглянутих апеляцій), у 2009 р. – 39 осіб (із 229 розглянутих апеляцій), у першому півріччі 2010 р. – 11 осіб (із 85 розглянутих апеляцій).

На постанови про відмову в обранні запобіжного заходу у вигляді взяття під варту у 2008 р. задоволено 93 апеляції (із 315 розглянутих апеляцій), у 2009 р. – 64 (із 288 розглянутих апеляцій), у першому півріччі 2010 р. – 45 (із 129 розглянутих апеляцій).

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. У який строк розглядається апеляція на постанову судді щодо застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження його строків?
2. Чи провадиться судове слідство при перевірці цих рішень?
3. Які матеріали витребовуються апеляційним судом?
4. Які особи обов'язково беруть участь у даному судовому розгляді?
5. Чи перешкоджає неявка підозрюваного (обвинуваченого) розгляду апеляції?
6. Які рішення вправі винести суд за результатами розгляду апеляції?
7. Чи вправі апеляційний суд обрати запобіжний захід у вигляді взяття під варту?
8. Які є підстави для скасування (зміни) постанови судді щодо застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту?
9. Які рішення вправі прийняти апеляційний суд, встановивши підстави для скасування запобіжного заходу?
10. За результатами перевірки якої постанови судді апеляційний суд вправі скоротити строк тримання особи під вартою?

¹ Архів апеляційного суду Харківської області. Справа № 10-90а/2010 р.

² Архів апеляційного суду Харківської області. Справа № 10-160а/2010 р.

³ Архів апеляційного суду Харківської області. Справа № 10-508а/2009 р.

Післямова

Статистика свідчить, що запобіжний захід у вигляді взяття під варту доволі широко використовується на практиці. Разом з тим Європейський суд неодноразово наголошував, що приймаючи рішення про тримання особи під вартою або її звільнення, органи влади повинні відповідно до п. 3 ст. 5 Конвенції розглянути альтернативні засоби забезпечення явки особи до суду. На жаль, цей міжнародний стандарт не отримав належного застосування у вітчизняній практиці органів досудового розслідування. На сьогодні на кількість осіб, щодо яких обирається даний запобіжний захід, значною мірою впливає діяльність органів досудового розслідування, якими з різних причин не використовується передбачений чинним кримінально-процесуальним законодавством потенціал для призначення альтернативних заходів. Безумовно, система альтернативних запобіжних заходів, не пов'язаних з позбавленням волі, має бути розширена. Проте й існуючий інститут запобіжних заходів, закріплених у законі, дозволяє ефективно індивідуалізувати їх застосування з урахуванням тяжкості вчиненого злочину, особистості обвинуваченого чи підозрюваного та інших обставин. У процесі застосування конкретного запобіжного заходу слід виходити, по-перше, з його спроможності забезпечити належну поведінку підозрюваного, обвинуваченого, по-друге, з того, наскільки обмеження права особи у кожному окремому випадку є розумним, виправданим та необхідним.

Обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту традиційно займає друге місце після підписки про невиїзд, яка, фактично є єдиною альтернативою взяттю під варту. Водночас одним з ефективних засобів, що міг би скоротити використання взяття під варту, є застосування застави як запобіжного заходу. Вітчизняна ж практика засвідчує, що цей запобіжний захід застосовується вкрай рідко.

Підводячи підсумок, слід зауважити, що відповідно до п. 3 ст. 5 Конвенції особа має право на звільнення до початку судового розгляду. Це у свою чергу ставить перед Україною завдання удосконалення нормативної регламентації запобіжних заходів, ви-

користання яких не передбачає позбавлення волі, та більш широкого застосування їх на практиці.

Рекомендована література

1. Вапнярчук В. В. Зразки кримінально-процесуальних документів: досудове провадження / В. В. Вапнярчук; за наук. редакцією проф. Ю. М. Грошевого / Вид. 6-е, доп. і перероб.). – Х. : Вид. ФО-П Вапнярчук Н. М., 2010. – С. 315 – 343.
2. Досудове розслідування кримінальних справ: навч.- практич. посіб. / за заг. ред. Ю. М. Грошевого. – Х. : Фінн, 2009. – 328 с.
3. Затримання та взяття під варту в процесі дізнання та досудового слідства в Україні / В. І. Борисов, Н. В. Глинська, В. С. Зеленецький, О. Г. Шило. – Х.: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2004. – 160 с.
4. Капинус Н. И. Процессуальные гарантии прав личности при применении мер пресечения в уголовном процессе : монография / Н. И. Капинус. – М. : Изд. дом «Буквевед», 2007. – 416 с.
5. Кримінальний процес : підручник / за ред. Ю. М. Грошевого та О. В. Капліної. – Х. : Право, 2010. – 608 с.
6. Маслов И. В. Применение мер уголовно-процессуального принуждения в виде задержания и заключения под стражу : науч.-практич. пособ. / И. В. Маслов. – М. : Экзамен, 2011. – 319 с.
7. Петрухин И. Л. Судебная власть: контроль за расследованием преступлений / И. Л. Петрухин. – М. : ТК Велби, Проспект, 2008. – 288 с.
8. Тищенко О. І. Запобіжний захід у вигляді взяття під варту: проблеми обрання та оскарження в досудовому провадженні по кримінальній справі : монографія / О. І. Тищенко. – Х. : Фінн, 2008. – 176 с.
9. Чорнобук В. І. Законність та обґрунтованість процесуальних рішень судді в порядку судового контролю в досудових стадіях кримінального процесу : монографія / В. І. Чорнобук. – Х. : Право, 2008. – 184 с.
10. Шпонька В. П. Взяття під варту та продовження його строків на стадії досудового розслідування кримінальної справи: проблеми правозастосування / В. П. Шпонька, О. Г. Шило // Вісн. Верхов. Суду України. – 2004. – № 8 (48). – С. 45–47.
11. Шило О., Глинська Н. Взяття під варту повинно застосовуватися виключно на підставі обґрунтованих процесуальних рі-

шень / О. Шило, Н. Глинська // Право України. – 2004. – № 10. – С. 91–94.

12. Яковець І. С. Застосування запобіжних заходів в Україні: сучасний стан і перспективи (результати соціологічного дослідження) / І. С. Яковець. – Х. : Вид. СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2007. – 112 с.

ДОДАТКИ

Словник основних термінів

Арешт – вид кримінального покарання, сутність якого полягає у триманні засудженого в умовах ізоляції строком від одного до шести місяців (доволі часто цей термін застосовується для позначення запобіжного заходу у вигляді взяття під варту).

Взяття під варту – найсуворіший запобіжний захід, який полягає в примусовій ізоляції підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого та поміщенні його на визначений законом строк до відповідних установ на підставі судового рішення.

Вмотивованість подання (постанови) – наведення системи логічних доводів, які б пояснювали значення фактичних даних та обставин для обрання саме запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Достатні підстави – сукупність фактичних даних, отриманих із передбачених законом джерел, які свідчать про можливість ухилення від слідства і суду або від виконання процесуальних рішень, перешкоджання встановленню істини у кримінальній справі або продовження злочинної діяльності.

Екстрадиційний арешт – взяття особи під варту з метою забезпечення її видачі (екстрадиції).

Законність подання (постанови) – це відповідність форми і змісту цього процесуального акта нормам чинного законодавства.

Затримання – короткочасне позбавлення волі особи без судового рішення особою, яка здійснює дізнання, слідчим за обґрунтованою підозрою у вчиненні злочину, за який кримінальний закон передбачає покарання у виді позбавлення волі, з метою з'ясування причетності особи до злочину чи вирішення суддею питання про обрання щодо неї запобіжного заходу.

Обґрунтованість подання (постанови) – аргументування всіх висновків, що містяться в конкретному акті, посиланнями на відповідні фактичні обставини, підтверджені доказовою базою.

Перешкоджання встановленню істини – будь-які дії підозрюваного, обвинуваченого, вчинені з метою створення перешкод до встановлення обставин, що підлягають доказуванню у кримі-

нальній справі (погроза свідкам, потерпілим, іншим особам, підкуп, шантаж тощо).

Подання – процесуальний документ, який вноситься органом дізнання, досудового слідства (за згодою прокурора) або прокурором до суду з метою обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту або продовження строку тримання під вартою.

Продовження злочинної діяльності – вчинення особою нових кримінально караних діянь як тотожних тим, у зв'язку з якими щодо неї здійснюється кримінальне переслідування, так і передбачених іншими статтями Кримінального кодексу. Про можливість продовження злочинної діяльності може свідчити рецидивний характер вчиненого злочину, тривалий характер протиправної діяльності особи тощо.

Тимчасовий арешт – взяття особи, затриманої за підозрою у вчиненні злочину за межами України, під варту на строк, визначений КПК України або міжнародним договором України, до отримання запиту про видачу (екстрадицію).

Тримання під вартою – процес реалізації обраного на підставі судового рішення запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Ухилення від слідства й суду – умисне залишення місця проживання чи тимчасового перебування або неявка без поважних причин за викликом до органів дізнання, досудового слідства й суду підозрюваного, обвинуваченого з метою переховування від слідства і суду.

Зразки кримінально-процесуальних документів¹
(щодо застосування запобіжного заходу
у вигляді взяття під варту)

Голові Шевченківського
районного суду м. Н-ська
п. Петренку В.К.

«ЗГОДНИЙ»

Прокурор Шевченківського району м. Н-ська
старший радник юстиції
В.В. Мельник

15.08.2010

(печатка)

ПОДАННЯ
про обрання запобіжного заходу
у вигляді взяття під варту
(щодо особи, яка затримана
за підозрінням у скоєнні злочину)

м. Н-ськ

15.08.2010

Слідчий слідчого відділу Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську лейтенант міліції Мороз В.В., розглянувши матеріали кримінальної справи № 12083, порушеної за ознаками злочину, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України, –

¹ Вапнярчук В. В. Зразки кримінально-процесуальних документів: досудове провадження / За наук. ред. проф. Ю. М. Грошевого (Вид. 6-е доп.і перероб.). – Х. : Видавець ФО-П Вапнярчук Н. М., 2010. – С. 315-343.

ВСТАНОВИВ:

23.07.2010 р. о 12 годині Пушкар Костянтин Володимирович за попередньою змовою з Вороном Миколою Валерійовичем, підбравши ключ до замка входних дверей, проникли до квартири № 3 по вул. Світлій, буд. 5 в м. Н-ську, звідки таємно викрали чуже майно, а саме: телевізор “Sony” (діагональ 21 см), відеомагнітофон “Panasonic”, шкіряну чоловічу куртку, – завдавши потерпілому Маркову В.В. матеріальну шкоду на загальну суму 3 500 гривень, після чого з місця вчинення злочину втекли, а викраденим розпорядилися на власний розсуд.

За цим фактом слідчим відділом Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську 24.07.2010 була порушена кримінальна справа № 12083 за ознаками злочину, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України. А 13.08.2010 о 18 год. 45 хв. Пушкар К.В. був затриманий за підозрою у скоєнні злочину в порядку, передбаченому ст.ст.106, 115 КПК України і в цей час утримується в ІТУ Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську.

Допитаний як підозрюваний, Пушкар К.В. повідомив, що 23.07.2010 близько 12 години він дійсно прибув з Вороном М.В. до квартири № 3 по вул. Світлій у м. Н-ську, проте до квартири не заходив, а лише допоміг Ворону М.В. на його прохання перенести речі з квартири до себе додому для тимчасового зберігання.

Незважаючи на заперечення своєї причетності до вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України, вина Пушкаря К.В. у вчиненні цього злочину підтверджується:

– показаннями підозрюваного Ворона М.В. про те, що 23.07.2010 близько 12 год. він за попередньою домовленістю з Пушкарем К.В. з метою крадіжки чужого майна прибули до квартири № 3 по вул. Світлій, буд. 5, у м. Н-ську, де, підбравши ключ до замка входних дверей, проникли до квартири, звідки викрали телевізор “Sony”, відеомагнітофон “Panasonic”, шкіряну чоловічу куртку, які потім розділили між собою: Пушкар К.В. забрав телевізор, а Ворон М.В. – відеомагнітофон і куртку;

– протоколом очної ставки між підозрюваними Пушкарем К.В. і Вороном М.В., під час якої Ворон М.В. підтвердив свої показання щодо участі Пушкаря К.В. у скоєнні цього злочину;

– протоколом обшуку в житлі Пушкаря К.В., відповідно до якого за місцем його проживання, а саме за адресою: м. Н-ськ, вул. Котовського, буд. 7, кв. 45, був виявлений і вилучений телевізор “Sony” (діагональ 21 см);

– показаннями свідків Жданенко С.В., Рожкіної Р.А. про те, що 13.08.2010 вони були присутні як поняті під час проведення обшуку в квартирі № 45 по вул. Котовського, буд. 7, у м. Н-ську, де був виявлений і вилучений телевізор “Sony” (діагональ 21 см), про що був складений протокол, який вони підписали;

– показаннями потерпілого Маркова В.В. про те, що 23.08.2010 о 18 год. 30 хв. він повернувся з роботи додому, до квартири № 3 по вул. Світлій, буд. 5, у м. Н-ську, де виявив відсутність свого майна, а саме: телевізора “Sony” (діагональ 21 см), відеомагнітофона “Panasonic”, шкіряної куртки;

– протоколом огляду предметів, в якому зафіксований факт тожності виявленого на телевізорі “Sony”, що був вилучений під час обшуку в житлі Пушкаря К.В., серійного номера тому, що записаний у документах на телевізор, наданих потерпілим Марковим В.В.;

– іншими матеріалами справи.

Матеріалами проведеного розслідування також встановлено, що Пушкар К.В. має судимість за вчинення таємного викрадення чужого майна з проникненням до житла. У цей час ця судимість не знята і не погашена. Крім того, встановлено, що після звільнення з установи виконання покарань, у зв’язку із закінченням строку відбуття покарання, Пушкар К.В. на роботу ніде не влаштувався, веде паразитичний спосіб життя, перебуваючи на утриманні своєї пристарілої матері, зловживає спиртними напоями, водить знайомства з громадянами, які раніше були неодноразово судимими і які також зловживають алкогольними напоями. Крім того, він неодноразово порушував громадський порядок, ображав, а інколи бив свою матір, безпричинно приставав до сусідів по будинку, на численні зауваження дільничного інспектора щодо своєї поведінки належним чином не реагував.

Ці фактичні дані підтверджуються довідкою про судимість, показаннями свідків – Пушкар О.С. (матері підозрюваного Пушкаря К.В.), Петренко О.П., Чернишенко Р.М. (сусідів по кварти-

рі), довідкою дільничного інспектора лейтенанта міліції Фесенка О. Л.

На підставі вищевикладеного, беручи до уваги, що Пушкар К. В., перебуваючи на волі, може ухилитися від слідства та суду або виконання процесуальних рішень у справі чи продовжити злочинну діяльність, оскільки раніше він уже був засуджений за вчинення аналогічного злочину і в цей час має незняту й непогашену судимість, ураховуючи, що він підозрюється у вчиненні тяжкого злочину, за який ч. 3 ст. 185 КК України передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до шести років, ніде не працює, за місцем проживання характеризується негативно, а також зважаючи на те, що інші (менш суворі) запобіжні заходи не забезпечать виконання підозрюваним Пушкарем К.В. процесуальних обов'язків, які випливають із ч. 2 ст. 148 КПК України, і його належної поведінки, керуючись статтями 148-150, 155, 165-165² КПК України, –

прошу:

Винести постанову про обрання стосовно підозрюваного

Пушкар Костянтина Володимировича, 12.10.1967 року народження, уродженця м. Н-ська, громадянина України, українця, освіта середня спеціальна, який ніде не працює, проживає в м. Н-ську по вул. Котовського, буд. 7, кв. 45, розлученого, судимого (у 2001 р. Шевченківським районним судом м. Н-ська за ч. 3 ст. 140 КК України (у ред. КК України 1960 р.) до трьох років позбавлення волі), запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Для розгляду надати судді такі матеріали кримінальної справи № 12083:

- 1) постанову про порушення кримінальної справи № 12083 від 24.07.2010;
- 2) протокол допиту потерпілого Маркова В.В.;
- 3) протокол затримання Пушкар К.В. від 13.08.2010;
- 4) протокол допиту підозрюваного Пушкар К.В. від 13.08.2010;
- 5) протокол очної ставки між підозрюваними Пушкарем К.В. і Вороном М.В.;

- 6) протокол обшуку в житлі Пушкар К.В.;
- 7) довідку про судимість Пушкар К.В.;
- 8) протоколи допитів свідків – Пушкар О.С. (матері підозрюваного Пушкар К.В.), Петренко О.П., Чернишенко Р.М. (сусідів по квартирі);
- 9) довідку дільничного інспектора лейтенанта міліції Фесенка О.Л.

Слідчий
лейтенант міліції

В.В. Мороз

ПОСТАНОВА
про обрання підозрюваному запобіжного заходу
у вигляді взяття під варту

м. Н-ськ

15.08.2010

Суддя Шевченківського районного суду м. Н-ська Білан А.А. при секретарі Журавльовій Г.К., за участю помічника прокурора Шевченківського району м. Н-ська Тертишніка О.І., підозрюваного Пушкаря Костянтина Володимировича, захисника Агеєва А.А., який надав свідоцтво на право заняття адвокатською діяльністю № 324 і ордер Юридичної консультації Шевченківського району м. Н-ська № 571, а також слідчого відділу Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську лейтенанта міліції Мороза В. В.,

розглянув винесене при провадженні в кримінальній справі № 12083 слідчим слідчого відділу Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську лейтенантом міліції Морозом В.В. і погоджене прокурором Шевченківського району м. Н-ська старшим радником юстиції Мельником В.К. подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту стосовно Пушкаря Костянтина Володимировича, обвинувачуваного у скоєнні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України.

Перевіривши надані матеріали, заслухавши думку прокурора Тертишніка О.І., слідчого Мороза В.В., підозрюваного Пушкаря К.В., захисника Агеєва А.А., –

встановив:

23.07.2010 р. о 12 годині Пушкарь Костянтин Володимирович за попередньою змовою з Вороном Миколою Валерійовичем, підбравши ключ до замка вхідних дверей, проникли до квартири № 3 по вул. Світлій, буд. 5, у м. Н-ську, звідки таємно викрали чуже майно, а саме: телевізор “Sony” (діагональ 21см), відеомагнітофон “Panasonic”, шкіряну чоловічу куртку, – завдавши матеріальної шкоди на загальну суму 3 500 гривень, після чого з місця вчинення злочину втекли, а викраденим розпорядилися на власний розсуд.

За цим фактом слідчим відділом Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську 24.07.2010 була порушена кримінальна справа № 12083 за ознаками злочину, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України, а 13.08.2010 о 18 год. 45 хв. за підозрою у вчиненні злочину в порядку, передбаченому ст.ст. 106, 115 КПК України, був затриманий Пушкарь К.В.

Матеріалами проведеного розслідування також встановлено, що Пушкарь К.В. має судимість за вчинення таємного викрадення чужого майна з проникненням до житла. У цей час судимість не знята і непогашена. Крім того, встановлено, що після звільнення з установи виконання покарань, у зв'язку із закінченням строку відбуття покарання, Пушкарь К.В. на роботу ніде не влаштувався, веде паразитичний спосіб життя, перебуваючи на утриманні своєї пристарілої матері, зловживає спиртними напоями, водить знайомства з громадянами, які раніше були неодноразово судимими і які також зловживають алкогольними напоями. Крім того, він неодноразово порушував громадський порядок, ображав, а інколи бив свою матір, безпричинно приставав до сусідів по будинку, на численні зауваження дільничного інспектора щодо своєї поведінки належним чином не реагував.

Ці фактичні дані підтверджуються: довідкою про судимість, показаннями свідків Пушкарь О.В. (матері підозрюваного Пушкаря К. В.), Петренко О.П., Чернишенко Р.М. (сусідів по квартирі), довідкою дільничного інспектора лейтенанта міліції Фесенка О. Л.

На підставі вищевикладеного, беручи до уваги, що Пушкарь К. В., перебуваючи на волі, може ухилитися від слідства та суду або виконання процесуальних рішень у справі чи продовжити злочинну діяльність, оскільки раніше він уже був засуджений за вчинення аналогічного злочину і в цей час має незняту й непогашену судимість, ураховуючи, що він підозрюється у вчиненні тяжкого злочину, за який ч. 3 ст. 185 КК України передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до шести років, ніде не працює, за місцем проживання характеризується негативно, а також зважаючи на те, що інші (менш суворі) запобіжні заходи не забезпечать виконання підозрюваним Пушкарем К.В. процесуальних обов'язків, які випливають із ч. 2 ст. 148 КПК України, і його на-

лежної поведінки, керуючись статтями 148-150, 155, 165-165² КПК України, –

постановив:

1. Обрати стосовно підозрюваного Пушкаря Костянтина Володимировича, 12.10.1967 року народження, уродженця м. Н-ська, громадянина України, українця, освіта середня спеціальна, який ніде не працює, розлучений, проживає в м. Н-ську по вул. Котовського, буд. 7, кв. 45, судимого (у 1998 р. Шевченківським районним судом м. Н-ська за ч. 3 ст. 140 КК України (у ред. КК України 1960 р.) до трьох років позбавлення волі), запобіжний захід у вигляді взяття під варту.

2. На цю постанову до апеляційного суду прокурором, підозрюваним, обвинуваченим, його захисником чи законним представником протягом трьох діб із дня її винесення може бути подана апеляція.

Суддя

А.А. Білан

Копію цієї постанови мені вручено 15 серпня 2010 р. о 15 год. 00 хв. Одночасно роз'яснено порядок її оскарження.

*Підозрюваний
Захисник*

*К.В. Пушкар
А.А. Агєєв*

*Слідчий слідчого відділу
Шевченківського РВ УМВС України
в м. Н-ську
лейтенант міліції*

В.В. Мороз

*Голові суду Шевченківського району
м. Н-ська
п. Петренку В.К.*

«ЗГОДНИЙ»

*Прокурор Шевченківського району м. Н-ська
старший радник юстиції
В.В. Мельник*

13.01.2010

(печатка)

ПОДАННЯ

**про затримання особи та доставку її до суду
для вирішення питання про обрання запобіжного заходу
у вигляді взяття під варту
(щодо особи, яка перебуває на волі)**

м. Н-ськ

13.01.2010

Старший слідчий слідчого відділу прокуратури Н-ської області юрист 2-го класу Бут В.В., розглянувши матеріали кримінальної справи № 10915 щодо

- 1. Прізвище, ім'я, по батькові:** Кучера Василя Івановича.
- 2. Дата народження:** 17 травня 1964 р.н.
- 3. Місце народження:** м. Н-ськ.
- 4. Місце проживання й (або) реєстрації:** місце фактичного проживання – м. Н-ськ, вул. Сонячна, буд. 23, кв. 9; телефон 377-70-81; місце реєстрації – м. Н-ськ, вул. Будівників, буд. 2, кв. 29.
- 5. Громадянство:** громадянина України.
- 6. Освіта:** середня спеціальна.
- 7. Сімейний стан, склад сім'ї:** одруженого, дружина Кучер Ольга Сергіївна, 1970 року народження; має одну неповнолітню дитину: сина Олега – 12 років.
- 8. Рід заняття, місце роботи або навчання, посада:** у цей час ніде не працює.
- 9. Відношення до військового обов'язку:** військовозобов'язаного, стоїть на обліку в Шевченківському райвійськкоматі м. Н-ська.

10. Наявність судимості: не судимого.

11. Паспорт або інший документ, що посвідчує особу підозрюваного: паспорт серії АА № 126565, виданий Шевченківським РВ УМВС України в м. Н-ську 1 вересня 1996 р.

12. Інші дані про особу підозрюваного: урядових нагород не має, здорового, травм голови не було, бачить і чує добре, обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України, –

встановив:

20 жовтня 2009 року, приблизно об 11 год., інспектор дорожньо-патрульної служби (ДПС) окремої роти ДПС ДАІ Н-ського міського відділу УМВС України в Н-ській області прапорщик міліції Кучер Василь Іванович після добового чергування, керуючи за дорученням автомобілем марки “Опель-Кадет” (державний номерний знак АА 11-53 ВВ), який належить Кежману П.І., рухався всупереч вимог п. 12.4 Правил дорожнього руху зі швидкістю 80 км/год. по вул. Львівській у м. Калуш у напрямку м. Долина.

Наближаючись до невстановленого вантажного автомобіля марки “Камаз” із цистерною-причепом, яка обмежувала Кучеру В. І. видимість руху, не зменшуючи швидкості, він не дотримався безпечної дистанції та безпечного інтервалу, як цього вимагає п. 13.1 Правил дорожнього руху, змістився автомобілем “Опель-Кадет” ближче до правої суцільної лінії, яка позначає межі проїзної частини, на яку згідно з п. 1.1 ст. 34 Правил дорожнього руху забороняється в’їзд, не врахував дорожню обстановку, щоб мати змогу контролювати рух, будучи неуважним, перетнув вказану суцільну лінію, з’їхав на узбіччя дороги і вчинив наїзд на Петрова Петра Івановича, який рухався на велосипеді по правому узбіччю в попутному напрямку.

Унаслідок наїзду, велосипедистові Петрову П.І., останньому заподіяні тілесні ушкодження у вигляді закритої внутрішньочерепної травми з забійними ранами потилиці справа, крововиливів у м’які тканини потилиці, під оболонки, у шлуночки та речовину головного мозку, перелому 1-го шийного хребця, множинні садна обличчя, правої вушної раковини, шиї ззаду, поперекової ділянки та сідниці справа, обох китиць та гомілок, обох колін, підколінної

ямки зліва, що належать до тяжких тілесних ушкоджень; від яких Петров П.І. на місці вчинення дорожньо-транспортної пригоди помер.

Вина Кучера В.І. у скоєні ним злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України, підтверджується:

– показаннями свідків Мохова М.М., Мельника М.М., які були очевидцями описаної події і які показали, що автомобіль “Опель-Кадет” перетнувши суцільну лінію, з’їхав на узбіччя дороги і вчинив наїзд на велосипедиста, який рухався на велосипеді в попутному напрямку;

– протоколом огляду місця події;

– протоколом відтворення обстановки та обставин події, в результаті якої було підтверджено, що Кучер В.І., перетнувши праву суцільну лінію дороги, виїхав на узбіччя дороги і оскільки видимість була обмежена вантажним автомобілем марки “Камаз” з цистерною-причепом, що рухався спереду, вчинив наїзд на велосипедиста, якого він не бачив і який рухався в попутному напрямку;

– висновком судово-медичної експертизи трупа Петрова П.І.;

– висновком медико-криміналістичної експертизи одягу потерпілого;

– висновком автотехнічної експертизи;

– висновком транспортно-трасологічної експертизи;

– іншими матеріалами справи.

Під час провадження досудового розслідування запобіжні заходи до Кучера В.І. не обиралися. 27 грудня 2009 року, знаходячись у слідчого і ознайомившись зі своїми конституційними та процесуальними правами, Кучер В.І. заявив, що зобов’язується з’явитися до прокуратури області зі своїм захисником 28 грудня 2009 року для пред’явлення йому обвинувачення. Але 28.12.2009 року та на повторний виклик 29.12.2009 року, Кучер В.І. до прокуратури області безпричинно не з’явився.

02 та 05 січня 2010 року за місцем проживання Кучера В.І. було здійснено виїзди працівниками ВВБ МВС України в Н-ській області Соловійовим А.В. та Голіковим А.С. Із рапортів указаних працівників ВВБ видно, що Кучер В.І. з’явитися до слідчого не може, оскільки, як повідомила його дружина, Кучер В.І. в цей час

перебуває на стаціонарному лікуванні в Калуському ТМО. Проте, як видно, з отриманої за запитом слідчого довідки завідуючого відділенням нейрохірургії Калуського ТМО Протасова О.П. від 10.01.2010 року, Кучер В.І. в період з 01.12.2009 року по 10.01.2010 року на лікуванні в цьому лікувальному закладі не знаходився.

На підставі викладеного, беручи до уваги, що Кучер В.І., перебуваючи на волі, ухиляється від слідства та суду та від виконання процесуальних рішень у справі, а також ураховуючи, що він обвинувачується у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад три роки, керуючись статтями 148-150, 155, 165-165² КПК України, –

прошу:

Винести постанову про затримання обвинуваченого

Кучера Василя Івановича, 17 травня 1964 року народження, уродженця м. Н-ська, громадянина України, українця, освіта середня спеціальна, який ніде не працює, одруженого, зареєстрованого за адресою: м. Н-ськ, вул. Будівників, буд. 2, кв. 29, який фактично проживає за адресою: м. Н-ськ, вул. Сонячна, буд. 23, кв. 9; тел. 377-70-81, раніше не судимого,

та доставку його до суду для вирішення питання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Для розгляду надати судді такі матеріали кримінальної справи № 10915:

- 1) постанову про порушення кримінальної справи № 10915 від 20.10.2009;
- 2) протокол огляду місця події від 20.10.2009;
- 3) протоколи допитів свідків Мохова М.М., Мельника М.М. від 20.10.2009;
- 4) протокол відтворення обстановки та обставин події від 27.10.2009;
- 5) висновок судово-медичної експертизи трупа Петрова П.І.;
- 6) висновок медико-криміналістичної експертизи одягу потерпілого;
- 7) висновок автотехнічної експертизи;
- 8) висновок транспортно-трасологічної експертизи;

9) рапорти працівників ВВБ МВС України в Н-ській області Соловійова А.В. та Голікова А.С. від 02 та 05 січня 2010 року;

10) довідку завідуючого відділенням нейрохірургії Калуського ТМО Протасова О.П. від 10.01.2010 року.

**Старший слідчий
юрист 2-го класу**

В.В. Бут

ПОСТАНОВА

про затримання обвинуваченого та доставку його до суду для вирішення питання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту (щодо особи, яка перебуває на волі)

м. Н-ськ

13.01.2010

Суддя Шевченківського районного суду м. Н-ська Білан А.А. при секретарі Журавльовій Г.К., за участю помічника прокурора Шевченківського району м. Н-ська Тертишніка О.І., захисника Попова А.А., який надав свідоцтво на право заняття адвокатською діяльністю № 256 і ордер Юридичної консультації Шевченківського району м. Н-ська № 478, а також старшого слідчого відділу прокуратури Н-ської області юриста 2-го класу Бута В.В., розглянув винесене при провадженні в кримінальній справі № 10915 слідчим слідчого відділу прокуратури Н-ської області юристом 2-го класу Бутом В.В. і погоджене прокурором Н-ської області старшим радником юстиції Мельником В.В. подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту щодо Кучера Василя Івановича, обвинувачуваного у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України.

Перевіривши надані матеріали, заслухавши думку прокурора Тертишніка О.І., слідчого Бута В.В., обвинуваченого Кучера В.І., захисника Попова А.А.,—

встановив:

20 жовтня 2009 року, приблизно об 11 год., інспектор дорожньо-патрульної служби (ДПС) окремої роти ДПС ДАІ Н-ського міського відділу УМВС України в Н-ській області прапорщик міліції Кучер Василь Іванович після добового чергування, керуючи за дорученням автомобілем марки “Опель-Кадет” (державний номерний знак АА 11-53 ВВ), який належить Кежману П.І., рухався всупереч вимог п. 12.4 Правил дорожнього руху зі швидкістю 80 км/год. по вул. Львівській у м. Калуш у напрямку м. Долина. Наближаючись до невстановленого вантажного автомобіля марки “Камаз” із цистерною-прицепом, яка обмежувала Кучеру В.І.

видимість руху, не зменшуючи швидкості, він не дотримався безпечної дистанції та безпечного інтервалу, як цього вимагає п. 13.1 Правил дорожнього руху, змістився автомобілем “Опель-Кадет” ближче до правої суцільної лінії, яка позначає межі проїзної частини, на яку згідно п. 1.1 ст. 34 Правил дорожнього руху забороняється в'їзд, не врахував дорожню обстановку, щоб мати змогу контролювати рух, будучи неуважним, перетнув указану суцільну лінію, з'їхав на узбіччя дороги і вчинив наїзд на велосипедиста Петрова Петра Івановича, який рухався на велосипеді по правому узбіччю в попутному напрямку.

Унаслідок наїзду, велосипедистові Петрову П.І. спричинені тілесні ушкодження у вигляді: закритої внутрішньочерепної травми з забійними ранами потилиці справа, крововиливів у м'які тканини потилиці, під оболонки, у шлуночки та речовину головного мозку, перелому 1-го шийного хребця, множинні садна обличчя, правої вушної раковини, шиї ззаду, поперекової ділянки та сідниці справа, обох китиць та гомілок, обох колін, підколінної ямки зліва, що належать до тяжких тілесних ушкоджень, від яких Петров П.І. на місці вчинення дорожньо-транспортної пригоди помер.

Під час провадження досудового розслідування Кучер В.І. без поважних причин ухилявся від явки за викликом слідчого 28.12.2009 р. та 29.12.2009 р. А 02 та 05 січня 2010 року працівникам ВВБ МВС України в області Соловійову А.В. та Голікову А.С., які виїжджали за місцем проживання Кучера В.І., його дружина повідомила, що її чоловік у цей час перебуває на стаціонарному лікуванні в Калуському ТМО. Проте, як видно, з отриманої запитом слідчого довідки завідуючого відділенням нейрохірургії Калуського ТМО Протасова О.П. від 10.01.2010 року, Кучер В.І. в період з 01.12.2009 року по 10.01.2010 року на лікуванні в цьому лікувальному закладі не знаходився.

На підставі викладеного, беручи до уваги, що Кучер В.І., перебуваючи на волі, ухиляється від слідства та суду та від виконання процесуальних рішень у справі, а також враховуючи, що він обвинувачується у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК України, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад три роки, керуючись статтями 148-150, 155, 165-165² КПК України, —

ПОСТАНОВИВ:

1. Затримати обвинуваченого Кучера Василя Івановича, 17.05.1964 року народження, уродженця м. Н-ська, громадянина України, українця, освіта середня спеціальна, що ніде не працює, одруженого, зареєстрованого за адресою: м. Н-ськ, вул. Будівників, буд. 2, кв. 29, який фактично проживає за адресою: м. Н-ськ, вул. Сонячна, буд. 23, кв. 9; тел. 377-70-81, раніше не судимого, та доставити його до суду для вирішення питання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Затримання не може продовжуватися більш 72 годин, а в разі, коли особа перебуває за межами населеного пункту, в якому діє суд, не більш 48 годин із моменту доставки затриманого в цей населений пункт.

2. Ця постанова може бути оскаржена прокурором, підозрюваним, обвинуваченим, його захисником до Н-ського апеляційного суду протягом 3 діб з дня її винесення.

Суддя

А.А. Білан

Копія цієї постанови мені вручена 15 серпня 2010 р. о 15 год. 00 хв. Одночасно роз'яснено порядок її оскарження.

Захисник

А.А. Попов

*Старший слідчий
юрист 2 класу*

В.В. Бут

ПОСТАНОВА
про відмову в обранні запобіжного заходу
у вигляді взяття під варту

м. Н-ськ

17.01.2010

Суддя Шевченківського районного суду м. Н-ська Білан А. А. при секретарі Журавльовій Г.К., за участю помічника прокурора Шевченківського району м. Н-ська Тертишніка О.І., обвинувачуваного Теслі Андрія Сергійовича, захисника Попова А.А., який надав свідоцтво на право заняття адвокатською діяльністю № 256 і ордер Юридичної консультації Шевченківського району м. Н-ська № 467, а також слідчого відділу Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську лейтенанта міліції Мороза В. В.,

розглянув винесене при провадженні в кримінальній справі № 13315 слідчим слідчого відділу Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську лейтенантом міліції Морозом В.В. і погоджене прокурором Шевченківського району м. Н-ська старшим радником юстиції Мельником В.В. подання про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту стосовно Теслі Андрія Сергійовича, обвинувачуваного у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України.

Перевіривши надані матеріали, заслухавши думку прокурора Тертишніка О.І., слідчого Мороза В.В., обвинуваченого Теслі А. С., захисника Попова А.А., –

ВСТАНОВИВ:

9 січня 2010 р. в 22 год. 30 хв. Тесля Андрій Сергійович з метою крадіжки через пролом у паркані проник на територію Н-ського телевізійного заводу, розташованого по вул. Гагаріна, буд. 10, а далі через незамкнену квартиру проник до цеху № 25, звідки таємно викрав телевізор «Берізка» вартістю 870 грн. і з викраденим із місця злочину зник, тим самим скоївши злочин, передбачений ч. 3 ст. 185 КК України, тобто крадіжку – таємне викрадення чужого майна, поєднану з незаконним проникненням у приміщення.

Беручи до уваги, що Тесля А.С. злочин вчинив уперше, за місцем роботи й проживання характеризується позитивно, має двох малолітніх дітей, які знаходяться на його утриманні, розкався у вчиненому та взяв активну участь у розшуку проданого ним після крадіжки майна, а також враховуючи, що обрання стосовно нього запобіжного заходу у вигляді взяття під варту за таких обставин є недоцільним, керуючись статтями 148-150, 155, 165-165² КПК України, –

постановив:

1. В обранні щодо Теслі Андрія Сергійовича запобіжного заходу у вигляді взяття під варту відмовити.

2. Ця постанова може бути оскаржена прокурором, обвинуваченим, його захисником до Н-ського апеляційного суду протягом 3 діб з дня її винесення.

Суддя

А.А. Білан

Копія даної постанови мені вручена 17 січня 2010 р. о 15 год.
00 хв. Одночасно роз'яснено порядок її оскарження.

Обвинувачений

А.С. Тесля

Захисник

А.А. Попов

Слідчий

лейтенант міліції

В.В. Мороз

*Голові Шевченківського районного суду м. Н-ська
п. Петренку В.К.*

«ЗГОДНИЙ»

Прокурор Шевченківського району м. Н-ська
старший радник юстиції
В.В. Мельник

20.07.2010

(печатка)

ПОДАННЯ

**про продовження строку тримання обвинуваченого
під вартою**

м. Н-ськ

20.07.2010

Слідчий слідчого відділу Шевченківського РВ УМВС України
в м. Н-ську лейтенант міліції Мороз В.В., розглянувши матеріали
кримінальної справи № 15664 щодо

1. *Прізвище, ім'я, по батькові:* Бабкіна Валерія Миколайовича.

2. *Дата народження:* 10 травня 1965 року народження.

3. *Місце народження:* м. Н-ськ.

4. *Місце проживання й (або) реєстрації:* м. Н-ськ, вул. Вербна, буд. 8, кв. 15.

5. *Громадянство:* громадянина України.

6. *Освіта:* середня.

7. *Сімейний стан, склад сім'ї:* не одруженого.

8. *Рід заняття, місце роботи або навчання, посада:* до арешту ніде не працював.

9. *Відношення до військового обов'язку:* військовозобов'язаного, стоїть на обліку в Шевченківському райвійськкоматі м. Н-ська.

10. *Наявність судимості:* не судимого.

11. *Паспорт або інший документ, що посвідчує особу підозрюваного:* паспорт серії ВВ № 456987, виданий Шевченківським РВ УМВС України в м. Н-ську 16 вересня 1997 р.

12. Інші дані про особу обвинуваченого: урядових нагород не має, здорового, травм голови не було, бачить і чує добре, обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України, –

встановив:

Бабкін В.М. 25 травня 2010 року приблизно о 16.00 годині, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, у квартирі № 11 будинку 27 по вул. Абрикосовій у м. Н-ську навмисно наніс кухонним ножом удар Ляпуновій Клавдії Семенівні, заподіявши їй проникаючу колото-різану рану черевної порожнини з ушкодженням дванадцятипалої кишки, поперечно-ободочної кишки, що за висновком судово-медичної експертизи належить до тяжких тілесних ушкоджень.

Бабкін В.М. затриманий як підозрюваний у порядку ст.ст. 106, 115 КПК України 26 травня 2010 року. На підставі зібраних доказів 28 травня 2010 року йому пред'явлено обвинувачення у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України, і в той же день до нього застосовано запобіжний захід у вигляді взяття під варту.

Обвинувачуваний Бабкін В.М. свою вину в пред'явленому обвинуваченні за ч. 1 ст. 121 КК України визнав повністю й показав, що о 12 годині 25 травня 2010 року він з Ляпуновою К.С., з якою вони проживають разом у громадянському шлюбі, та Сидоровим Б.Б. прийшли до знайомого Хлистова К.К., який мешкає за адресою: м. Н-ськ, вул. Абрикосова, буд. 27, кв. 11. Після спільного розпиття спиртних напоїв Ляпунова К.С. пішла в кімнату й лягла спати. У тій же кімнаті ліг спати й Сидоров Б.Б. Приблизно о 16 годині Бабкін хотів увійти в зазначену кімнату, але двері виявилися замкнені зсередини. У пориві ревнощів він повернувся на кухню, взяв зі стола кухонний ніж і знову підійшов до дверей кімнати. На його стукіт двері відкрив Сидоров Б.Б. Увійшовши в кімнату, він підійшов до Ляпунової К.С., яка лежала на кушетці, і вдарив її ножом. Він хотів злякати Ляпунову К.С., але вбивати її наміру не мав (а.с. 13-14).

Крім показань самого обвинувачуваного, вина Бабкіна В.М. у вчиненні зазначеного злочину підтверджується зібраними у справі доказами:

– показаннями потерпілої Ляпунової К.С. про те, що 25 травня 2010 року у квартирі Хлистова, який мешкає за адресою: м. Н-ськ, вул. Абрикосова, буд. 27, кв. 11, після спільного розпиття спиртних напоїв Бабкін В.М. приблизно о 16 годині в пориві ревнощів наніс їй ножом удар у живіт (а.с. 15-16);

– показаннями свідка Сидорова Б.Б., який підтвердив ці фактичні дані (а.с. 17-18);

– речовим доказом – ножом, вилученим у Бабкіна В.М. (а.с. 19-20);

– протоколом огляду місця події (а.с. 2-3).

До закінчення строку слідства в справі отриманий висновок судово-медичної експертизи (а.с. 25-27); зібрані матеріали, що характеризують обвинувачуваного; проведені інші слідчі дії.

При вивченні особи обвинувачуваного встановлено, що Бабкін В.М. навчався в допоміжній школі-інтернаті. У зв'язку з цим 8 липня 2010 р. мною було призначено амбулаторну судово-психіатричну експертизу, у висновку якої від 20 липня 2010 р. вказано, що у зв'язку із неясністю клінічної картини захворювання головного мозку Бабкіна В.М. і причин розумової відсталості потрібно проведення судово-психіатричних досліджень в умовах стаціонару протягом одного місяця.

Для завершення розслідування в справі необхідно одержати висновок судово-психіатричної експертизи на Бабкіна В.М., виконати інші процесуальні дії, направлені на закінчення розслідування.

Строк тримання під вартою обвинувачуваного Бабкіна В.М. минає 26 липня 2010 року, а для виконання наміченого обсягу роботи потрібен додатковий час не менше одного місяця.

На підставі вищевикладеного, беручи до уваги, що обвинувачений Бабкін В.М. може ухилитися від слідства та суду чи виконання процесуальних рішень у справі або іншим чином перешкодити встановленню істини у справі, а також і те, що підстав для скасування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту чи зміни на більш м'який у матеріалах справи не вбачається, враховуючи, що він учинив тяжкий злочин, негативно характеризується за місцем проживання, керуючись ст.ст. 156, 165³ КПК України, –

прошу:

Строк тримання під вартою обвинуваченого Бабкіна В.М. продовжити до трьох місяців, тобто до 26 серпня 2010 року.

*Слідчий
лейтенант міліції*

В.В. Мороз

ПОСТАНОВА

**про продовження строку тримання обвинуваченого
під вартою**

м. Н-ськ

22.07.2010

Суддя Шевченківського районного суду м. Н-ська Білан А.А. при секретарі Журавльовій Г.К., за участю помічника прокурора Шевченківського району м. Н-ська Тертишніка О.І., захисника Попова А.А., який надав свідоцтво на право заняття адвокатською діяльністю № 256 і ордер Юридичної консультації Шевченківського району м. Н-ська № 578, а також слідчого відділу Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську лейтенанта міліції Мороза В.В., розглянув винесене при провадженні в кримінальній справі № 15664 слідчим відділу Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську лейтенантом міліції Морозом В. В. і погоджене прокурором Шевченківського району м. Н-ська молодшим радником юстиції Мельником В.В. подання про продовження строку тримання під вартою обвинуваченого у скоєнні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України, Бабкіна Валерія Миколайовича.

Перевіривши надані матеріали, заслухавши думку прокурора Тертишніка О.І., слідчого Мороза В.В., обвинуваченого Бабкіна В. В., захисника Попова А.А., –

встановив:

Бабкін В.М. 25 травня 2010 року приблизно о 16.00 годині, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, у квартирі № 11 будинку 27 по вул. Абрикосовій у м. Н-ську навмисно наніс кухонним ножом удар Ляпуновій Клавдії Семенівні, заподіявши їй проникаючу колото-різану рану черевної порожнини з ушкодженням дванадцятипалої кишки, поперечно-ободочної кишки, що за висновком судово-медичної експертизи відноситься до тяжких тілесних ушкоджень.

Бабкін В.М. затриманий як підозрюваний у порядку ст. 115 КПК України 26 травня 2010 р. На підставі зібраних доказів 28 травня 2010 року йому пред'явлене обвинувачення у скоєнні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України, і того ж дня до нього застосовано запобіжний захід у вигляді взяття під варту.

Обвинувачуваний Бабкін В.М. свою вину в пред'явленому обвинуваченні за ч. 1 ст. 121 КК України визнав повністю й показав, що о 12 годині 25 травня 2010 року він з Ляпуною К.С., з якою вони проживають разом у громадянському шлюбі, та Сидоровим Б. Б. прийшли до знайомого Хлистова К.К., який мешкає за адресою: м. Н-ськ, вул. Абрикосова, буд. 27, кв. 11. Після спільного розпиття спиртних напоїв Ляпунова К.С. пішла в кімнату й лягла спати. У тій же кімнаті ліг спати й Сидоров Б.Б. Приблизно о 16 годині Бабкін хотів увійти в зазначену кімнату, але двері виявилися замкнені зсередини. У пориві ревності він повернувся на кухню, взяв зі стола кухонний ніж і знову підійшов до дверей кімнати. На його стукіт двері відкрив Сидоров Б.Б. Увійшовши до кімнати, він підійшов до Ляпунової К.С., яка лежала на кушетці, і вдарив її ножем. Він хотів злякати Ляпунову К.С., але вбивати її наміру не мав (а.с. 13-14).

Крім показань самого обвинувачуваного, вина Бабкіна В.М. у скоєнні зазначеного злочину, підтверджується зібраними у справі доказами:

– показаннями потерпілої Ляпунової К.С. про те, що 25 травня 2010 року у квартирі Хлистова, який мешкає за адресою: м. Н-ськ, вул. Абрикосова, буд. 27, кв. 11, після спільного розпиття спиртних напоїв Бабкін В.М. приблизно о 16 годині в пориві ревності наніс їй ножем удар у живіт (а.с. 15-16);

– показаннями свідка Сидорова Б.Б., який підтвердив ці фактичні дані (а.с. 17-18);

– речовим доказом – ножем, вилученим у Бабкіна В.М. (а.с. 19-20);

– протоколом огляду місця події (а.с. 2-3).

До закінчення строку слідства в справі отриманий висновок судово-медичної експертизи (а.с. 25-27); зібрані матеріали, що характеризують обвинувачуваного; проведені інші слідчі дії.

При вивченні особи обвинувачуваного встановлено, що Бабкін В.М. навчався в допоміжній школі-інтернаті. У зв'язку з цим 8 липня 2010 р. мною було призначено амбулаторну судово-психіатричну експертизу, у висновку якої від 20 липня 2010 р. вказано, що у зв'язку із неясністю клінічної картини захворювання головного мозку Бабкіна В.М. і причин розумової відсталості потрібно проведення судово-психіатричних досліджень в умовах стаціонару протягом одного місяця.

Для завершення розслідування в справі необхідно одержати висновок судово-психіатричної експертизи на Бабкіна В.М., виконати інші процесуальні дії, направлені на закінчення розслідування.

Строк тримання під вартою обвинувачуваного Бабкіна В.М. минає 26 липня 2010 року, а для виконання наміченого обсягу роботи потрібен додатковий час не менше одного місяця.

На підставі вищевикладеного, беручи до уваги, що обвинувачений Бабкін В.М. може ухилитися від слідства та суду чи виконання процесуальних рішень у справі або іншим чином перешкодити встановленню істини у справі, а також і те, що підстав для скасування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту чи зміни на більш м'який в матеріалах справи не вбачається, враховуючи, що він скоїв тяжкий злочин, негативно характеризується за місцем проживання, керуючись ст.ст. 156, 165³ КПК України, –

постановив:

1. Продовжити строк тримання під вартою обвинуваченого у скоєнні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України, Бабкіна Валерія Миколайовича, 10 травня 1965 року народження, уродження м. Н-ська, громадянина України, неодруженого, військовозобов'язаного, який ніде не працює, мешкає за адресою: м. Н-ськ, вул. Вербна, буд. 8, кв. 15, до трьох місяців, тобто до 26 серпня 2010 року включно.

2. Ця постанова може бути оскаржена прокурором, обвинуваченим, його захисником до Н-ського апеляційного суду протягом 3 діб з дня її винесення.

Суддя

А.А. Білан

Копія цієї постанови мені вручена 22 липня 2010 р. о 15 год. 00 хв. Одночасно роз'яснено порядок її оскарження.

*Обвинувачений
Захисник*

*В.М. Бабкін
А.А. Попов*

*Слідчий
лейтенант міліції*

В.В. Мороз

ПОСТАНОВА
про заміну запобіжного заходу
(обраного слідчим)
(з особистої поруки на заставу)

м. Н-ськ

12.01.2010

Слідчий слідчого відділу Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську лейтенант міліції Мороз В.В., розглянувши матеріали кримінальної справи № 10094 за обвинуваченням Сухорукова С. С. і Драчова А.А. у скоєнні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України, –

встановив:

3 січня 2010 р. о 19 годині біля торговельного кіоску, розташованого на перехресті вулиць Воробйова і Весняної, Сухоруков Сергій Сергійович і Драчов Анатолій Анатолійович збували відвідувачам зазначеного кіоску наркотичну речовину – героїн, загальною вагою 50 г. Співробітниками міліції, які прибули на вказане вище місце вчинення злочину, був затриманий Драчов А.А., а Сухорукову С.С. удалося втекти.

5 січня 2010 р. за цим фактом була порушена кримінальна справа. 7 січня 2010 р. винесена постанова про притягнення Драчова А. А. як обвинувачуваного у скоєнні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України.

З урахуванням того, що Драчов А.А. має сім'ю, трьох неповнолітніх дітей, постійне місце проживання й роботу, раніше не судимий, визнав себе винним, 7 січня 2010 р. щодо нього був обраний запобіжний захід – особиста порука. Письмове зобов'язання про особисте поруку за згодою обвинувачуваного взяли на себе начальник цеху № 3 Н-ського агрегатного заводу Забродін С.П. і його заступник Кондрашов А.В.

Однак з 10 січня 2010 р. Драчов А.А. без поважних причин перестав приходити на роботу, на неодноразові виклики поручителів, пов'язані із забезпеченням явки до слідчого, не реагував, у зв'язку з цим 12 січня 2010 р. Забродін С.П. і Кондрашов А.В. звернулися до слідчого відділу Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську із заявою, що вони відмовляються від узятого на

себе зобов'язання, та клопотанням про зміну обраного щодо Драчова А.А. запобіжного заходу.

На підставі вищевикладеного, беручи до уваги, що Драчов А. А. порушив узятє перед особистими поручителями зобов'язання, відмову останніх від поручительства за нього, враховуючи необхідність забезпечення його належної поведінки та явки за викликами слідчого й суду, а також те, що його ізоляція від суспільства не викликається необхідністю, і його клопотання про застосування до нього застави як запобіжного заходу, керуючись ст.ст. 148-151, 154¹, 165, 165¹ КПК України, –

постановив:

1. Запобіжний захід у вигляді особистої поруки, обраний щодо обвинувачуваного Драчова Анатолія Анатолійовича, 1 квітня 1969 року народження, уродженця м. Н-ська, громадянина України, одруженого, який має трьох неповнолітніх дітей, військовозобов'язаного, що працює токарем Н-ського агрегатного заводу, проживає за адресою: м. Н-ськ, вул. Нова, буд. 4, кв. 32, раніше не судимого, замінити на заставу, про що йому оголосити.

2. Визначити заставу у вигляді грошей у розмірі 5 000 грн. (п'яти тисяч гривень), які повинні бути внесені на депозитний рахунок Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську № 01234567890 в АКБ «Промінвестбанк».

3. Копію цієї постанови направити прокуророві Шевченківського району м. Н-ська, обвинуваченому Драчову А.А.

Слідчий
лейтенант міліції

В.В. Мороз

Постанова мені оголошена 12.01.2010 р., суть запобіжного заходу роз'яснена. Я попереджений, що в разі моєї неналежної поведінки та порушення покладених обов'язків до мене може бути застосовано більш суворий запобіжний захід.

Мені також роз'яснено порядок і строки оскарження цієї постанови в порядку, передбаченому ст. 234 КПК України.

Обвинувачений

А.А. Драчов

ПОСТАНОВА
про заміну запобіжного заходу
(обраного судом)

м. Н-ськ

12.01.2010

Слідчий слідчого відділу Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську лейтенант міліції Мороз В.В., розглянувши матеріали кримінальної справи № 19954 за обвинуваченням Захарчука С.І. у скоєнні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України, –

встановив:

4 січня 2010 р. об 11 годині шляхом підбору ключа до вхідних дверей кв. № 12 по вул. Ливарній, 28, у м. Н-ську Захарчук Сергій Іванович таємно проник до квартири Городецького А.П. і вчинив крадіжку коштовних речей, а саме: телевізора марки “Panasonic” вартістю 1 000 грн., відеомагнітофона марки «Соні» вартістю 500 грн., – чим завдав значної шкоди Городецькому А.П. на загальну суму 1 500 грн.

9 січня 2010 р. Захарчуку С.І. було пред’явлено обвинувачення у скоєнні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України, і за вмотивованою постановою судді Шевченківського районного суду м. Н-ська Чумак П.П. до нього був застосований запобіжний захід у вигляді взяття під варту.

Беручи до уваги можливість ухилення Захарчука С.І. від слідства та суду, ураховуючи разом із тим, що він раніше не судимий, за місцем проживання й роботи характеризується позитивно, взяв активну участь у пошуку й поверненні викрадених із квартири Городецького А.П. речей, а також те, що його батько – Захарчук Іван Іванович – звернувся до слідчого відділу Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську з клопотанням про заміну Захарчуку С.І. запобіжного заходу у вигляді взяття під варту заставою в розмірі 10 000 грн., керуючись ст.ст. 148, 154¹, 165, 165¹ КПК України, –

постановив:

1. Запобіжний захід у вигляді взяття під варту щодо обвинуваченого Захарчука Сергія Івановича, 14 квітня 1967 року народжен-

ня, уродженця м. Н-ська, громадянина України, одруженого, який має двох неповнолітніх дітей, військовозобов’язаного, який працює слюсарем Н-ського тракторного заводу, проживає за адресою: м. Н-ськ, вул. Зелена, буд. 14, кв. 13, раніше не судимого, замінити на заставу, про що йому оголосити.

2. Визначити заставу у вигляді грошей у розмірі 10 000 грн. (десяти тисяч гривень), які повинні бути внесені на депозитний рахунок Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську № 01234567890 в АКБ «Промінвестбанк».

3. Копію цієї постанови направити прокуророві Шевченківського району м. Н-ська, батькові обвинуваченого Захарчука С.І. – Захарчуку Іванові Івановичу.

4. Про прийняте рішення повідомити суддю Шевченківського районного суду м. Н-ська Чумак П.П.

Слідчий
лейтенант міліції

В.В. Мороз

Постанова мені оголошена 12.01.2010 р., суть запобіжного заходу роз’яснена. Я попереджений, що в разі моєї неналежної поведінки та порушення покладених обов’язків до мене може бути застосовано більш суворий запобіжний захід.

Мені також роз’яснено порядок і строки оскарження цієї постанови в порядку, передбаченому ст. 234 КПК України.

Обвинувачений

С.І. Захарчук

ПОСТАНОВА
про скасування запобіжного заходу
(обраного судом)

м. Н-ськ

19.01.2010

Слідчий слідчого відділу Шевченківського РВ УМВС України в м. Н-ську лейтенант міліції Мороз В.В., розглянувши матеріали кримінальної справи № 19954 за обвинуваченням Клюєва В.Н. у скоєнні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України, –

встановив:

8 січня 2010 р. Клюєв Валерій Никифорович викрав ключі з кишені пальта своєї малолітньої дочки Світлани, а потім 10 січня 2010 р. з їхньою допомогою проник у квартиру своєї колишньої дружини Клюєвої Т.А. і таємно викрав звідти особисте майно, що належало їй: дві лисячі шуби, імпорту дублянку, шкіряну куртку, ондатрову шапку та інші носильні речі на загальну суму 11 500 грн., завдавши своїми діями потерпілій значної матеріальної шкоди. У зв'язку з цим Клюєву В.Н. 13 січня 2010 р. було пред'явлено обвинувачення у скоєнні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України, та цього ж дня Шевченківським районним судом щодо нього було обрано запобіжний захід у вигляді взяття під варту.

У ході подальшого досудового розслідування встановлено, що після розлучення Клюєв В.Н. не виписувався з квартири, де він проживав разом зі своєю колишньою дружиною, права на житлову площу не втратив і періодично проживав у маленькій кімнаті. 10 січня 2010 р. він відкрив узятим у дочки ключем квартиру й виявив, що пропали його речі. З метою повернення свого майна він заволодів речами колишньої дружини, які залишив на зберігання у свого друга Свистунова П.В. Доказів того, що Клюєв В.Н. мав намір на безоплатне заволодіння майном своєї колишньої дружини і обвернення його на свою користь, у справі немає.

Таким чином, встановлено, що Клюєв В.Н., вирішуючи питання майнового характеру зі своєю колишньою дружиною, самовільно вилучив її речі з квартири з метою здійснення свого дійсного або передбачуваного права, заподіявши значну шкоду інтересам

потерпілої, тобто скоїв злочин, передбачений ч. 1 ст. 356 КК України.

Беручи до уваги характер і обсяг нового обвинувачення, а також те, що санкція ч. 1 ст. 356 КК України передбачає види покарання, не пов'язані з позбавленням волі, керуючись ст.ст. 165, 165¹ КПК України, –

постановив:

1. Обраний щодо Клюєва Валерія Никифоровича, 22 квітня 1975 року народження, уродженця м. Н-ська, громадянина України, розлученого, який має одну неповнолітню дитину, військовозобов'язаного, що працює вчителем СШ № 32, проживає за адресою: м. Н-ськ, вул. Весняна, буд. 1, кв. 44, раніше не судимого, запобіжний захід у вигляді взяття під варту скасувати, про що йому оголосити.

2. Відібрати в обвинуваченого Клюєва Валерія Никифоровича зобов'язання з'являтися за викликом слідчого, прокурора або до суду й повідомляти їм про зміну свого місця перебування.

3. Копію цієї постанови направити начальникові слідчого ізолятора № 1 в Н-ській області для негайного звільнення Клюєва В.Н. з-під варти, а також прокуророві Шевченківського району м. Н-ська.

Слідчий
лейтенант міліції

В.В. Мороз

Постанова мені оголошена 19.01.2010 р. Мені роз'яснено порядок і строки оскарження цієї постанови в порядку, передбаченому ст. 234 КПК України.

Обвинувачений

В.Н. Клюєв

Додаток В

Практика Європейського суду з прав людини з питань застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту

Рішення щодо України

1. Справа «Невмержицький проти України» (The Case of Nevmerzhtsky v. Ukraine). Заява № 54825/00. Рішення від 5 квітня 2005 р.

Суд відзначив, що підстави тримання заявника під вартою, про які зазначали органи прокуратури, могли виправдовувати арешт заявника на початковому етапі. У рішеннях про застосування і продовження арешту вказувалося на ризик того, що заявник ухилиться від слідства і суду, а також продовжуватиме злочинну діяльність. Проте поступово, з просуванням слідства і збиранням більшої кількості доказів ці підстави втрачали своє значення. До того ж Суд відзначив, що відповідні компетентні органи не розглядали можливість застосування інших альтернативних заходів, аби гарантувати явку заявника в суд.

2. Справа «Салов проти України» (The Case of Salov v. Ukraine). Заява № 65518/01. Рішення від 6 вересня 2005 р.

Суд дотримався думки, що тримання заявника під вартою протягом семи діб без будь-якого судового контролю випадає з чітких часових меж, встановлених ст. 5 § 3 Конвенції.

3. Справа «Ткачов проти України» (The Case of Tkachev v. Ukraine). Заява № 39458/02. Рішення від 13 грудня 2007 р.

Рішення державних органів про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання особи під вартою повинно бути вмотивованим. Недостатньо обмежитись лише повторюванням формальних підстав для взяття під варту, перелічених у національному законодавстві.

Суд звернув увагу на те, що судові рішення про продовження строку тримання під вартою не мітило жодної підстави для його продовження, у зв'язку із чим Суд не зміг оцінити, чи продовжували діяти ризики втечі заявника, які існували на момент обрання даного запобіжного заходу, і чи продовжували вони виправдовувати позбавлення заявника свободи протягом усього періоду тримання його під вартою. Виходячи із цього, Суд дійшов висновку, що підстави продовження строку тримання обвинуваченого під вартою не були «відповідними та достатніми», а тому й констатував порушення п.3. ст.5 Конвенції.

4. Справа «Єлоєв проти України» (The Case of Yeloyev v. Ukraine). Заява № 17283/02. Рішення від 6 листопада 2008 р.

Суд зазначив, що хоча переховування заявника протягом одного року було для органів влади достатньою причиною для тримання його під вартою на час досудового та судового слідства, тяжкість пред'явлених йому обвинувачень та ризик його втечі було єдиними підставами для суду не змінювати запобіжний захід. Перше судові рішення щодо цього було прийнято через два роки та три місяці після його арешту. Проте згідно з п. 3 ст. 5 Конвенції зі спливом певного часу саме тільки існування обґрунтованої підозри перестає бути підставою для позбавлення свободи, і судові органи мають навести інші підстави для продовження тримання під вартою. Жодних таких підстав суди не зазначили. Крім того, національні суди жодного разу не розглядали можливості обрання альтернативних запобіжних заходів замість тримання під вартою, і органи влади, посилаючись головним чином на серйозність пред'явлених заявнику обвинувачень, продовжували тримання заявника під вартою на підставах, які не можна вважати «відповідними і достатніми».

Зазначені вище висновки є достатніми для визнання Судом порушення п. 3 ст. 5 Конвенції у цій справі.

Що стосується фактів цієї справи, Суд зазначив, що після кількох переглядів підстав для продовження строків тримання заявника під вартою національний суд відмовився розглядати ще раз розумність тримання заявника під вартою на підставі того, що він вже раніше декілька разів визначав законність такого тримання,

відмовивши, таким чином, заявнику в реалізації його права на перегляд законності тримання під вартою, яке закріплено п. 4 ст. 5 Конвенції. На думку Суду, у цій справі не було адекватного судового реагування на скарги заявника всупереч положенням п. 4 ст. 5 Конвенції.

5. Справа «Свершов проти України» (The Case of Svershov v. Ukraine). Заява № 35231/02. Рішення від 27 листопада 2008 р.

Суд зазначив, що захисник навів кілька аргументів на обґрунтування необхідності звільнення заявника з-під варти, зокрема, він послався на неповнолітній вік заявника; на те, що він не має попередніх судимостей; що він не може перешкоджати збиранню доказів чи знищити їх; на позитивні риси в його характеристиці; на те, що він має постійне місце проживання; що він не вдається до спроб і був не в змозі вдаватися до спроб втечі через відсутність коштів і родичів в інших регіонах країни; і що немає жодних ознак того, що в разі звільнення з-під варти він вчинить нові злочини. Ці аргументи захисник повторно наводив у подальших клопотаннях про звільнення свого підзахисного з-під варти. Втім, в постановках про залишення заявника під вартою національні суди не посилались на жодний з цих аргументів. На думку Суду, національні суди, проігнорувавши всі ці аргументи, незважаючи на те, що вони були конкретними, слушними і важливими, тим самим не виконали свого обов'язку, передбаченого п. 4 ст. 5 Конвенції, здійснити судовий контроль законності тримання заявника під вартою.

6. Справа «Кац та інші проти України» (The Case of Kats and Others v. Ukraine). Заява № 29971/04. Рішення від 18 грудня 2008 р.

Заявники стверджували, що тримання Ольги Біляк під вартою з 29 січня 2004 р. до 1 лютого 2004 р. було незаконним.

Суд нагадав, що хоча близькі родичі осіб, померлих за обставин, з огляду на які порушуються питання за ст. 2 Конвенції, можуть звертатися як потерпілі у такій справі до Суду за захистом своїх прав, у своїй практиці Суд встановив, що права, які гарантує ст. 5 Конвенції, належать до категорії прав, які не можуть переходити до інших осіб (див.ухвалу у справі «Бік та інші проти

Туреччини»). Втім, у кількох справах, які стосувалися зникнення незаконно взятих під варту близьких родичів заявників, Суд, визнавши, що заявники можуть також висувати скарги стосовно такого взяття під варту, виявив порушення ст. 5 Конвенції (див. «Чакічі проти Туреччини»). Суд зазначив, що Ольгу Біляк повинні були звільнити з-під варти 29 січня 2004 р. з огляду на стан її здоров'я, але рішення про її звільнення не було виконано негайно, як того вимагає закон, і 1 лютого 2004 р. вона померла. Отже, скарга заявників на незаконне тримання Ольги Біляк під вартою з 29 січня 2004 р. до 1 лютого 2004 р. безпосередньо пов'язана з їхньою скаргою, поданою на підставі ст. 2 Конвенції, і вони мають право заявляти про порушення ст. 5 Конвенції.

Суд зауважив, що ст. 165¹ Кримінально-процесуального кодексу передбачає, що особу, яка тримається під вартою, має бути негайно повідомлено про те, що винесено рішення про її звільнення. Стаття 20 Закону України «Про попереднє ув'язнення» передбачає, що адміністрація місця попереднього ув'язнення зобов'язана негайно звільнити ув'язненого після отримання нею відповідного рішення. Жодне із згаданих вище положень не було виконано в цій справі. Тому Суд дійшов висновку, що тримання Ольги Біляк під вартою з 29 січня до 1 лютого 2004 р. не було законним у значенні п.п. «с» п. 1 ст. 5 Конвенції.

7. Справа «Новік проти України» (The Case of Novik v. Ukraine). Заява № 48068/06. Рішення від 18 грудня 2008 р.

Суд зазначив, що коли йдеться про позбавлення свободи, надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності. Вимога «якості закону» у розумінні п. 1 ст. 5 Конвенції означає, що коли національний закон передбачає можливість позбавлення свободи, такий закон має бути достатньо доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у своєму застосуванні — для того, щоб виключити будь-який ризик свавілля.

8. Справа «Мироненко і Мартенко проти України» (The Case of Mironenko і Martenko v. Ukraine). Заява № 4785/02. Рішення від 10 грудня 2009 р.

Компетентний суд повинен перевірити не лише дотримання процесуальних вимог національного законодавства, а й обґрунтованість підозри, на підставі якої здійснено затримання, та законність мети цього затримання і подальшого тримання під вартою.

9. Справа «Микола Кучеренко проти України» (The Case of M. Kucherenko v. Ukraine). Заява № 16447/04. Рішення від 19 лютого 2009 р.

Суд визнав, що правова ситуація, коли обвинуваченого тримають під вартою протягом невизначеного часу без відповідної судової санкції на продовження тримання його під вартою і лише на тій підставі, що він ознайомлюється з матеріалами справами, не сумісна з вимогами ст. 5 Конвенції. Що стосується тримання підсудних під вартою виключно на підставі того, що матеріали справи направлено до суду першої інстанції, Суд уже розглядав таку практику в кількох справах і визнав, що вона становить порушення п. 1 ст. 5 Конвенції. У рішеннях, ухвалених Судом у таких справах, зазначено, що практика тримання підсудних під вартою без конкретної юридичної підстави або за відсутності чітких положень, які б регулювали такі питання – внаслідок чого таких осіб можуть позбавляти свободи протягом необмеженого часу без відповідної санкції суду, несумісна з принципом юридичної визначеності та гарантією захисту від свавілля, які наскрізною ідеєю наповнюють усі положення Конвенції та принцип верховенства права. Суд доходить висновку, що тримання заявника під вартою у період з 29 липня 2002 р. до 2 січня 2003 р. не відповідало вимогам п. 1 ст. 5 Конвенції. Отже, мало місце порушення цього положення.

10. Справа «Гарькавий проти України» (The Case of Garkaviy v. Ukraine). Заява № 25978/07. Рішення від 18 лютого 2010 р.

Суд нагадав, що коли йдеться про позбавлення свободи, надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності. Отже, неодмінна вимога полягає в тому, що умови, за яких має здійснюватися позбавлення свободи, мають бути чітко сформульовані в національному законі і що застосування самого цього закону має бути передбачуваним і відповідати в цьому відношенні нормі «законності», яку встановлює Конвенція

і згідно з якою всі закони мають бути сформульовані з достатньою чіткістю, що дозволяє громадянину – при потребі за допомогою одержання відповідної консультації – передбачити достатньою за даними обставинами мірою наслідки, до яких може призвести дана дія.

Рішення щодо інших держав

1. Справа «Ноймастер проти Австрії» (The Case of Neumeister v. Austria). Заява № 1936/63. Рішення від 27 червня 1968 р.

При вирішенні питання про застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту необхідним є врахування характеру обвинуваченого, його моральних якостей, достатку, зв'язків з державою, у якій він переслідується за законом, його міжнародних контактів тощо.

2. Справа «Буамар проти Бельгії» (The Case of Bouamar v. Belgium). Заява № 9106/80. Рішення від 29 лютого 1988 р.

У справі такого роду важливо, щоб зацікавлена особа мала можливість не тільки бути вислуханою особисто, а й право на ефективну допомогу свого адвоката. Зі змісту оскаржених постанов ясно, що неповнолітній брав участь у засіданні суду у справах неповнолітніх, крім одного випадку, коли він відмовився дати пояснення. Однак вони не містять ніяких вказівок на те, що був присутній хто-небудь із його адвокатів; більш того, адвокати апелянта свідчили, що ніхто з них не був присутній, і Уряд цього не заперечував. Лише те, що пан Буамар, який був у той час занадто молодий, особисто брав участь у судовому засіданні, не може в обставинах даного випадку забезпечити йому необхідні гарантії.

3. Справа «Клоот проти Бельгії» (The Case of Clooth v. Belgium). Заява № 12718/87. Рішення від 12 грудня 1991 р.

Тяжкість обвинувачення може виправдати рішення судових органів про взяття підозрюваної особи під варту і утримання її в ув'язненні для того, щоб запобігти спробам вчинити нові злочини. Але при цьому слід також враховувати, чи обставини справи і, зокрема, минуле цієї

особи, а також особливості її стану підтверджують як припущення про існування ризику, так і адекватність вжитого заходу.

4. Справа «Фокс, Кемпбел і Хартлі проти Великої Британії» (The Case of Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom). Заяви № 12244/86; 12245/86; 12383/86. Рішення від 27 березня 1991 р.

Застосувати тримання під вартою можна лише за наявності обґрунтованої підозри, тобто фактів або інформації, які переконають об'єктивного спостерігача, що, можливо, відповідна особа вчинила правопорушення.

5. Справа «Летельєр проти Франції» (The Case of Letellier v. France). Заява № 12369/86. Рішення від 26 червня 1991 р.

При вирішенні питання про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою необхідно враховувати наявність неповнолітніх дітей, які знаходяться на утриманні даної особи.

При оцінці дотримання стандарту розумності строку тримання під вартою Європейський суд неодноразово підкреслював, що продовження його дії може мати місце лише в тих випадках, коли є підстави вважати, що звільнення особи реально порушить публічний порядок або якщо цей порядок перебуває під загрозою. Попереднє ув'язнення не повинно бути покаранням у вигляді позбавлення волі і не може бути «формою очікування обвинувального вироку».

6. Справа «Томасі проти Франції» (The Case of Tomasi v. France). Заява № 12850/87. Рішення від 27 серпня 1992 р.

Небезпека можливості переховування від правосуддя не може вимірюватися виключно на підставі суворості можливого вироку.

7. Справа «W. проти Швейцарії» (The Case of W. v. Switzerland). Заява № 14379/88. Рішення від 26 січня 1993 р.

Небезпека переховування особи від правосуддя повинна оцінюватись не лише у світлі тяжкості покарання, але й виходячи з усіх інших обставин, які можуть або підтвердити наявність такої небез-

пеки, або звести її до такого мінімуму, що попереднє ув'язнення виявиться невинуватим.

8. Справа «Куїн проти Франції» (The Case of Quinn v. France). Заява № 18580/91. Рішення від 22 травня 1995 р.

Ст. 5 Конвенції обмежує обставини, за яких людина може бути позбавлена волі на законних підставах, проте ці підстави не можна тлумачити розширено, оскільки вони є винятком із цього правила.

9. Справа «Кампаніс проти Греції» (The Case of Kampanis v. Greece). Заява № 17977/91. Рішення від 13 липня 1995 р.

Можливість затриманого висловити власну позицію особисто або за допомогою представника є однією з основоположних гарантій процесу, який застосовується у справах, в яких порушується питання про позбавлення свободи.

10. Справа «Хусейн проти Сполученого Королівства» (The Case of Hussain v. the United Kingdom). Заява № 21928/93. Рішення від 21 лютого 1996 р.

У випадку, коли може бути призначений довгий період ув'язнення або коли обставини, що стосуються особистості або ступеня зрілості взятої під варту особи, важливі для вирішення питання про її безпеку, п. 4 ст. 5 Конвенції вимагає змагального судового процесу, який забезпечує присутність захисника і можливість викликати до суду і допитати свідків.

11. Справа «Чахал проти Сполученого Королівства» (The Case of Chahal v. the United Kingdom). Заява № 22414/93. Рішення від 15 листопада 1996 р.

Будь-яке позбавлення волі має здійснюватись не лише відповідно до основних процесуальних норм національного права, а й відповідати меті ст. 5 Конвенції, тобто захищати людину від свавільного позбавлення волі.

12. Справа «Мюллер проти Франції». (The Case of Muller v. France). Заява № 21802/93. Рішення від 17 березня 1997 р.

Посилання на минуле особи, зокрема на той факт, що особа у минулому вчиняла злочини, не може бути достатнім для виправдання відмови у звільненні з-під варти.

13. Справа «Аквіліна проти Мальти» (The Case of Aquilina v. Malta). Заява № 25642/94. Рішення від 29 квітня 1999 р.

Перегляд, якого вимагає ст. 5 §3 Конвенції, спрямований на з'ясування обґрунтованості позбавлення людини свободи, і тому має бути достатньо широким, аби охопити різні обставини, що свідчать як на користь, так і проти затримання.

14. Справа «Ніколова проти Болгарії» (The Case of Nikolova v. Bulgaria). Заява № 31195/96. Рішення від 25 травня 1999 р.

Рівність сторін не забезпечується, якщо адвокатуві не надано доступ до тих документів у справі, які є суттєвими для ефективного спростування законності тримання під вартою його клієнта.

15. Справа «Барановській проти Польщі» (The Case of Baranowski v. Poland). Заява № 28358/95. Рішення від 28 березня 2000 р.

Європейський суд схилився до висновку, що практика тримання особи під вартою без конкретної правової підстави, а лише через відсутність чітких правил, що регулюють положення особи, яка тримається під вартою, у результаті чого особа може бути позбавлена волі на невизначений строк без судового рішення, несумісна з принципами правової визначеності і захисту від свавілля.

16. Справа «Нєдбала проти Польщі» (The Case of Niedbala v. Poland). Заява № 27915/95. Рішення від 4 липня 2000 р.

У випадку, коли має місце взяття особи під варту, проведення судового слухання є обов'язковим.

17. Справа «Влох проти Польщі» (The Case of Wloch v. Poland). Заява № 27785/95. Рішення від 19 жовтня 2000 р.

Для осіб, взятих під варту, в умовах, передбачених пп.с) п.1 ст. 5 Конвенції, судові засідання є необхідним. Зокрема, процес, який стосується оскарження тримання під вартою, повинен гаран-

тувати рівність сторін – прокурора і особи, яка тримається під вартою.

18. Справа «Ілійков проти Болгарії» (The Case of Ilijkov v. Bulgaria). Заява № 33977/96. Рішення від 26 липня 2001 р.

Суд зазначив, що на підставі п. 4 ст. 5 Конвенції затримана або заарештована особа має право ініціювати провадження щодо перегляду судом процесуальних і матеріальних передумов, істотних для дотримання «законності» в розумінні п. 1 цієї статті, позбавлення її свободи. Це означає, що належний суд має перевірити не лише відповідність цього запобіжного заходу процесуальним вимогам національного законодавства, а й обґрунтованість підозри, яка лягла в основу затримання, та мети, яку арешт або тримання під вартою переслідували.

19. Справа «Калашников проти Росії» (The Case of Kalashnikov v. Russia). Заява № 47095/99. Рішення від 15 липня 2002 р.

Наявність сильної підозри в тому, що особа вчинила тяжкий злочин, є, звичайно, таким чинником, що відноситься до суті питання щодо застосування до особи запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, однак сама по собі така підозра не може бути виправданням довготривалому триманню під вартою.

20. Справа «Смирнова проти Росії» (The Case of Smirnova v. Russia). Заява № 46133/99 та 48183/99. Рішення від 24 липня 2003 р.

Особа, обвинувачена у правопорушенні, повинна завжди звільнятися до суду, крім випадків, коли держава може пред'явити «відповідні та достатні» підстави у виправдання продовженого тримання під вартою.

21. Справа «Гусинський проти Росії» (The Case of Gusinskiy v. Russia). Заява № 70276/01. Рішення від 19 травня 2004 р.

Якість закону передбачає, що там, де національне право дозволяє позбавлення свободи, це має бути ясно і передбачувано, щоб уникнути будь-якого ризику довільного затримання та обмеження свободи.

22. Справа «Кехайов проти Болгарії» (The Case of Kehayov v. Bulgaria). Заява № 41035/98 . Рішення від 18 січня 2005 р.

Відсутність можливості ознайомлення захисника з матеріалами справи, якими органи досудового слідства обґрунтовують подання про застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, є порушенням ст. 5 Конвенції. Така ситуація є несумісною з вимогою рівності процесуальних засобів, що закладена у ч. 4 ст. 5 Конвенції.

23. Справа «Сулаоя проти Естонії» (The Case of Sulaoja v. Estonia). Заява № 55939/00. Рішення від 15 лютого 2005 р.

Відсутність у особи постійного місця проживання, роботи та сім'ї само по собі не є доказом того, що вона схилиться до вчинення нових злочинів або буде переховуватися від слідства і суду та не може служити достатньою підставою для обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту.

Державні органи, які вирішують питання про доцільність продовження строку попереднього ув'язнення особи, повинні оцінити можливість застосування альтернативних запобіжних заходів.

24. Справа «Бечисв проти Молдови» (The Case of Becciev v. Moldova). Заява № 9190/03. Рішення від 4 жовтня 2005 р.

У цій справі заявник під час розгляду його апеляції на рішення про продовження строку тримання під вартою просив допитати свідка – колишнього слідчого за його справою про фабрикацію справи щодо заявника. Судом було відмовлено в задоволенні цього клопотання. Європейський суд зауважив, що, враховуючи важливість показань цього свідка, невмотивована відмова обласного суду допитати його порушила § 4 ст. 5 Конвенції.

Національні суди не розглянули гарантії, що пропонувалися третіми особами на користь заявника.

25. Справа «Долгова проти Росії» (The Case of Dolgova v. Russia). Заява № 11886/05. Рішення від 2 березня 2006 р.

Національні суди, що вирішували питання про взяття під варту та продовження строків тримання під вартою, посилалися на тяжкість обвинувачення як на головний критерій для визначення

вірогідності її втечі або намагань зашкодити розслідуванню. Європейський суд визнав у цій справі порушення ст. 5 §3 Конвенції.

26. Справа «Мамедова проти Росії» (The Case of Mamedova v. Russia). Заява № 7064/05. Рішення від 1 червня 2006 р.

На початковій стадії розслідування ризик того, що обвинувачений може перешкодити відправленню правосуддя, може виправдати його тримання під вартою. Однак після того, коли усі докази зібрані, дана підстава перестає бути прийнятною.

27. Справа «Белевицький проти Росії» (The Case of Belevitskiy v. Russia). Заява № 72967/01. Рішення від 1 березня 2007 р.

При визначенні тривалості тримання особи під вартою враховується період, який розпочинається з дати затримання особи та закінчується у день ухвалення вироку судом першої інстанції. З позиції дотримання стандарту розумності строку тримання під вартою продовження його дії може мати місце лише в тих випадках, коли є підстави вважати, що звільнення особи реально порушить публічний порядок або якщо цей порядок перебуває під загрозою.

28. Справа «Владімір Соловійов проти Росії» (The Case of Vladimir Solovyev v. Russia). Заява № 2708/02. Рішення від 24 травня 2007 р.

Саме на національні органи влади покладений обов'язок встановити і довести наявність конкретних обставин, які є достатніми підставами для взяття особи під варту та продовження його строків. Перекладання тягаря доказування на особу, яка тримається під вартою, дорівнює знищенню ст. 5 Конвенції, яка передбачає тримання під вартою як винятковий випадок відхилення від принципу поваги свободи особи, який допускається у чітко визначеному переліку випадків.

29. Справа «Ігнатов проти Росії» (The Case of Ignatov v. Russia). Заява № 27193/02. Рішення від 24 травня 2007 р.

Приймаючи рішення про тримання особи під вартою або її звільнення, органи влади повинні відповідно до п. 3 ст. 5 Конвенції розглянути альтернативні засоби забезпечення явки особи до суду.

30. Справа «Пшевечерський проти Росії» (The Case of Pshevecherskiy v. Russia). Заява № 28957/02. Рішення від 24 травня 2007 р.

Тяжкість обвинувачення сама по собі не може виправдовувати тривалі строки тримання під вартою.

Факт відсутності постійного місця проживання не дає підстави вважати, що обвинувачений може зникнути.

31. Справа «Олександр Макаров проти Росії» (The Case of Aleksandr Makarov v. Russia). Заява № 15217/07. Рішення від 12 березня 2009 р.

При вирішенні питання про продовження строку тримання особи під вартою суд має проаналізувати такі чинники, як просування розслідування або судового процесу, особисті якості суб'єкта, його поведінку до і після арешту, та інші конкретні ознаки, які виправдовують побоювання, що дана особа може скористатися своїм поверненням на свободу з метою фальсифікації, знищення доказів або здійснення тиску на свідків.

Навчально-практичне видання

**Тищенко
Ольга Ігорівна**

кандидат юридичних наук

**Застосування та оскарження
запобіжного заходу
у вигляді взяття під варту
в досудовому провадженні
у кримінальних справах**

Навчально-практичний посібник

Видано в авторській редакції
Відповідальний за випуск Н. М. Ярошенко
Коректор В. В. Лук'янчук
Комп'ютерна верстка і дизайн І. В. Москалюк

Підписано до друку 14.02.2011 р.
Формат 84x108 1/32. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум.-друк. арк. 5,41. Наклад 500 прим. Ціна договірна.
Замовлення № 1402/1

Надруковано з оригінал-макета,
виготовленого Видавництвом «ФІНН»
(Свідоцтво про внесення до державного реєстру
суб'єктів видавничої діяльності:
серія ДК № 924 від 22.05.2002 р.),
в друкарні ФО-П Білетченко Г. В.
(тел.: 057-758-35-98)